

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 5 (395), serie nouă. Miercuri 10 februarie 1999. Preț: 3.000 lei

„Publicată sub forma unei tablete în revista *Ramuri*, **Arghezi** a condensat, numai în câteva pagini, o adevărată anchetă sociologică a Olteniei, pe care monografiștii profesioniști ar fi întreprins-o diluat și incomplet în câteva tomuri.” (*Emil Manu*)

Nora Iuga

E dezolant să vezi la adunările Uniunii Scriitorilor atât de mulți bătrâni și atât de puțini tineri. Când afirm că mă dau în vânt după literatura tinerilor, mă uit în jur și mi se face frică să nu-mi pierd prietenii.

„Ca un arhitect ce este, Augustin Ioan folosește materialul lingvistic fără complexe, ca și cum ar întrebuința oricare alt material de construcție a textului; de fiecare dată el dispune de o perspectivă nouă, adecvată modalității de textuare adoptate, în conformitate cu punctul de referință unificator.” (*Marin Mincu*)

ASTRUL LUNATIC

Când nu-și ieșea din fire, fiindcă glisa numai în spațiul instrucției sale, Răzvan Theodorescu părea o persoană stimabilă, pasionată de domeniul artelor, în care și-a adus unele contribuții, nu neapărat excepționale. Cum aici nu prea se îngheșuie intelectualii, cei care cutează se văd imediat, li se cer opinii, au parte de mai multe antene. ♦ Numai că, intrat în anumite jocuri după '89, probabil hănuia că nu-i de-ajuns cultivat și recunoscut, Răzvan Theodorescu s-a încumetat să conducă televiziunea națională, să se înconjure de ajutoare dubioase - cazul Emanuel Valeriu e simptomatic - să dispună de instituția respectivă după ifosele și capriciile sale. Ar fi superfluu să exemplificăm, după ce au fost citate și răs-citate în anii din urmă. ♦ Mizând pe amnezia noastră, dacă nu asistăm la o degradare răzvanică, chipul astral sus-pomenit are în ultima vreme tot mai multe ieșiri, hotărât să ne convingă - de parcă noi am fi handicapați! - că vifomițele cosmice (e vorba de cele minerești) sunt de acceptat, doar el însuși le-a ținut piept într-o vreme. Da, ne amintim, luând dreptul telespectatorilor de a le urmări prin intermediul micului ecran. O cutezanță ce nu lasă loc altor interpretări. ♦ Acum, plasat la remorca foștilor (de tot soiul!), a abandonat discursurile artistice, în favoarea celor politice. La vedere, pledează pentru concordia națională (cuvânt drag patronului său, Ion Iliescu), dar, în subtext, era să zicem în subterane, pentru schimbarea guvernului. Cine-l zărește și-l ascultă printre parazitii undelor magnetice observă de îndată că lamentațiile sale anunță un om nefericit, temător că opera sa tremură din toate încheieturile. Altfel, s-ar încumeta să și-o întregească. ♦ Primind un mandat (fără să știe ce conține acesta!), toacă verzi și uscate, trădându-și, iată, condiția de ostalec într-o conjurație suspectă. Înverșunările sale, care nu s nici etice și nici estetice, îi topesc și bruma de stimă de care se mai bucura. Oare nu-i păcat să-și arate acum numai fața sa nevăzută (altădată), singura ce s-ar putea impune în timp? Poate ăsta-i e destinul!

Editori:

■ Uniunea Scriitorilor din România

■ Fundația Luceafărul

Cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă și al Ministerului Culturii

Redacția:

Laurențiu Ulici (director)

Marius Tupan (redactor-șef)

Liviu Crișan (tehoredactor)

Floriana Gavrila (culegere computerizată)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1,

telefon 659.67.60,

fax 312.96.93

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala

sector 1, Calea Victoriei nr. 155.

Număr de cont: 451030121163

Cont în valută: 472161601590

Tehoredactare computerizată:
FUNDAȚIA LUCEAFĂRUL

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

putem fi citați pe internet la adresa:

<http://bic.romlit.ro/email/luceafarul@bic.romlit.ro>

MAREA PLECTISEALĂ

de HORIA GÂRBEA

Înainte de 1990, lectura revistelor literare îmi provoca o mare plectiseală. El clar de ce. Acum, revistele literare au început să devină la fel de plecticoase, de previzibile. Cum au pagini multe, greu de umplut. Deși nu prea au ce spune, autorii obișnuși trântesc niște articole imense, nesărate, banale. Poeziile și proza au calitatea tot mai scăzută. Aproape nu le mai citesc pentru că, știu, am doar 1 la sută șanse de a da peste ceva viu. Unele gazete literare sânt pline de comentarii politice ale unor analiști de cafeenea care posedă exact atâtea date cât orice muritor care privește zilnic la televizor. Ah, jafo, mă ambetează absolut revistele astea! Sînt ca telenovelele! Puțină fantezie, ce dracu!

Acum, pentru că tot sîntem în sesiunea de iarnă, vă propun un joc. Se va spune că e o reducere nepermisă, că de fapt „cine-i ăsta să dea note?” (un cititor, na!), că nu sunt serios. Și totuși voi da note revistelor literar-culturale. Dacă are cineva altă părere, s-o spună. Măcar așa vom mai ieși din amorțeală. Oricum, verdictele sunt cu drept la recurs. Notele sunt de la 1 (minima) la 10. Media aritmetică n-o fac, ponderea criteriilor fiind diferită.

Revista	Calitatea literaturii	Calitatea cronicilor	Seriozitate obiectivitate	Fantezie originalitate	Ținută grafică	Purtare
Luceafărul	4	5	7	3	4	8
România Literară	4	5	5	3	4	6
Contemporanul	3	6	7	4	4	8
Art-Panorama	6	7	6	5	3	6
Vatra	5	6	7	3	6	8
Poesis	4	5	6	5	6	8
Familia	5	6	7	5	7	8
Convorbiri Literare	3	4	5	2	3	6
Viața Românească	5	5	7	3	4	8
Tamir	4	5	6	3	3	7
Apostrof	5	5	7	5	4	8
Cronica	4	5	7	4	3	7
Scena	Nu are	6	6	5	7	8
Teatrul azi	Nu are	4	4	3	3	7

P.S. Despre Rumuri, Anthares, Stevia etc. Întrebați-vă singuri de ce nu figurează

acolare

VICTIMELE VANITĂȚII

de MARIUS TUPAN

A fost o vreme când confuzia era regină iar slujitorii acesteia, apropți și hotărâți, au căpătat dregătorii și onoruri, fără să risipească multe eforturi și inteligență. Unii fluierseră în biserică, alții, la lună, oricum nu trecuseră neobservați înainte de strașnica buimăceală decembristă. Era preocuparea lor să forțeze nota și notele, chiar dacă destule nu le asigurau trecerea, mai ales acelea căpătate la purtare. Ocupând, la îngrămădeală, poziții și fotolii, plasându-se acolo unde râvneau dar nu speraseră că vor ajunge vreodată, au început să creadă, în timp, că li se cuvîn multe, ha chiar că-s destinați să dea sfaturi *ad hoc* și să ne țină prelegeri despre morala îndoielnică a unora, în afara mediilor lor simpatetice. Altfel zis, agățarea și cocoșarea, acolo unde nu-i recomandaseră meritele și competențele lor, le consideră avansuri firești, fără de care societatea nu s-ar fi emancipat iar instituțiile nu ar fi fost demne să funcționeze. Cum bine se spune, în marile vârtejuri ies la suprafață resturi fără greutate, cu vocația plutirii și a fandoselii. Acum, când normalitatea pare să-și reintre în drepturi, demagogia și suficiența unora, prețiozitatea și inflamarea altora, dezvăluie nu doar personalitatea oportuniștilor, ci și caracterul lor ondulatoriu. Avertizați și somați cu diverse ocazii, în anumite emisiuni televizate, să-și cunoască lungul nasului, chiar dacă acesta s-a întinut periculos, dar și să respecte niște norme firești, fiindcă nimeni nu-i mai presus de lege, recurg la strategii carnavaliste, reacționează cu violențe verbale dezvăluindu-și și mai abilită golorile umflăturile spirituale. Ca vulcan noroioși ai Berecii, vanitatea supurează, învăluie și-i împinge spre noi aventuri nesupravegheate. Când simt că le fușcă pământul de sub picioare, mai ales ca valcavalele tectonice, migrează spre al spații (a se citi ecrane și microfoane pentru a pleda, Doamne, Dumnezeu! chiar împotriva convingerilor inițiale) și numai și numai să rămână în atenția publicului, orice impresie ar face. Bătălia pentru imagine (obținută în orice condiții!) creează târătoare (unii-s tent să spună târături), demonstrându-ne că pentru a câta oară? - că năravul din fire n-are lecure. Culturicii respectivi se dau din vedere că, oriunde s-ar acua momente de criză, mai devreme sau mai târziu, își vor da iarăși arama pe față, cariera lor, nesuspiciată de cărți veritabile va reintra cu adevărat în umbră. Acum unde le stătea cândva foarte bine,

DE CE MĂ BUCUR CĂ SUNT ROMÂN

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Întrebarea - în regim personal, - problema pe care încerc să o lămuresc astfel poate fi socotită de cei mai mulți (și de cei mai bine intenționați) drept exercițiu de supralicitare. De o parte vor fi, s-ar cuveni chiar să fie - cei pentru care ideea națională, înalt respectată, eventual respectată măcar, este o axiomă și deci nu doar că nu necesită explicații și justificări, ci le respinge, asemenea împietății. Identitatea proprie este o moștenire sfântă, sau nu este nimic - ca derivă din istorie și din comuniune etnică, sau este inexistentă. La extrema acestei credințe: România este - fără circumstanțieri și deci, în chip absolut - binele suprem. De cealaltă parte sunt cei pentru care națiunea este „identitatea celor fără identitate”, substituit sau chiar echivalent al sărăciei de spirit, al sărăciei culturale, al lipsei de metodă. Aparent universalisti, aceștia propun o universalitate plină, ca un duh misterios deasupra abisului, golit de orice surșă de căldură și de lumină umană. La extrema acestei atitudini se plasează cei care pretind că asupra românilor s-au proiectat, fără acțiune din partea lor, excrementele tuturor civilizațiilor (dacă civilizații se mai pot numi în acest caz) și forțelor istorice, civilizații și forțe active în zona geo-politică românească. Orientarea națională (identitatea națională și consecutiv, sau distinct, România ca ideal) a fost văzută, de către majoritatea persoanelor active în viața publică sau culturală (viața care poartă cel puțin formal, ori prin indulgență, acest nume) drept sau prea bună, ideală, supraumană sau ca inutilă, degradantă, stupidă, subumană. Despre aceste atitudini se poate spune - fără puțință de tăgadă - ceea ce spune Platon despre opiniile oamenilor cu privire la semenii, opinii care sunt fie prea bune, fie prea proaste: nici unele, nici altele nu sunt îndreptățite și reprezintă dovezi sigure ale deficienței spiritului filosofic. Națiunile sunt, așa cum este și omul pentru Platon, realități medii, în care binele și răul, elevația și corupția, frumosul și urâtul, inteligența și stupiditatea, virtutea și viciul își fac, în neamărate variante, adăposturi stupeficante. Adevărul - deci realismul - și implicit (dar ulterior) voința bună pot crește partea divină a umanului - atât. Cei care idealizează națiunea (sau omul)

trăiesc fie exaltarea, fie deziluzia. Ambele sunt forme ale absenței adevăratei iubiri de semenii - iubire în centrul căreia se află simplitatea (și firescul) sentimentului.

Dumnezeu - ori principiul suprem al lumii - nu poate fi decât uititor de firesc, de simplu, de autentic. Existența creștină înseamnă deplina regăsire de sine a omului - iată în ce se constituie această regăsire: „Vestea, pe care am auzit-o de la El și pe care v-o propovăduiesc, este că Dumnezeu e lumină și în El nu este întuneric” (1 Ioan 1,5). Nimic în plus, cel puțin ca esență. D. T. Suzuki face această caracterizare ideii Zen: „nimic special”. Simplitatea absolută este caracteristica apeironului, în viziunea lui Anaximandru, ori a principiului Tao, pentru Lao Tze. Să convenim de la început că națiunea, precum omul, întruhipcează acest „nimic special”, al cărui sens este de a căuta lumina, prin grija și sub protecția Cuvântului, încercând să îndepărteze de la sânul său întunericul.

Pe de altă parte, nu cred că are o importanță cât de cât largă ceea ce mă bucură sau nu mă bucură pe mine. Sper totuși să existe ceva relevant în răspunsul meu la întrebarea introdusă prin titlul de aici - aceasta din câteva motive, măcar incidentale: m-am format în știință, pentru a produce o știință de circulație reală, într-o perioadă în care această știință era, într-o proporție covârșitoare, anglo-saxonă, ca metodă și rezultate principale; nu am uitat niciodată că românii „nu au scris ei Biblia” (Petre Țuțea), așa cum nu au scris nici *De revolutionibus orbium caelestium*, nici *Principia mathematica philosophiae naturalis*, nu au descoperit electricitatea, radioul, microbii, antibioticele - cum, de altfel, s-a întâmplat nu numai cu noi, ci și cu multe alte popoare - deși aceiași români au făcut extrem de multe lucruri absolut remarcabile, unele dintre acestea (semnificând numeric dar nu neamărate) având o importanță universală; nu cred în gustul omului de cultură român (eventual al criticului), nici în obiectivitatea, câtă poate fi, a filosofului și nici în capacitatea de a-și împlini talentul a scriitorului, decât în măsura în care toți aceștia utilizează curent

(și permanent) cel puțin o limbă occidentală de mare circulație și se află într-o comunicare constantă, din nevoia interioară, măcar cu o cultură a Occidentului; nu cred că vom mai conta pentru istorie decât în măsura în care vom dispune de o legătură inteligentă, suplă și sigură cel puțin cu una din marile puteri euro-atlantice (de preferat cu mai multe) - după un model pe care, de altfel, noi românii l-am pus în practică nu o dată în istoria mai veche sau foarte veche și, în sfârșit, cred că globalizarea este un proces istoric, absolut, inevitabil, inalienabil și a face politică astăzi nu înseamnă a i te opune, ci a te poziționa corect (și deci, avantajos) față de el. Cu toate acestea - și de fapt, datorită acestora - sunt fericit că sunt român și iată, explic de ce. Acei care găsesc neamărate defecte națiunii noastre au poate - uneori - dreptate; uită însă cuvintele lui Democrit: „de unde vine binele, de acolo vine și răul, precum și puterea de a scăpa de rău”.

România este, astăzi, o experiență istorică integrată; în ea se împletesc, se dezvăluie, se ascund și interfera principalele condiții ale unei evoluții sociale pe care națiunile mari ale lumii occidentale le-au trăit într-o îndelungă succesiune. Răul pe care România îl trăiește este reversul binelui pe care îl poate dobândi fiind, deci, relevarea unor trăsături de caracter care încorporează substratul pe care au rodit și vor mai rodi numeroase calități. Am putea părea prea simpli sub raport cultural, ori chiar spiritual; părem că ne plângem excesiv; suntem pareă prea blânzi, însetați de neprihănire, milostivi când trebuie și când nu trebuie, împăciuitori, ușor de prigonit, ocărăți pentru orice, cu o inimă curată, de voie sau de nevoie - suntem toate acestea și evident, nu rareori, contrariul lor. Românii se găsesc de un secol și jumătate în fața marilor lor opțiuni istorice, fără a se fi aflat în situația de a decide, așa cum li s-a părut a fi pe măsura lor; ei sunt de zece ani în fața revoluției unei adevărate modernități și a unui autentic sincronism, fără a fi luat deciziile ultime ale acestei revoluții. Nu poți decât să te bucuri că aparții unei națiuni aliate încă în fața marii istorii. Capabili, după cum se vede, să înlăture orice împotrivire, ei știu să fie calmi și măsurati, orgolioși; ei nu sunt snobi. Asemenea italienilor, germanilor și americanilor, românii sunt frumoși prin exemplarul specific popular. Coroana de spini a lui Iisus, sau a națiunilor nu relevă decât faptul de a nu fi trecut altora crucea, acest prim - și de nedepășit - instrument al cunoașterii.

minimax

LIBERTATEA DE A SPUNE CE TREBUIE SPUS (III)

de ȘERBAN LANESCU

Ceea ce rămăsese de lămurit la sfârșitul episodului trecut este de ce, în condițiile societății românești actuale unde libertatea de exprimare (a) pare ca fiind totală, neîngrădită de nici o limită - cum s-ar spune simplu: oricine poate spune orice, oricum, oriunde -, așadar, de ce în pofida acestei aparențe, contrazicând-o, rămâne totuși valabilă, cum o numisem, „ipoteza Foucault” potrivit căreia «Se știe că nu avem dreptul de a spune totul, că nu putem vorbi despre orice în orice circumstanță, în sfârșit, că nu oricine poate vorbi despre orice.» (Citat extras din Foucault, M., *Ordinea discursului*) Spre ieșirea din această „încercătură” recenta mineriada oferă un bun prilej intrucă, precum orice criză, și aceasta a funcționat ca revelator al tuturor slăbiciunilor existente (dospind ești tentat a spune) în stare latentă, mai mult sau mai puțin vizibile și de aceea prilejuind discuții/controverse interminabile în care, asemenea tenselor lui Escher, *uții* cei negri se transformă în *borumbeii* albi și viceversa. Pe parcursul derulării ostilităților mineriei, dar și în continuare după urmistihul de la Cozia, fardul s-a scorsit pe obrazii *primadonelor*, măștiile au căzut, impostura intelectuală patriotard-umanist-democratică s-a dat la stambă burzuluindu-se precum chivuțele că nu i e acordă suficiente minute să-și debiteze toate morile, iar cât privește subiectul aici în chestiune libertatea de exprimare, în general, și libertatea resei, în special) *parti pris*-urile politice au ieșit

strident la iveală renunțându-se vădit la orice pretenție de distanțare critică, rațională, și chiar la bunul simț primar/elementar, gazetarii, barem unii, destui, fie dovedindu-se mercenari, fie subordonându-se *cauzei*. Dar, se poate obiecta că și în societăți occidentale cu îndelungată tradiție democratică, iată ce constată un sociolog privitor la mass-media (☞ «*Oamenii se conformează printr-o formă, conștientă sau inconștientă, de autocenzură care nu necesită nici un fel de apeluri explicite la ordine.*») iar *audimatul* (măsurarea cotei de audiență a canalelor tv) face *acolo* legea, o lege de fier se pare, potrivit căreia afirmării valorilor culturale. Se poate, în România însă, așa cum mineriada '99 a scos-o la iveală, cenzura impusă de logica pictei (și care a generat bunăoară „fenomenul *Pro*” sau rețeta inițială a *Ev. zilei*) este dublată și la nevoie chiar subordonată de cenzură politică până-ntr-atât încât în momentele *calde* se ajunge la sfidarea grosolană a evidenței: dintr-un infractor periculos se *înconstruiește* un erou, la un propagandist semidoc de cazarmă șiretenia este apreciată drept înțelepciune și, cel mai grav, sunt relativizate ori negate de-a dreptul valorile și instituțiile politice fundamentale. Consemnez aceste remarci cu gândul la editorialele cristoae și, îndeosebi, la ce-a putut să facă *Antena 1* în timpul mineriadei, când meșterul Tucă (dar nu numai el, căci toată trupa postului merită simbria - era să scriu solda) și-a dat întregă măsură. Dar nici nu poți să

nu completezi că bine (ne) face băiatul ăsta din Caracal dacă îi ține, înțelegându-se de minune nu doar cu politicienii (că de, ei trebuie să iasă-n față), dar și cu analiștii politici care joacă la două capete, ba în fruntea coloanei la marșul tăcerii, ha noaptea lângă Tucă într-o perfectă comuniune! Revenind însă la comparația de mai sus, în același text (Bourdieu, P., *Despre televiziune*, Ed. Meridiane, 1998) se poate citi că «*Se afirmă, sus și tare, în numele credo-ului liberal, că monopolul uniformizează iar concurența diversifică. Nu am, firește, nimic împotriva concurenței, însă nu pot să nu observ că, atunci când ea acționează între niște jurnaliști și între niște jurnale care depind de aceleași constrângeri, de aceleași sondaje și de aceiași comanditari de publicitate (e de ajuns, de pildă să vezi cu câtă ușurință trece un jurnalist de la un jurnal la altul) concurența omogenizează.*» și s-ar mai putea cita titluri de capitol precum «*O cenzură invizibilă*», sau «*A ascunde arătând*», sau «*Dezbateri cu adevărat false sau fals adevărate*», adică formulări care semnaleză fenomene mediatice similare cu cele autohtone. Într-adevăr, atâta doar că este greu de crezut că *acolo*, vreodată, în vreun fel, să fie posibilă tolerarea unor gazete ca *România Mare* sau *Politica*, ori ca vreun post tv să devină tribuna unor, mă rog, lideri sindicali, remorcați de un partid extremist. Iar pe de-asupra, de tot hazul, *aici*, deși mineriada a fost susținută mediatic, efectele constatându-se în sporviala gospodinilor și a gospodinilor (aceiași care au ieșit cu flori și cu salam în iunie '90), premierul și președintele au ținut să felicite întregă presa!

P.S. *Între timp (apropos de cultivarea și chiar încurajarea manifestării senzaționalului) a decedat Ileana Voican, femeia care și-a dat foc, asistată cu interes de reporterii tv. Da, da' ce emisiune tare i-a prilejuit ea meșterului Tucă!*

AIMEZ - VOUS BREBAN?

de HORIA GĂRBEA

Dictatura comunistă a făcut un rău incalculabil (și) prozei românești. Poezia s-a manifestat mai liber în paralel cu existența în contrapondere a unor poeți oficiali dezgustați, iar teatrul a fost complet reprimat. În proza ierarhiile au fost truate. Nu prin coercițiunea „organului”, ci prin înșelătoarea exercitare a liberului arbitru al criticii și mai ales al publicului. Astfel s-au bucurat de vogă, într-o societate de țărani industrializați și burghezi bovarici trecuți pe la Canal, romanele care aveau ficciomăgeli pastorale și violuri agreste, fic „șopârle” politice.

În orice caz, a primat „acțiunea”. Dacă mai nimeni nu a luat în seamă romanele propagandistice propunând, de pildă, „secretarul de partid” ca figură arhetipală, mulți romancierii s-au ridicat în topuri, chiar fără voia lor, cu binecuvântarea cititorilor, urmând comanda socială. În acest caz, comandă socială nu înseamnă „ordinul partidului”, ci așteptarea unui public intoxicaat de mediul bolșevic până la distorsionarea percepțiilor.

După '90, mai mulți critici - între care Gh. Grigurecu și Alexandru George sunt poate cei mai necrușători - au pledat prea bine pentru restaurarea unei scări normale de valori. Este însă destul de târziu, judecata publicului a fost pervertită.

În acest context nefavorabil, Nicolae Breban a scris 25 de ani (1965-1990) fără să poată spera - „în prezența stăpânilor” - la o largă recunoaștere publică. Critica își păzea pielea relativizând. Cititorii de rând erau gata mai degrabă să se entuziasmeze de „reabilitarea” lui Antonescu sau de evazionismele levantin-fanariote. Nu pot fi osândiți prea aspru căci erau sub vremuri. Important mi se pare că Breban a scris și serie „ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat”. Publică astfel, în 1998, a nu știu câta carte, pe titlul ei *Ziua și noaptea*, despre care anunță că nu-i decât prima parte a unei tetralogii. Timpul de a vorbi despre ea vine, iată, în momentul unei frumoase aniversări, 65 de ani, a romancierului.

Țin minte că, la un moment dat, m-a iritat „seninătatea imperturbabilă” cu care veterinarul animalier bolnav se ocupa de eternități și părea să treacă prea ușor cu vederea diverse ticăloșii, preferând să-și urmeze calea atemporală. Îmi venca, în ciuda diferenței de vârstă și, la urma-urmei, de talie, să-i sar la gât. La observația mea nervoasă că trebuie să fie de stânga, precum cutare, Breban mi-a replicat, cu înțelepciunea lui caustică și cu accent franțuzesc: „Ei, domnu' G., cine crezi că mai știe azi, fără enciclopedie, dacă Dante a fost de stânga sau de dreapta?” Puțin după replica asta am recitat toate romanele (minus *Amfitrion* și *Drumul la zid*, recunosc). Mi-am întărit convingerea că *Don Juan* e cel mai bun. Ba am și polemizat cu prietenul meu Ruba, care susținea *Îngerul de ghips*.

Apariția romanului *Ziua și noaptea* e în măsură să confirme că Nicolae Breban este un autor de cea mai mare însemnătate, indiferent de impactul pe care-l mai poate produce azi un romancier român în propria sa țară.

Argumentele mele impun concluzia de mai sus. Întâi, romanul nu se poate lăsa din mână. Deși trama „polițistă” este truată și trădată de nu știu câte ori, interesul pentru desfășurarea acțiunii „ține” cititorul.

În al doilea rând, personajele, deși trăiesc aparent într-o lume imprecisă și n-au nimic special de făcut (sunt ceva între play-boys și rentieri, a la Huxley), au o vitalitate extraordinară care nu exclude nici ingenuitatea serafică nici mizeria morală. În al treilea rând, tezele profunde enunțate de aceste personaje sunt consubstanțiale naturii lor și nu o falsifică picând „în puțul gândirii” prin maxime de circumstanță. Se poate menționa apoi strategia savantă a amânării și chiar a întreruperii voile a unor piste ofertante care au fost indicate și spre care orice autor s-ar fi repezit cu gura deschisă.

Într-un fel, la un anumit nivel al autorului și al receptorului, *Ziua și noaptea* este un roman

senzațional. Dacă „senzațional” înseamnă erotic și violent, romanul lui Breban este plin de sex și cafeală. Numai că sexul are surdina rafinamentului intelectual care nu-l face mai puțin atractiv, ci dimpotrivă. Iar bătaia, și încă una zdravănă, se consumă în replici. Pentru lumea din acest roman, un refuz din vârful buzelor sau o tăcere nimicitoare face cât o bătă de miner „în numele tatălui”. Ca mai tânăr „vecin de palier” al lui Nicolae Breban în „blocul prozei”, eu aș urma altă cale. Dar trebuie să constat reușitele puternicului șaizeccist.

Judecând prin aceeași prismă, *Ziua și noaptea* este un roman de acțiune. Eroul, un anume Calimachi, „acționează” continuu și eficient, aventuros chiar, pentru atingerea scopurilor sale. El urmărește parvenirea folosindu-se de doi „maestri”: profesorul Martinetti, liderul unui grup de intelectuali și bătrânul amoral rentier Jiquidi. Primului îi seduce nu numai nevasta, intelectual-senzuala doamnă Nadia, ci și „discipolessa” cea mai fanatică; Patricia. Parvenit este și Dumitrașcu, alt discipol al lui Martinetti cu care Calimachi rivalizează la „curtea” maestrului. Față de „parvenitul” propus de realismul balzacian, Calimachi nu vrea să supună Parisul și nici măcar Bucureștiul precum Stănică Rațiu care ajunge, la Călinescu, primar al Micului Paris (de fapt „un sat mare”, după același).

Parvenirea lui Calimachi este intelectuală, este și o inițiere, o parcurgere a cursului superior de cinism. Oportunității cei mai perversi, serie Breban, sunt oportunității spiritului. Pe ei, ce-i drept, n-ai de unde să-i apuci. Nu pot fi dați în vileag. Din nou, scriind acestea, mă gândesc la Huxley și la doi „parveniți ai spiritului”. Mai puțin subtili decât Calimachi sau Dumitrașcu ai lui Nicolae Breban dar mai ușor de „prins”. Ei sunt: pisălogul Peddley, care are nevoie de un auditoriu pentru a-și face cura de conversație și accede la diverse medii doar pentru a-și îmbogăți repertoriul cu care-i asasinează pe alții, și Kingham.

El e plebeul ajuns artist și gentleman, cel ce se lipește de ceilalți și-i torturează pentru a se scâlda în emoții înscenându-și „senzații tari” prin care-și răzbună complexul social.

Existența însăși a lui Calimachi este un exercițiu superior. El practică atent, lucid slugărnicia, cinismul și chiar mârlnăria (aceasta la standardul lumii lui, desigur). Ceea ce nu sesizează Calimachi, și aceasta mi se pare ideea fascinantă a cărții, pe care Breban o induce cu o magistrală lipsă de ostentație, este că tot acest savant mecanic al arivistului socio-intelectual și erotic, dezvoltat minuțios și lent, nu-i altceva decât viața lui. El crede că „exersează și controlează” dar timpul exercițiului și-al existenței sunt aceleași. Iar schimbările pe care ceilalți le aduc în personalitatea lui sunt ireversibile.

Ideea centrală din *Ziua și noaptea* este că ideologia politică, literatura, mă rog, supra-structura sunt însăși viața. Contactul cu ele nu poate fi unul sporadic și exterior existenței, ci îi este intrinsec și o

modifică „în timp real”. Astfel, încerc să fiu explicit, minutul consecutiv lecturii unei pagini din Dostoievski este trăit „altfel” din cauza intrării ei „în lăuntru” cititorului.

Ei bine, Calimachi se iluzionează că el decide și conduce pragmatic și cinic relația ucenic-maestru. La fel Dumitrașcu și ceilalți tineri din roman. În realitate el este modificat și pe alte laturi decât „se lasă influențat”. Foarte interesant este iarăși că „profesorii”, deși cu o inerție mai mare, trăiesc în grade diferite o schimbare prin intervenția discipolilor. În *Ziua și noaptea* este notabil că

Martinetti, încă sensibil, se transformă datorită „școlii lui” pe care o edifică anume. Dar Jiquidi nu! Și asta din cauza vârstei. Independent de cinismul său, bătrânețea aduce o frică de moarte care opacizează la influențe. Jiquidi își folosește toate forțele pentru a-și conserva existența fizică.

Se poate pune întrebarea dacă un asemenea volum, în mod sigur captivant pentru o anumită clasă de cititori, prezintă suficient interes pentru segmentul mijlociu al cumpărătorilor de romane astfel încât să asigure „sprijinul maselor” de care un romancier sau un politician, spre deosebire de un filozof sau un poet, au nevoie. Un roman cu personaje care, interpelate: „Nu credeți în inteligență dar credeți în noroc”, roșesc „de parcă ar fi vărsat cafeaua pe fața de masă” poate avea priză îndoielnică într-o lume de indivizi care nu roșesc nici când varsă efectiv cafeaua, râgăie sau chiar urinează în locuri publice.

Istoria este însă de partea lui Nicolae Breban. Romanele interbelice mai subtile au căpătat recunoaștere prin vreme. Cred că timpul va lucra în favoarea romanului *Ziua și noaptea* așa cum a lucrat și pentru *Bunavestire*.

Mai mult, deși acum lucrul acesta este inaparent, *Ziua și noaptea* va constitui un foarte interesant document psihologic al epocii, al anilor '90, așa cum mie unuia *Don Juan* mi se pare a fi pentru perioada de-acum 30 de ani, sau *Patul lui Procust* are această caracteristică în raport cu timpul la care se referă.

Din acest punct de vedere, obstinația lui Nicolae Breban de a evita conjuncturalul în temă și în mijloace nu va fi lipsită de succes. Nu consider că obținerea unui triumf efemer trebuie blamată. Există îndreptățiri, nu doar extra-estetice, de a-l căuta. Însă în ceea ce-l privește pe Nicolae Breban, *Ziua și noaptea* este un roman de citit și peste douăzeci de ani. Și aceasta se va întâmpla indiferent când vor apărea și cum vor ieși celelalte volume ale tetralogiei proiectate.

O GALERIE CU PORTETE

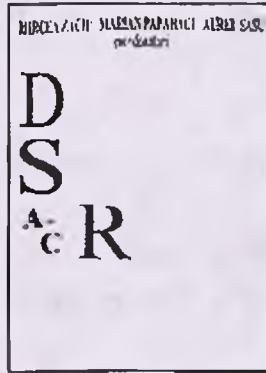
de IOAN STANOMIR

Dispariția lui Marian Papahagi coincide cu editarea de către editura Fundației Culturale Române a „Dicționarului Scriitorilor Români (D-L)”. Într-o cultură română având complexul proiectelor monumentale rămase neterminate, profesorul și criticul Marian Papahagi s-a aflat la originea unei aventuri culturale ce rupe cu o tradiție a abandonului și neputinței. Cu acest de al doilea volum, Dicționarul coordonat de Marian Papahagi, Mircea Zăciu și Aurel Sasu devine o certitudine, cadenta apariției fiind impresionantă - și cu atât mai remarcabilă cu cât ceea ce, în mod normal, s-ar fi realizat sub egida unei Academii s-a construit din strădania unui număr de critici și istorici literari, cărora coordonatorii lexiconului le-au oferit un sens al solidarității intelectuale.

Fără a fi un dicționar-tezaur, „Dicționarul Scriitorilor Români” este una dintre imaginile cele mai complete de până acum a câtorva secole de literatură română. Echilibrul decurge din balanța tratată între informația biografică și judecățile critice, o anumită meticulozitate ardelenesească fiind identificabilă în tentația exhaustivității. Lectura dicționarului însuși e departe de a fi una plătisitoare - vecinătățile alfabeticului îl proiectează pe cititor din proletcultism în plină epocă postmodernă. Latura documentară a lexiconului e vizibilă atunci când autorii deceniilor realismului socialist sunt amintiți - scriitori ca Barbu Lăzăreanu, Dorel Dorian, B. Elvin, Alexandru Jar ori Eugen Frunză aparțin unei zone a literaturii ce se poate subsuma unei patologii a limbajului. Ceea ce rămâne e un complex sentiment al vidului intelectual și kitschului ideologic. O întreagă direcție a „teatrului angajat”, de la Mihail Davidoglu și Horia Lovinescu până la Paul Everac și Mircea Radu Iacoban, eșuează în ilizibil. De la retorica rudimentară a lui Mihail Davidoglu din ciclul său mineresc până la rafinamentul de gust îndoielnic al lui Paul Everac distanța ilustrează metamorfozele puterii politice înseși. O ipotetică addenda a dicționarului ar trebui să consemneze, poate, și tribulațiile postrevoluționare ale lui Paul Everac, devenit director al Televiziunii Naționale și „tabletist” stigabil pe banii contribuabilului la ore de maximă audiență (Mostre de umor involuntar, cu condiția depășirii unui dezgust explicabil prin circumstanțe istorice, ar oferi redifuzarea „Neamului Arjoca” al lui Mihail Davidoglu. Timpurile s-au schimbat dar un anume spirit al „demității clasei muncitoare” a supraviețuit comunismului.)

„Dicționarul Scriitorilor Români” reintegrează literatura exilului sau cea pusă la index datorită biografiei autorilor. Lectura e preferată elogiului ditirambic, răceala critică pasionalității encomiastice. O viitoare istorie a literaturii române nu poate ignora achizițiile intelectuale ale eseurilor din lexicon, cu atât mai mult cu cât puținătatea textelor critice dedicate în țară exilului e un fapt incontestabil.

Vintilă Horia rămâne, în pofida traducerilor de după 1989, un autor prea puțin cunoscut - perspectiva critică pentru care optează Marian Papahagi în articolul de dicționar privilegiază lectura unei eseistici practic inaccesibilă cititorului român, rămasă fiind în spațiul literaturii spaniole sau italiene. Aici, filosofia „tradiționalistă” a prozatorului este vizibilă - după cum, tot în spațiul eseisticii, Vintilă Horia glosează în marginea unui model al marelui exilat, model a cărui prezență îi structurează discursul narativ. Vintilă Horia nu ezită să se înscrie într-o serie spirituală avându-l pe Dante drept punct de plecare: „Modelul său scriitoricesc este, de aceea, în această perspectivă universalistă, marele exilat Dante (despre care intenționa să scrie, așa cum o făcuse despre Platon, un roman), adevărat model arhetipal (într-o linie ce, deschișă de Soerate și Ovidiu, continuă cu scriitorii «reacționari» ca Ezra Pound și Boris Pasternak) tocmai pentru că a știut să-și parcurgă propria metanoia, condiție indispensabilă pentru scrierea marelui său poem.” (pag. 535). Gânditor reacționar (reacțiune provine în „reacție, modificare” în timp ce revoluție revine din „revoluție, întoarcere înapoi”), Vintilă

Vintilă Horia, „singura cale alternativă în raport cu proza românească scrisă în țară” (pag. 537) se află într-o relație particulară cu eseurile și cărțile de interviuri, acestea din urmă oferind, cum sugerează Marian Papahagi, o cheie și o cale de acces către romane.

Un cu totul alt registru, al paraliteraturii, e ilustrat de un romancier - Virgil Constantin Gheorghiu - a cărui vogă postbelică în Occident poate fi explicată doar prin considerente de sociologie literară, Mircea Zăciu caracterizează laconic traseul unui autor dominat vizibil de precaritatea mijloacelor de expresie: „Prolific și neglijent în tot ce a scris, el e mai degrabă un N. D. Popescu al unei istorii contemporane, căreia i-a sondat superficial și frivol semnificațiile.” (pag. 368).

Dacă exilul a însemnat în cazul lui Const. Virgil Gheorghiu o șansă de a accede la celebritate (e adevărat, una de calitate îndoielnică, de magazin ilustrat), expatrierea a făcut ca Vintilă Ivăncescu să rămână practic necunoscut cititorilor ultimelor două decenii. Prin poezie și proză, Ivăncescu aparține aceluia suprarrealism târziu decelabil în „tentativa onirică de după război”, cum o definea Dumitru Țepeneag, Gheorghe Grigoreu și Marian Papahagi recuperează în dicționar un autor exemplar pentru o anumită tendință de depășire a clișeeilor literare postbelice. Prozele din „Până la capăt” și „Nemăipomenitele pășanii ale lui Milorad de Boutelle” oscilează între Kafka și Urmuz. Despre ele, remarcă Marian Papahagi că participă la un tip de subminare a modalității tradiționale de construcție a literaturii apropiat de cel ilustrat de Gellu Naum cu „Zenobia” sau Radu Petrescu cu „Sinuciderea din Grădina Botanică”.

Vicți paralele - Petru Dumitriu și Paul Goma. Potentatul abandonându-și pontificatul literar versus revoltatul împins la exil de absența solidarității umane. Puțini scriitori au proiectat în exterior un personaj mai repugnant decât Petru Dumitriu; imaginea demisic morale și a turpitudinii ridicate la rang de normă morală l-a urmărit și în inconfortabilul exil occidental. Ion Vartic îi consacră în dicționar un articol iconoclast în măsura în care criticul încearcă a descoperi literatură chiar și acolo unde e vizibilă doar ticăloșie pur și simplă. Ideea unei unități interinare a scrișului lui Petru Dumitriu domină esul lui Ion Vartic. Prozele și romanele de debut, în pofida scenografiei proletcultiste, sunt citite ca un palimpsest. Acest efort de relectură e salutar - un roman ca „Drum fără pulbere” (prin a cărui paternitate Petru Dumitriu își câștigă un loc aparte într-o istorie a decăderii intelectuale) închide în sine un joc cu măști, o punere în scenă din care nu lipsește autorul însuși travestit în personaj. Ion Vartic intuiește, printre molozurile mizerabile ale „Dumului fără pulbere” o „hahaleră” și jocurile sale - „de aici amestecul de pseudomesaje și mesaje criptice reale.” (pag. 188). Profilul lui Petru Dumitriu, cel din „Cronică de familie” și „Colecție de biografii, auto biografii și memorii contemporane”, e al unui scriitor artist, preluând istoria într-o țesătură simbolică. Incontestabil, Ion Vartic marchează prin esul său un moment în receptarea lui Petru Dumitriu-scriitorului.

Disconfortul resimțit în fața „cazului Goma” e de cu totul altă natură. Ceea ce este acuzat a fi

umoare, recriminări injuste și patos al imprecăției nu e decât efectul traumei originare resimțite de un Paul Goma abandonat exilului. Dacă în cazul lui Petru Dumitriu separarea dintre persoană și autor e indispensabilă pentru revalorizarea scrișului său, Paul Goma trăiește ca personaj în multe din pseudoficțiunile sale. Materia prozei e tocmai raportarea polemică la ceilalți; Ion Simuț identifică, într-o manieră echilibrată, particularitățile acestui tip de roman: „Romanele lui Goma sunt, în profunzimea lor, un memorial al durerii și o diagramă a revoltei, un protest al conștiinței etice în fața terorii și a alienării. (...) Proza lui Goma izvorăște dureros și dramatic din propria biografie, dar se instalează durabil în regimul autenticității și se proiectează stăruitor în teritoriul ficțiunii.” (pag. 429).

Un exilat de cu totul alt tip, retras în interior, e Vasile Lovinescu, camuflându-și existența prin depărtarea de centru. Cornel Moraru valorizează singularitatea exegezei simbolice a lui Lovinescu; „Creangă și creanga de aur” din 1989 recuperează o imagine a lui Creangă insolită în contextul critic: „De la G. Călinescu încocoace nimeni n-a mai propus, atât de tranșant, un nou Creangă, de fapt un alt Creangă” (pag. 771).

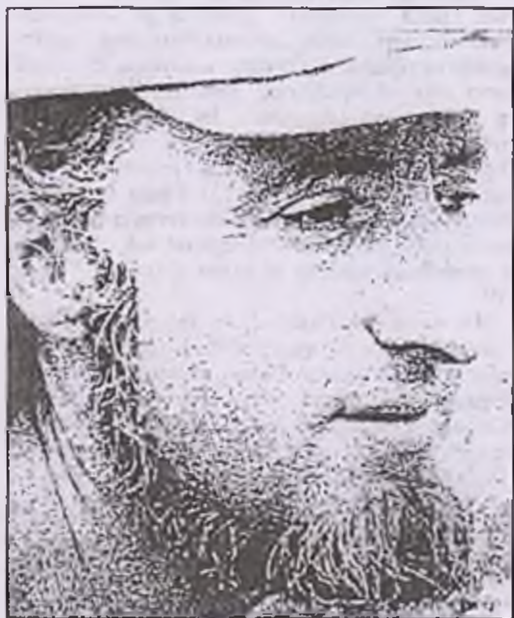
Dramaturgia românească își conservă, după toate aparențele, statutul mai degrabă marginal în istoria literaturii autohtone. Prin cel puțin două articole, „Dicționarul Scriitorilor Români” probează existența, în textele dramaturgice și în cele teoretice despre teatru, a unui potențial reactualizabil prin relectură. Dacă Alexandru Davila trăiește prin contradicția suprapunerii dintre un dramaturg conservator și un teoretician în manieră camilpetresciană, Ion Vartic îl evocă sub chipul unui dandy preamatin, așa cum transpare din jurnalul intim.

Alexandru Kirîțescu e prezent în memoria spectatorului de teatru prin „Gaițele” - ironia destinului său derivă din faptul că excesiva popularitate a textului, reprezentat scenic într-o manieră accentuând latura realist-comică a piesei, ocultează un strat de teatralitate inedit în epocă, pe care publicul românesc nu era poate pregătit să-l recepteze, educat fiind în tradiția bulevardieră franceză. Căci, dincolo de aparențe, „Gaițele” reprezintă o depășire a canonului teatral curent în epocă. Reluând demonstrația din „Modelul și oglinda”, Ion Vartic îl recitește pe Kirîțescu printr-o lentilă antirealistă: „Prin recitalul frenetic al «gaițelor» se naște un pur teatru teatral, golit de afecte, îl circulă fiind animate doar de resorturile lor de marionete (...) Ca hătrânela din „Le Fiacre” a lui Arthur Adamov, dar mult mai feroce decât acelea, „gaițele” au și ele un irepresibil impuls spre crimă, sufocând pe cei care încearcă să iasă din cercul lor infernal.” (pag. 703).

Limitarea cronologică a dicționarului - 22 Decembrie 1989 - face ca unele portrete critice să ignore dezvoltări ulterioare. Imaginea autorilor e în unele cazuri modificată prin împlinirea unei vocații decelabile în volumele de până în 1989. O addenda a dicționarului trebuie să consemneze eseistica politică a lui Alexandru George, sau revizuirile polemice ale lui Gheorghe Grigoreu. Mai mult decât în cazul altor scriitori, 1989 a marcat o graniță în destinul lor literar. Existența libertății de expresie a facilitat ecloziunea unor temperamente eminentamente polemice. O eroare însă, imposibil de justificat prin limitări cronologice, e expediția într-un spațiu modest a lui Alexandru Duju. Dacă ar fi numai pentru eforturile sale pe terenul literaturii române vechi și al istoriei mentalităților, profesorului Duju i s-ar fi convenit din partea autorilor dicționarului o atenție cel puțin egală celei vizibile în cazul unor Nicolae Dragoș sau Ion Lăncăranjan.

Istoria literaturii își are paradoxurile ei: impresionanta bibliografie a lui Victor Estimiu nu poate compensa căderea lui în uitare. Valoarea estetică nu e direct proporțională cu volumul operei. Prin medalioanele dedicate autorilor de fundal ea și prin solidele articole consacrate clasiciiilor, „Dicționarul Scriitorilor Români” rămâne una dintre puținele opere fundamentale ale culturii noastre. Strategia cititorului e aceea a străbaterii la pas a unei galerii cu portrete din istoria literaturii. Timpul nu e niciodată o problemă: dicționarul se poate deschide și reînchide la infinit.

constantin abăluță

Norii coboară dealul

1
o să mor și oglinda rotundă
va surprinde o flacără mare pe
pereți
un simplu bulgăre de zăpadă
izbește pendula
și pendula stă și bulgărul se
dezgheață
acolo pe cadran șiroaie șiroaie

privesc ușa scundă
pe care intram în copilărie să caut
dulciuri pe polițele din cămară și
rămâneam acolo
în întuneric ghemuit când auzeam
vreun pas
și gândurile celui ce se-apropia se
răspândeau
pe cimentul rece atingându-mi
picioarele

aceiași nori albi vin acum la mine
cu depărtările lor împânzindu-mi
masa de scris
înșelător conținut al somnului
ca aurul de pe colină
în toamna cu cătușe de salcie pe iaz
nu-i nimic
potrivesc umbre acclorași domenii
care mi se oferă voluntar
fără negocieri prin simplă molipsire

ca acel copil ce-și izbește mama
între ochi cu o piatră
și se miră că piatra nu rămâne acolo
și nu-ncepe să vadă

2
deși sunt om
am ușurința norilor care coboară
dealul
strecurându-se printre case
din care ies copiii cu privirea
ridicată în sus
până când o să tot scriu astfel de
versuri?

c dimineată și nu știu că mor
ca garoafa ținută în viață cu chinină

ne mușcăm unul altuia urmele
alergând pe colinele cu păpădii
din curțile pavate ies gândaci
împleticindu-se ca fumul pe altare
mii de zile trec ca butonierele unui
veșmânt absent
mii de ore cu sufletul brutal argăsit
te rupi de toate
în luciul pietrei aterizează
ceva din propriul tău infinit

3
sunt zile când ajung departe cu un
singur pas
și altele prin care-mi târăsc pielea
pământie de broască țestoasă
pe străzi sunt locuri unde simți
libertatea

lumina grăsează pe câteva case la
rând

poți să-ți pui mâinile-n cap
sau să ți le-agăți de crengi de arbori
să suni la uși necunoscute doar ca
să compari sunetele soncriilor
să-i ceri un foc unui trecător și să
pârlești la el o cojiță
pe loc curățată dintr-un măr

în ziua când n-am să mai pot face
nimic
voi lua în mână o frunză mă voi uita
la ea
ca la o înmormântare privită pe
fereastră

4
stau în întuneric
lângă sobă
câteva flăcări scapă pe lângă ușița
de metal
și pâlpâie într-un colț
lungimea unci zile ce va veni
cândva
îmi împânzește creierul
ființa mea alunecă
în indeterminantul infinitului

5
Primul gând
focul arde în sobă
și-afară ninge cu fulgi mari
grăbiți s-ajungă în mintea mea
și să se familiarizeze cu
întunecimea

pe strada lungă a copilăriei mele
treceau oameni puțini câte-o pisică
o traversa cu aerul acela absent al
felinelor

atemporale jucam nasturi
pe treapta curții domnului tobias
și câte-o frunză căzută din arțar
mă asigură că mă aflu tot pe-acastă
lume

urmăream cu degetul nervurile ei
și-ncet-încet mă trezeam departe
escaladam cascade vestite
și-am căzut în întunecimea țuguiață
a piramelor de unde
urmăresc și azi scurgerca norilor
prin butonierele tatălui meu mort
acum

o mic de ani

În ultimul număr al Cuvântului ni se dezvăluie de către Ioan Buduca, poate cu unele accente de exagerare, o afacere dintre cele mai caracteristice pentru ceea ce era „publicarea” în primii ani de la instaurarea comunismului, recte celor de Teroare, pe care eu cel puțin nu mai conțeneșc semnalându-i ca fiind deosebiți de ceea ce a urmat după moartea lui Stalin și, mai ales, de dezghețul și politica oficială a anilor comunismului ceaușist. Anume e vorba de munca „negrilor”, a unor „auxiliari” neștiuți care au slujit pe scriitorii cu drept la semnătură și au primit de la aceștia o remunerație derizorie pentru o muncă care figurează în repertorii de carte și în bibliografii pe numele generoșilor comanditari. Practica aceasta a fost destul de cunoscută, nu este d-na Alentina Grigorescu-Crețu, eminentă traducătoare din engleză, prima care se dezvăluie. Regimul însuși recunoștea uneori fenomenul, cum a fost cazul la fuga lui Petru Dumitriu, când nu doar traducerea sa din Shakespeare au putut fi „recuperate” de levărații autori, dar s-a acreditat legenda că însăși vasta sa *Cronică de familie* a fost scrisă de Henriette-Yvonne de Stahl, o fantezie neghioabă care nu mai trebuie spulberată. (Eu însumi am tradus, ca negru, mai multe cărți de știință, de tehnică, de istorie, de filosofie; am făcut-o deopotrivă pentru bani, dar și pentru a-mi ajuta un prieten bolnav, care nu le-ar fi putut duce la capăt, o dată pentru că în răstimp i se ivise ocazia de a petrece câteva luni cu o bursă în străinătate. Am avut cu el o înțelegere cinstită, de care nu am de ce mă plâng, singurul meu regret este că opul acela filosofic, nu spun de cine, persoană însemnată! nu figurează în traducerea mea).

Sunt, deci, cazuri și cazuri; fiecare dintre acești obscuri care au mai ieșit la suprafață are dreptul la interpretarea proprie, corespunzătoare respectivei pățanii. Domnul Dan Am. Lăzărescu, activ traducător din engleză, pare să se arate indulgent cu cei care l-au „exploatat” în vremurile grele, când era tratat ca și mine, ca un paria. Alții poate că văd altfel lucrurile. Cei morți au amușit și, după opinia mea, ei nu sunt puțini..

În ceea ce mă privește, am semnalat vastul și fructuos afacerism al Andei Boldur, despre care pomenește pe larg și doamna A. G. C., aceasta a iscălit un potop de cărți traduse din vietnameză și chineză, din engleză sau spaniolă, limbi pe care orice judecată sănătoasă nu i le-ar atribui. Și totuși, cine examinează fișierul acestei doamne la Biblioteca Academiei trebuie să le înregistreze în contul ei și doar să se mire de uluitoarea productivitate a unui scriitor român; cei care sunt interesați de descifrarea misterelor epocii mai au și alte temeuri de uluire: cum se face că ea, care descindea dintr-un paladin al lui Ștefan cel Mare, a putut, în comunism, deține un fel de monopol al traducerilor, mai ales în bransa teatrală. Îl invit pe cititorul tânăr să ghicească..

Fenomenul acesta, vădit acum a fi fost extrem de caracteristic, s-a practicat atunci pe scară mare, în toate variantele; lucrul cu negri nu a privit doar traducerea. Să ne gândim la ultraocupatul și risipitul în treburi de reprezentanță, Mihail D. Ralea. Poate crede cineva că tocmai la bătrânețe el a început să scrie, într-un stil care nu-i fusese niciodată propriu, masive tomuri științifice, de psihologie, sociologie, în care mai siguri autori sunt bieții „colaboratori” ai academicienului, menționați cu literă mai mică și copertă. Sau că Marin Preda și Eugen Barbu au tradus efectiv din Camus și din Panait Istrati, așa cum ne obligă să credem numele lor

NEGRII UNUI TRECUT ȘI MAI NEGRU

de ALEXANDRU GEORGE

pus pe cărți cu acest titlu?..

Ceea ce nu se știe, mai ales în cazul traducerilor făcute de tot felul de „proletari” bine integrați în structurile culturale comuniste, e că traducerile din literatură foarte diverse corespund unei năzuințe a acestora spre „universalitate”: se numește că ești în dialog cu literaturile străine dacă ai iscălit o carte tradusă din franțuzește. Cazul „traducerilor” lui Ion Caraion pornește de aici; din capul locului, poetul a fost preocupat de „universalitate”, pe care însă, așa cum îi era obiceiul, a denunțat-o lucid și justificat la... alteineva. Acesta este nu altul decât A. E. Baconsky, despre care a scris decise rânduri hazliu-amare: „Afectatul Baconsky, dezabuzatul distins, voiajorul cosmopolit pe meridianele crispării și ale ispitei (...) a sperat și dorit, legitim însă nu fără candori, ca literatura lui să aibă circulație universală, să fie cotată în Vest, să intre și chiar să alerge pe banda rulantă a bunurilor de consum, a căror filosofie nu numai o dată îl crispa (...) Occidentul însă, oricât ne-am iluzionat fiecare cândva și cu oricâte fantezii ne-am alimenta încă, să ne fie clar, nu e primitiv. Poți face mult pentru oricare din literaturile apusene (că faci ori nu faci, lor tot nu le trebuie, o merită, suficiența acolo troncază ea la dânsa acasă), ele tot nu se vor obosei niciodată cu nimic sau mai cu nimic pentru tine... (A doua plecare, în Jurnal, I, 1980, p. 190-191).

Totuși se realizează ceva; dacă nu gloria europeană sau universală, gloria de a fi considerat în România o figură europeană, un intelectual de contacte și de apartenențe ample, eventual chiar exotice, un ins care ai depășit oricum ograda locală, în care stau prionite mari nume ale literaturii noastre, Eminescu, Sadoveanu, Arghezi și așa mai departe. Ion Caraion, care traducea furibund, în serie nesfârșită, este limpede că încerca tocmai o atare depășire și Baconsky îl urmăsea cu nu știu cât noroc, repetându-i de fapt erorile..

Revenind la acele ambiții înfrântute măcar într-un stadiu prim, cu negri, să precizez că ele sunt totuși o noutate în peisajul literaturii românești. Ca exemplu ar putea sta (și desigur că a stat) marele succes realizat de Zaharia Stancu pe vremuri cu traducerea sa făcută din Esenin (1923). Or, s-a știut din chiar acel moment că el a preluat și prelucrat o traducere efectuată brut (oare?) de Sorana Gurian, o cunoscută a limbii ruse, o rusoaică hasarabeană, spioană sovietică infiltrată în lumea literară și, probabil, nu doar în cea literară românească. Nu e în nici un caz vorba aici de vreun furt; cum nu poate fi nici Șatra, despre care a circulat legenda unei țigănci care i-ar fi povestit în mai multe ședințe lui Stancu „subiectul”..

Numai că toate aceste zvonuri sau hănuicli neconfirmate te avertizează asupra anomaliei epocii, asupra căreia nu te lămuresc documentele netede, trase la tipar. Și în domeniul literaturii, în universul comunist se produc fenomene neștiute, pe care aproape nimănui nu are interesul să le divulge. Munca de negru, care a fost simțită de unii drept dezonorantă, de alții ca salvatoare și despre

care *Caietul albastru* al lui N. Balotă dă unele informații, rămâne totuși o rușine a vremurilor. Ea dovedește că Partidul s-a servit de tot felul de soluții și a îngăduit punerea în aplicare a unor soluții deloc ortodoxe pentru a-și realiza planurile și a-și asigura doar pentru el gloria. Alături de obligația de a nu folosi numele reale (C. Regman, P. Comarnescu, P. P. Panaitescu etc.) și a și-l ascunde sub unele de împrumut, truda cu negri a fost o metodă de a se folosi de talentele și capacitățile de muncă ale unor oameni care nu aparțineau regimului și nu aveau dreptul de a-și semnala aceste „merite”.

Dar să mai punem la socoteală ceva. Aproape întrecăga literatură de atunci a apărut drastic revizuită și periată de oamenii din aparatul editorial. Erau desigur politrucii care aveau dreptul, ba chiar obligația de a interveni în text, pentru a-l face să se prezinte cât mai „pe linie”. Asta a făcut ca, după afirmațiile tuturor martorilor demni de încredere din sistemul editorial, să nu existe articol, cât de simplu, care să fi apărut în presa centrală și care să fi rămas așa cum îl prezentase autorul. Dar mai era și o altă categorie de „colaboratori”, erau dactilografele, corectorii, cititorii anonimi, în fine stilizatori, inși care aveau o înaltă pregătire și deveneau primii cititori ai autorilor socialiști. Or, aceștia din urmă erau de multe ori niște agramați, niște oameni care țineau să pară niște spontani, niște eruptivi, deloc preocupați de gramatică, de stil și alte zădărnicii. Ei aveau doar avantajul contactului cu „viața”.

E ușor de înțeles ce se putea întâmpla cu câte o carte care ridică probleme și trecea printre atâtea mâini. Despre „versiunile” mereu îmbunătățite ale *Scrinului negru* de G. Călinescu s-a mai scris; vreau să semnaliez cazul romanului *Risipitorii* de Marin Preda, care a fost într-atât de schimbat față de versiunea inițială, încât ar fi trecut prin vreo cinci variante. Nu cumva ele s-au păstrat undeva?... Eu dețin informația de la Paul Georgescu, dar cu amănuntul, deloc neglijabil, că bietul autor a ajuns și la Balamuc pentru câteva luni, înnechint de ceea ce se numea pe atunci „munca” redactorului. E un episod care nu a fost până acum reținut în biografia eorului; el este perfect plauzibil. Pe atunci, orice operă literară era un act de răspundere colectivă, de care era chemat să dea socoteală până și directorul Editurii. Abia foarte târziu toate aceste persoane, care „contribuiau” la vreo apariție, au încetat de a-și mai vâri inteligența și competența în text.

Mai sunt și multe alte mistere ale epocii, pe care scriitorii mai tineri nici nu și le pot imagina; mă gândesc la vastul capitol al cărților care s-au „pierdut” în edituri, deoarece bieții lor autori (fie că era vorba de Hortensia Papadat-Bengescu sau Ticu Archip) nu au avut cum să-și reclame recuperarea manuscriselor, căci nu îndrăzneau să se pună cu ceea ce simțeau că sunt autoritățile comuniste.

Să sperăm că în aceste ultime cazuri e vorba de ceva care totuși s-ar putea repara cândva, adică de un simplu furt.

IEPURII

Lelea Ana scotea apă din fântâna din curte când privirea i se opri, fără voie, pe cei doi orășeni iviți în capul uliței, cam pe la poarta Domnișoarei bătrâne. «Mărlani!», șopti baba stîrbă și o făcu din obișnuință. «Mărlan» și «mărlaneă» erau, de altfel, cuvintele cele mai frecvente în limbajul așchimodiei care, cu vârsta, gândea cu glas tare. Mai cufundă o dată găleata ciuruită - n-o schimba pentru că era sfințită de popa ăl vechi și-o alta sfeștanie nu se întrezărea încă de când cu protul cel nou cu care trebuia să te porți ca și c-o poală de ouă clocite, îi sărca jandăra din orice și mai era și cărpănos pe deasupra parcă îi-ar fi vândut cu fiecare «Doamne miluiește» un pașaport de intrare în rai - și-o trase până spre buza ghizdului fără să-și ia ochii de cucuvea hămesită de la perechea care, înlănțuită nerușinat, se apropia de gardul livezii. «Ptiu, Doamne iartă-mă, s-a pomenit strigând Lelea Ana cât pe-aci să scape găleata-n afund, aista-i Marușca Marușca cu un gagiu!». Pentru lelea Ana, cuvântul «gagiu» mai păstra ceva din prospețimea lui de-acum o jumătate de veac, când tot ce venea dinspre oraș nu putea fi decât frumos. Marușca lucra la oraș și, de vreo opt ani «de când îi căzuseră-n laț facultățile», avusese nadă la mai mulți flăcăi, dar, fie că ăstora le era mintea la alte alea, fie că ea n-avea mână bună, în alegerea lor, nici pomenială de piroștii: măritișul se spulbera de fiecare dată tocmai când rubedeniile erau puse-n gardă să se găteze de nuntă. Și-acum iat-o cu altul, blestemata, că merge ca pe bulevard, acolo nu te cunoaște nimeni și, dacă te-apucă năbădăile, n-ai decât să-ți pui poalele-n cap. Aici nu trebuie să dai apă la moara desferecată care e gura satului. O clipă, babei i se păru că vede sute și mii de ochi pe după perdelele vecinilor ori dincolo de uluci, și fața i se făcu neagră ca fundul de ceain. Măinile începură să-i tremure. Frumoșii ei erau încă departe și îngerul bun avu tot timpul să se pogoare avocățeste asupra-i: parcă știi vreodată de unde sare iepurele? Își aminti apoi că nu se spălase încă pe ochi și-o făcu acum căușându-și măinile sub jetul ce țâșnea din burta ciuturii, rece ca pișatul de cerb în ziua de Pobreașăn. Se șterse cu șorțul de stambă năclăit, își legă sub hărbie broboada cu ciucuri destrămați și tuși de câteva ori ca să-și dreagă glasul de care presimțea c-o să aibă nevoie. Tinerii (vorba vine!) săriră leașurile de la livadă, ca să mai scurteze din drum, și se apropiau ținându-se de mijloc («ca niște câini»), ar fi zis bătrâna, dacă în locul Marușciii ar fi fost cu adevărat o străină. «Măcar să le ies cu plin», gândi, fără sonor de data aceasta, buha smochinită și faptul că totul era nearanjat dinainte i se păru un semn de-a dreptul dumnezeiesc. Îi așteptă făcându-și de lucru prin preajma fântâniei, până ce ei i se postară în față ca două păcate mărturisite. Surădeau. Ea spășit, ca fiul risipitor, el timp și fals, elipind des din ochii mici și verzui ca de găscan trezit din somn de-o vulpe venită cu recensământul. Urmară pupăturile slinoase ale Marușciii, însoțite de niște vorbe al căror țâle îi scăpa lelei Ana, ca și cum ar fi fost rostite într-o limbă cu totul necunoscută. Fata asta, pe lângă hândrălăi, prea aducea acasă toate metehnele orașului, și

se fandosește de parc-ar vorbi cu țâțele, nu cu gura: «Ți-o prezint pe mama!» De ce naiba, Doamne iartă-mă, nu-l ia de mână și nu-l duce la stodolnă? «Îți prezint pe vaca!... Îți prezint pe porcul!...» Și-apoi fiecarei lighioane în parte: «prietenu' meu, Tinel!» Băbuța are însă și momente când propria-i bunătate o zăpăcește. «Evreul» (ce i-o fi venit să-l hoteze astfel?) i-a și înhățat găleata și-n drum spre casă s-a pomit pe-o turuială că ar putea iriga cu scuiptat un hectar întreg de harbuji. Abia

ion roșioru

mai are timp Sfânta Vineri, cum i se mai zice în sat lelei Ana, să le-o ia înainte ca să le deschidă ușa la «casa mare». «Casa mare» e una din cele două încăperi ale holecabului bătrânesc în două ape, și unde toate lucrurile sunt așezate parcă să pună peștorii pe goană. În camera cealaltă trage încă la aghioase aia mică. Numa de n-ar intra jidanul aici, își zice bătrâna, și deschide cealaltă ușă. Îi izbește puternic mirosul de naftalină și damful de gutui. Grinzile de sus își rânjesc crăpăturile printre pânze de păianjen. Israelitul nu pare însă mosturos. Printre bulendre și hârtoage de tot felul, dintr-o ladă veche de zestre se ițește o sticlă de juică puturoasă ascunsă acolo să nu devină captură de război «șarpelui cel bătrân». De ce naiba i-or fi zis «cel bătrân» când în familie nu erau decât femei, nimeni n-ar putea să știe. Lelea Ana o trase afară cu dezinvoltura cu care un nabab și-ar invita oaspeții în propria-i eramă, și umplu la repezeală trei cești butucănoase de lut sămălțuit. Cei doi nu se lăsară deloc rugați să-și stingă-n ele oboseala drumului. Bătrâna doar ce și-a muiat buzele în lichidul gălbui, și parcă totul se învârtă în jurul ei. Ar tot face ceva cu măinile uscate și zgrunțuroase ca scândura de fag negeluită și nu prea știe ce. Nelezește, capie, macatul și hârția de pe masă, apoi, ca fulgerată, trece dincolo și-ncepe s-o zgâlțâie pe Lala care sare de parcă cineva ar fi însemnat-o cu vâtraiul roșu. «Ce-i,

bre? Arde?» se burzuluiește ea. «Arde, copchilă hăi, arde sufletul în mine. Hai că iar a venit a mare cu unul! Vezi de te-apucă sa povestești c-al tău s-a dus s-aducă iapa lu' mutu de la imaș! Mai deretică și tu prin casă, c-o să se ia creștinul aista cu mâinile de păr când o să vadă unde trăim. Dă-ți repejor pe ochi cu apă că doar ce-am scos-o. Și zi c-al tău e la lemne cu cel bătrân, pe urmă mai vedem noi, fir-ar să fie.» Revine în casa mare, umple din nou ceștile, mai face câteva piruete, poate poate s-o ivi prilejul să-i facă Marușciii un semn c-ar vrea să-i vorbească. Dar și-ai găsit: Marușca a dibuit într-un serin niște fotografii îngălbenite și-acum le vâra, cu explicațiile de rigoare, sub nasul bietului Tinel căruia, vădit, nu-i face nici o plăcere să se holbeze la niște mulre ce nu-i spun nimic. Cu toate astea, gura nu-i stă o clipă; vorbește despre orice, străduindu-se din răspuseri să nu spună nimic, poate doar să se facă simpatice și să-și merite juica din ceașca veșnic uscată, ca și propriul esofag. «Cu aista nu scap ușor», filosofează băbuța simțind un fior de gheață de-a lungul șirei spinării. «Trebe să merg în sat, să mai cumpăr o chilă-două de răchic. Și-apoi să fă de petrecanie la vreo orătanie de prin ograda. Of, că și Marușca nu mai are ochi decât pentru jidovul ei, parcă tot stă să-l împungă cu țâțele și nimic altceva. E și ea, vezi Doamne, musafir în casă! Nici gând să se sinchisească să-mi dea niscai bani pentru beutură, că doar n-o scot și pe-aista din fântână!» Simte cum de ciudă i se zbate sângele sub tâmple. Gura i se pungește, și parcă tot ar sparge ceva. Poate că nici fata n-are chef de șușoteli între patru ochi despre gândurile cătătorului de casă: prea a șopocăit despre mulți și tot de-atâtea ori i-a zburat norocul pe apa fetelor bătrâne, amărâta de ea. Lelea Ana le zice doar că pleacă-n sat și-o pornește val-vârtej spre poartă, fără să-i mai pese dacă Lala lăncezește sau nu în tarhaturile de pe captor.

Văzută de departe, lelea Ana parcă vâslește. Scundă, subțire ca o hamsie, cocărjată și cu picioarele rășchirate cu două bețe de chibrit înfipte într-un cartof, alunecă prin aer ca hăituită de strigoi. Dinecolo de poartă, fu c-o pe-aci să dea nas în nas cu Margareta lu' Gurău, rudă de-a șaptea spiță de la Carul Mare. Fată bătrână până mai ieri, ciuhuta l-a ochil pe Gurăul vădov de cincini ani și l-a luat mai mult cu hapsa, n-are-a face că boșorogul ar fi putut să-i fie tută.

- Cât p-acilea să te scap, lele Ană!

«Că doar nu-s vaca mă-tii să mă scapi la luțernă, mărlanca dracului, io-te la ea!», îi vine gazdei să răspundă, dar se postează-n calea codoașei și, miere zaharisită, i-o întoarce ca la carte:

- Ce să mai zici de mine care te-am scăpat de-adevăratelea! La mneatale plecaser.

- Zi așa, vorba ceea: gând la gând cu bucurie!

«Te-oi crede tu deșteaptă, da' las' că nici eu mine nu mi-e rușine», se gratulează lelea Ana pentru prezența ei de spirit. Apoi tare:

- Hai de-mi dă niște usturoi și două șipuri de drojdie cu-mprunut!

- Te pomeniești că și-au venit neamurile, ha?

«Hai nu mai fă pe proasta, că doar de-aia dădeai năvală să vezi cu ochii tăi ca nu cumva să-ți scape ceva, da uite, numai așa, de-a naibii, n-o să te chem în casă, că pe ce pui tu ochii se usucă mai dihai ca mâna de hoț pus la afurisenie de taica mitropolitul! O să-ți vină și ție, nici o grijă, să-i mănânce coliva lui Gurău!»

- Zi-mi tu p-ăla de nu-i neam cu mă-sa și ți-l mănânc eu fulgi cu tot!

- Așa care va să zică!

- Chiar așa. Da' ce zici, îmi dai?

George L. Nimigeanu

(Lucașfărușul, nr. 43/1998)

Semne de întrebare

Am mai găsit un vechi poem
scris pe un petec de hârtie
într-o risipă de - energie
l-aș publica eu, dar mă tem

Prea multe semne de-ntrebare
cuprinde. Oare când l-am scris?
Auzi: să-ntreb de viața-i vis
și cât de mult țărâna doare?

Ba-n metafizică intrat
puncam problema care-i treaba
cu veșnicia. E degeaba?
Și ce se-ascunde în Pătrat?

Azi nu-l pricep în nici un fel,
poate de ce-i schimbat contextul,
dar dau Lucașfărușului textul
să-și bată capul ei cu el.

Lucian Perța

Măinile îi căzură ca niște surcele pe genunchii
subțiri și noduroși.

Timpul curgea pe lângă ea fără s-o mai
implice. Uitase de mult
de găină; oricum nu mai
avea putere s-o prindă și
să meargă cu ea prin sat
să i-o taie cineva, ori
doar să aștepte la poartă
vreun trecător dispus să
ia fără mofturi viața
hietei orătănii. Viezurele
ăla de la oraș, ori de
unde mama dracului l-o
fi pescuit Marușca, s-a
grăbit să se tolănească,
măcar o găină ar fi putut
să taie și el, măcar atât.
Bătrâna închide ochii și
parcă-l vede pe venetic
leorpând zama galbenă
ca untdelemnul și
sugând zgomotos măduva oaselor ca și cum ar
vrea să le transforme în portigărete.

Și, dintr-o dată, acoperișul stodolnei se
topi ca o felie de unt într-o ligăie înfierbântată
și peste lelea Ana începu să ningă cu iepuri.
Căzând, urecheașii se năpusteau să-i devore,
de parcă ar fi fost foi de curcehi, gândurile, și
ronțăitul lor semăna cu râsul unui nebul într-o
fântână părăsită.

Pe certificatul de deces al lelei Ana,
secretarul de la Primărie avea să
diagnosticeze, cu de la el putere medicală,
cauza: moarte naturală.

Margareta bolborosește ceva și cumetrele
o pornesc la deal spre marginea satului, la
căsioiul Gurăriței, așezat pe un dâmb, ca
pichetele de grâniceri, ceea ce explică de ce
colportoarei nu-i scapă nimic în jur cale de-o
pupăzare de ochi vulturose. Dovadă că pe
drum se arată tobă de vești. Numai că lelea
Ana n-are inimă s-o asculte. Așa cum n-aude
nici câinii care lată dincolo de garduri mai
mult ca să-și primenească beregățile de
răgușeala de peste noapte. Minteți ei toarce
ocări împotriva Margaretei de la
codoslăcurile căreia i se trag cele mai multe
necazuri. În iarnă lelea Ana a stat în spital mai
bine de două luni. Margaretei îi venise-n
vremea asta în vizită un nepot de prin Ardeal,
pornit hai-hui în călătorie de divorț, după cum
s-a aflat mai târziu, iar mătușă-sa, ca să-l mai
aline, i-o vârase-n pat, cherehelită avan, pe
proasta de Lala și, ca băleiu să fie de toată
nostimada, a chemat vecinele-n curte, le-a dat
de hăut și-a-nceput să joace ca o dezvățată
fluturând ca pe un trofeu cămașu de noapte a
lăntei, cămașă pe ale cărei poale se zgăia
indafirul proaspăt al fecioriei duse pe apa
câmbetei. Apoi Ciurciun - așa-l chema pe
tăurașul deflorator -, s-au mutat pe cuptorul
Lalei și s-a așezat pe trai. Avusese porc mare-
n iarnă lelea Ana și fălcile lui Ciurciun nu s-a
mai odihnit până nu l-au terminat. Purta
albiturile bătrânului, îi duhănea mărășeștile și
nici că se teșea dacă acesta, întorcându-se
noaptea de la crâșmă, îl surprindea coșându-se
cu Lala. Când venea vorba de cununie, dădea
din umeri și se precipita șiret spre alte
subiecte, deși rochiile matahalei deveneau tot
mai strâmte, ca, o dată ieșit pe iarbă verde, să
se facă nevăzut tocmai în ziua când factorul
poștal îi adusese pensia temporarului socru.
Acesta, seara, o snopise pe fie-sa de s-o
stârpească, noroc de vecini, niște adventiști
evlavioși, care-au sărit de-au scos-o, făcându-i
satrapului vânt spre bufet, unde băuse pe
datorie de l-au adus oamenii acasă pe-o sanie
trasă de-o mărtoagă pripășită nu se știe de
unde pe la șirele de paie uscate ale ceapeului.
Lena s-a repetat însă seri la rând până la
pensia următoare, când moșul și-a zis e-a udat
destul catranul sufletului ca să mai ia foc și că
e timpul să mai cumpere niște tablă pentru
casa cea nouă. Mai apoi și-a făcut traista și-a
plecat la munte

gândindu-se amărât ce
bine i-ar fi prins ca-n
locul celor patru
huidume de fete, fără
nici un dram de noroc
pe lume, să fi avut un
fecior sau doi pe care
să-i fi învățat rotărie,
deși, de când cu caii
înlocuiți de tractoare,
nimeni nu-și mai
incropea sau dregea
vreo cotigă sau vreun
facton. l-a amintit babei
oate astea, iar ea l-a
iertat pentru
«răciunile» unei vieți
întregi. Acum e la

**Marușca lucra la oraș și, de vreo opt ani «de când îi căzuseră-n laț
facultățile», avusese nadă la mai mulți flăcăi, dar, fie că ăstora le era
minte la alte alea, fie că ea n-avea mână bună în alegerea lor, nici
pomeneală de pirostrie: măritișul se spulbera de fiecare dată tocmai când
rubedeniile erau puse-n gardă să se găteze de nuntă. Și-acum iat-o cu
altul, blestemata, că merge ca pe bulevard, acolo nu te cunoaște nimeni
și, dacă te-apucă năbădăile, n-ai decât să-ți pui poalele-n cap. Aici nu
trebuie să dai apă la moara desferecată care e gura satului. O clipă, babei
i se păru că vede sute și mii de ochi pe după perdelele vecinilor ori
dincolo de uluci, și fața i se făcu neagră ca fundul de ceaun.**

nunte, la defrișări, să mai câștige ceva spre a
e muta mai repede în casa nouă, visată de ani
le zile dar rămasă amar de timp în stadiul de
is ca trei dintre balcâze să termine liceul, apoi
acultatea, cel puțin ele să ducă o altfel de
iață. Iar dumnealor, școlitele, iată ce-i fac!
Cum naiba s-or fi chivernisind ea niciodată nu
s-ajung hanii și nici în vânt după cine știe ce
ex nu se dau. Îi fistuie cu primul papișoi, de
baimă să n-ajungă fete bătrâne. Treaba lor, în
efinitiv; numai de nu s-ar pomeni într-o zi cu
urșile la gură ca nepricopsita a mică,
eșucheata și lăfăia de Lala.

«Odată și-odată tot o să-i plătesc eu cutrei
ăsteia. Își zice lelea Ana întorcându-se de la
Margareta. Să nu creadă că dacă-i cer două
șipuri de pozledie împrumut, gata, am și iertat-
o! Nu, ferit-a Sfântul! Să-i dea întâi bani de
divorț lu' Ciurciun, țopărlanul de nepot-su, și
dup-ăia să mi se-nfățoseze cu el în pești și cu
pretenții asupra cășii, sta-i-ar pe burță tot
pământul pe care l-am ridicat cu cu mâinile
mele ca să ung pereții și podul.. Venea rânjind
ca o balegă călcată de roata carului să vadă ce
și cum și să poată duce poșta mai departe! Ori
să-i aducă ăleilalte vreo veste de la ăi de-a
nenorocit-o! Prea-ți bagi nasul peste tot și prea
te crezi buricul pământului, Gurărișo! După
planurile mneai noi o să-i cădem în genunchi
lui Ciurciun și-o să-l rugăm să vină-napoi! S-
o creadă ea! Mai bine nepoți din flori decât un
ginere fără nădragi în țărâ. Că de nimic nu-i
bun decât doar să-i mai toarne Lalei o
zămăștenie de copii. Ptiu!» Vru să se oprească
și să-și scuipe-n sân dar, ca un făcut, la colț
apărură doi inși și nu se știe ce mari mahări pe
la Primărie. Trecură pe lângă ea ca pe lângă o
capră plină de răie. Altădată o salutau. Lelea
Ana se cocoșă și mai mult. Semăna c-o obadă
de roată. Și i se păru că surtucarii și-au dat
coate și că rād pe seama șăpurilor ei de vutecă
pe care te pomenești că «ișicăul» o să le
prăpădească înainte ca ea să fi isprăvit găina
de jumulit. «Ehei, oftă babonița, și aista nu-i
decât începutul!» Bruce, uită și de Marușca și
de «izraelitul» cu melița neostenită și-i bui
prin minte o scenă care oricum avea să se
întâmpile: când o să meargă la Primărie să
declare șăncul Lalei. Tu ar trebui să faci asta,
Margareto, vedea-ți-aș pielea la argăsit pe
ostrețele cizmarului, așa cum mi-ai pus tu
sufletul la saramurile iadului, nu ți-ar mai
crăpa mulți înainte...» și, gândind cu glas tare,
continua să taie aerul ca și cum ar fi înțat
răvnită de un rechin doar de ea bănuie.

Acasă, liniște. Lala, nici gând să se fi
sculat. Băbăția puse sticlele în tindă, lângă
lădoiul cu mălai, și se uită pe borta cheii de la
camera gătită. «Jidovul» și Marușca se
culcaseră, el îi ținea capul pe pieptul împădurit
cu păr roșcat, fuma și-i mângăia umerii goi.
Bătrâna simți nevoia să se sprijine de ceva, o
clipă fu ispitită să dea ușa-n lături și să intre
furtună și să-i facă albie de porci, mai ales pe

Marușca s-o brustuluiască, scroafă nerușinată
ce e, că din cauza lor, a celor patru hurciupăi,
ea, muma care numai Dumnezeu știe cum le-
a crescut și cum le-a ținut prin școli, n-o să
mai poată merge-n sat, necum să mai
privească pe cineva în ochi... N-avu însă
puterea să-și ducă pornirea până la capăt, nici
măcar s-o umească, ei, clătînându-se, ieși în
curte, se-nvârti ca o oaie căpiată, ajunse fără
treabă până la fântână, într-o stodolă cu
gândul să plângă, dar ochii-i erau prea arși de
uimire ca să mai poată li stoarse lacrimi din ei,
și se lăsă pe o hărnă, aproape în neștire.

ARMATA POPORULUI

de MARIN MINCU

Augustin Ioan impresionează imediat prin spontaneitatea textualizării; nimeni, până în prezent, dintre poeții analizați de noi, cu excepția lui Ioan Es. Pop și George Vulturescu, nu a intuit atât de perfect tehnica atât de râvnită. De aceea sunt necesare unele distincții și disociații pentru „slăbirea” enunțului prea abrupt; autorul *Armatei Poporului* este de profesie arhitect și probabil acest amănunt biografic explică parțial vocația sa textualizantă. El posedă în mod spontan ceea ce-i lipsește lui Gheorghe Iova; nu poți fi un textualist veritabil fără să ai talent. Oricare din cele patru texte ce compun cartea cu titlul maolist („Aegyssus”, „Năvodari”, „Armata Poporului”, „Rizom”) se integrează perfect unei perspective de scriitură ce aparține organic, fie unei anumite vârste și sensibilități, fie topografiei locului semiotizat. Augustin Ioan nu se căznește mimetic să introducă în intertextul deformant enunțurile axiomatice ale lui Ludwig Wittgenstein pentru a simula

operația de textualizare, ci, în modul cel mai simplu și mai natural cu putință, se introduce pe sine în textură în ipostaza de actant și operator textualist inocent. Astfel el va textualiza brusc, fără s-o știe ca monsieur Jourdain care făcea „proză”. Extraordinară este autenticitatea textelor, care se nasc, cresc, trăiesc fragezi, ingenui, sub ochii noștri nirați, ce urmăresc în act mișcările fizice și patafizice ale celui care scrie, adică ale celui care textuează realul și simultan, cu aceeași ingenuitate, ni-l propune lecturii.

Ca un arhitect ce este, Augustin Ioan folosește materialul lingvistic fără complexe, ca și cum ar întrebuința oricare alt material de construcție a textului: de fiecare dată el dispune de o perspectivă nouă, adecvată modalității de textuare adoptate, în conformitate cu punctul de referință unificator. De exemplu, în „Rizom”, se adoptă perspectiva infantilă care constituie cea mai autentică cale de ierarhizare a realului: „L-am

pus pe hunicul pe masă, ca la operație, îmbrăcat de sărbătoare. Dormea ca prințesa din pădure. L-am pândit cu rândul să se trezească, iar, dacă am văzut că nu și nu, l-am dus la groapa cu furnici. Când se supără celulele pe noi ajungem pe masă. Eu când voi fi mare vreau să mă fac doctor să îi impac pe ai mei cu celulele lor și să nu-mi mai curgă sânge din nas când mă bat cu băieții”.

„Ochiul” copilului receptează realul într-un proces coerent, ca și cum ar asista la o continuă „geneză”; pe măsura ce-l ia în stăpânire, îl re-crează, adică, îl textuează, dându-i acel contur și acele dimensiuni ce corespund unghiului său de percepție care este unul deviat, poetic. Descrierile infantile au mare prospețime, întrucât recurg la un dicteu infantil specific, spre care au tânjit poezii mari din toate timpurile. Totdeauna, lumea văzută de un copil e un text perfect, cu acele goluri/plinuri, cu acele coerențe/incoerențe surprinzătoare prin perspectiva optimizantă. Scrierile copilului organizează realul, fixându-l într-o țesătură inextricabilă de semne ce se combină și se conjugă spontan, chiar în timpul descrierii. Candoarea este facultatea dominantă în acest act de textuare. Important este să te faci că nu controlezi prea lucid operația, fiindcă atunci totul se defectează, dând doar rateuri lingvistice, absolut insignifiante ca în produsele lui Iova.

introspecții

Subiectul acestor reflecții mi-a fost sugerat de originala și nu mai puțin inspirată scriere aparținând profesorului universitar Florian Bratu, Albert Camus. *Mit și metafizică*, ce deschide noua colecție a Editurii Junimea, *Eseuri*.

Lucrarea nu este un eseu în accepția curentă a termenului, cel puțin nu așa cum ne-a obișnuit literatura de specialitate. Camus devine aici pretextul; analiza întreprinsă de autor este de fapt o *scriitură a interiorității subiectului analizant*, în cea mai bună tradiție proustiană, reflecția asupra sinelui devenind o experiență de transpunere a sinelui, „o autoconstituire care permite dobândirea unui spațiu de gândire în care sinele se raportează la el prin celălalt” - cum de altfel ne spune autorul însuși într-o altă lucrare a sa dedicată lui Marcel Proust. Iar celălalt este, aici, Albert Camus.

Emil Cioran se declara escist pentru că repudia filosofia de tip academic care sistematizează cu prețiozitate o înțelepciune ce i se părea pedantă și inutilă. Din aceleași motive, Florian Bratu pare să se refuze nu numai ca filosof dar și ca escist în favoarea unui *discurs liber al spiritului*, încercat de canoane sau metode, dându-se în totalitate bucuriei de a se scrie. De aceea cartea sa se citește cu deosebită plăcere și interes, dar este mult mai dificil de a o rezuma.

Din categoria acelor spirite neliniștite și erudite care analizează absurdul existenței prin paradigma inteligenței, Florian Bratu își găsește reale afinități cu gândul trăit camusian, oferindu-ne o perspectivă imediată - în spațiul spiritual românesc și nu numai - care ni se pare extrem de interesantă, asupra unuia dintre cei mai analizați gânditori ai secolului nostru.

În fapt - ne spune Florian Bratu - Camus se ridică împotriva pretenției filosofiei de a explica substanța existenței, făcând apel la principii sau concepte care adesea nu au acoperire și ignoră trăitul ființei-în-lume, ori pentru aceasta, singura întrebare ce are sens este „dacă această viață merită sau nu să fie trăită” (Omul revoltat). În acest sens, posibilele răspunsuri la marile probleme filosofice apar în egală măsură în scrierile unor esciști - și Florian Bratu este unul dintre aceștia - ca și în scrierile unor „filosofi de sistem”!

ESEUL CU PRETEXT

de SORIN TUDOR MAXIM

Filosofia, în concepția autorului acestei cărți care se suprapune până la identificare cu punctul de vedere camusian, „nu se mai poate reduce la abstracția aridă care îl îndepărtează pe om de viață, ci ea trebuie să redevină *reflecție trăită*”. Argumentarea filosofică la Camus este asimilată actului creator într-o manieră care ne amintește de Bergson: „Dacă, așadar, în toate domeniile, triumful vieții este creația, nu trebuie oare să presupunem că viața omenească își are rațiunea de a fi într-o creație care... se poate produce în orice clipă la toți oamenii; creația de sine prin sine, creșterea personalității printr-un efort care scoate mult din puțin, ceva din nimic, și sporește neconținut bogăția ce se găsește în lume?” (*Energia spirituală*, p. 29).

Într-adevăr, ne demonstrează convingător Florian Bratu în spirit camusian, „a gândi înseamnă, înainte de toate, dorința de a crea o lume” în care se confruntă infinita dorință de claritate ce animă profunzimile ființei raționale și absurdul unei lumi, prin ea însăși non-rațională. Absurdul este tocmai acest divorț între o spiritualitate avidă de certitudini și o lume care dezamăgește. Absurdul nu aparține nici lumii, nici ființei-în-lume, ci *relației*. „Omul este deci ființa prin care absurdul pătrunde în lume”. Dacă nu am fi „trestie gânditoare” (Pascal), am fi *chiar această lume* căreia ne împotrivim cu toată forța conștiinței noastre. Soluția propusă cu obstinție de Camus și relevată într-o manieră personală și captivantă în egală măsură de către Florian Bratu este de a depăși absurdul lumii prin creație, într-un fel de sublimare prin cuvinte; neașteptate și fragile, cuvintele, metaforele și miturile construite cu ele, introduc individul într-un spațiu care îi deschide dimensiunea propriei sale umanități.

A subserie efortului de comprehensiune a cuvântului în propria noastră ființă înseamnă a ne re-crea propria ființă, semnificând înțelegerea mișcării prin care omul parvine la descoperirea a ceea ce este ea și a ceea ce valorează, să fie rostit

pentru a trăi în dimensiunea umanității sale. Cuvântul este instrumentul unei cunoașteri relative și totodată inepuizabile, atât de asemănătoare cu cea a dragostei: „Crea romanescă seamănă cu dragostea, prin uimirea inițială și prin meditația fecundă” (*Mitul lui Sisif*).

Meritul esului lui Florian Bratu este de a ne propune o altă înțelegere asupra „filosofului absurdului”: un gânditor preocupat nu atât de definirea absurdului existenței cât mai cu seamă de modalitățile de surmontare a acestuia: „într-o lume isterizată și dezgustată de moarte, în care contrariile devin fertile tocmai pentru că rostirea nu s-a cputizat în propria-i devenire”. Experimentarea absurdului de către spiritul lucid este condiția unei autentice deschideri spre Speranță și Fericire.

Mesajul transmis de *erudita scriere* a lui Florian Bratu este, astfel, unul profund optimist: individul poate să depășească absurdul existenței prin creație. Conștiința tragică este reflexul unei existențe tragice.

Rostindu-se însă, conștiința participă la procesul autodeterminării de sine, proces prin care individul încearcă, și uneori reușește, să se situeze deasupra absurdului cotidian, edificându-se ca Om adică Ființă Deplină: „Cunoașterea de sine reclamă imperios *construcția ființei* la o anumită altitudine condiției morale și niciodată sub standardul modelului”. (Albert Camus)

Volumul Albert Camus. *Mit și metafizică*, s dovedește a fi un autentic act de creație, introspecție profundă asupra propriilor trăiri și reflecții, o lectură plină de fervoare și imaginație debordantă - pretext pentru a-și reevalua propria metafizică în care autorul ne apare în multiple ipostaze: fin moralist, subtil mânăitor al condeiului și al conceptelor filosofice, inspirat exeget al operei camusiene și, mai cu seamă, gânditor fin complex și inhibiții în câmpul întrebărilor metafizice esențiale.

Deși, formal, cartea lui Mircea Popa, **Reîntoarcerea la Ithaca** (Ed. Globus, 1998), nu este decât o culegere despre 22 de reprezentanți de anvergură ai exilului românesc, are, totuși, un centru. Prin personalitățile convocate, Mircea Popa configurează câteva moduri de universalizare a spiritualității românești, ridicând totodată, indirect, și tulburătoarea întrebare dacă nu cumva însuși exilul constituie cauza atât a formării, cât și a legitimării și consacării acestor valori în cultura universală. Scriitorii la care se referă autorul (de la Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Vintilă Horia, Basil Munteanu până la Pamfil Șeicaru, Constantin-Virgil Gheorghiu, Gheorghe Uscătescu, Ștefan Baciu, Virgil Ierunca etc.) erau consacrați înaintea plecării lor din țară, însă odată ajunși în lumea liberă, ei trebuie să ia totul de la capăt și nu se afirmă semnificativ decât cei care renunță la limba română și chiar la „substanța” autohtonă. Exilului fizic îi urmează unul spiritual, echivalentul unei desprinderi de trecut. Cazurile extreme le reprezintă Eugen Ionescu și Emil Cioran. Metamorfoza lor este completă. Ei se nasc a doua oară și-și dobândesc notorietatea exclusiv ca scriitori de limbă franceză. Practic, ei nu aparțin literaturii române, așa cum, de altfel, nu aparțin nici unele opere celebre la un moment dat în Occident, precum romanele *Ora 25* de C. V. Gheorghiu sau *Dumnezeu s-a născut în exil* de Vintilă Horia, chiar dacă materia lor se integrează etnosului autohton. În schimb, Mircea Eliade, care rămâne ca prozator în spațiul limbii române, nu reușește să se impună de aceeași manieră. Proza sa e receptată fie ca o traducere dintr-o literatură exotică, dacă nu minoră, fie ca o curiozitate produsă de un mare istoric al religiilor. Pe scurt, exilul a favorizat creșterea și afirmarea acestor personalități, dar destinându-le iremediabil altor culturi, cel puțin prin ceea ce au creat în limbile culturale respective. Ajungem astfel la demersul explicit al cărții lui Mircea Popa, al cărui sens este „unul recuperator și integrator”, dorind să rotunjască destinul creator al unor scriitori deja impuși în circuitul european de valori, cu aspecte necunoscute sau neluate în seamă și să aducă în fața cititorilor de azi imaginea unor destine literare hulversate, eliminând astfel hiatusul unor discontinuități și al unor rupturi în plan tematic, stilistic, și nu în ultimul rând, în acela al limbii. În viziunea criticului, acești scriitori sunt „figuri naționale”. După o rătăcire inițiată, precum legendarul Ulise, ei se întorc acum la Ithaca națională. Cu alte cuvinte, ei trebuie recuperați și integrați culturii române. O asemenea încercare de apropiere integrală și nediferențiată mi se pare însă abuzivă. Chiar dacă destinele lor s-au consumat, în plan uman, sub semnul nostalgiei după țară, ei au evoluat spiritual în alte contexte. Recuperarea lor nu poate avea alt sens decât o bună cunoaștere a operelor lor, ceea ce, de altfel, își propune deocamdată Mircea Popa. Cât despre

REÎNTOARCEREA LA ITACA

de PETRU POANTĂ

integrarea scrierilor de exil în istoria literaturii autohtone nu poate fi vorba, eventual, decât în cazul celor scrise în limba română.

Meritul volumului de față constă însă în stilul aplicat al cercetătorului, respectiv al istoricului literar, și în exercițiul critic propriu-zis. Cine cunoaște cât de cât situația bibliotecilor publice de la noi și precaritățile sistemului bibliografic realizează imediat valoarea performanțelor informaționale la care ajunge Mircea Popa. Și asta cu atât mai mult cu cât cercetările sale vizează deopotrivă activitatea din țară a scriitorilor și pe cea din exil. Să precizăm, totuși, că el nu urmărește o cuprindere monografică în cazul fiecărui scriitor. Îndeosebi când e vorba despre cei mai cunoscuți (Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran), se concentrează asupra unor anumite segmente ale operelor acestora, furnizând de multe ori informații inedite, referitoare mai ales la activitatea publicistică a autorilor din perioada interbelică. Nu avem de-a face însă cu o simplă muncă de arhivar. Istoricul literar valorizează critic descoperirile, dezvoltându-le semnificații de adâncime în evoluția ulterioară a fiecărui scriitor. Așa, de pildă, sunt remarcabil comentate *Scrisorile din Paris* ale lui Eugen Ionescu, publicate în „Viața românească”. Ele dezvoltă, în 1938, vocația europeană a viitorului dramaturg. În capitala Franței, tânărul Ionescu are revelația adevăratei sale identități și, astfel, înțelegem de aici că exilul a însemnat pentru el o opțiune liberă, întâlnirea timpurie cu spiritul francez relevându-i de fapt provincialismul condiției de român. Același complex al frustrării și conștiința irealizării într-o cultură minoră motivează, în esență, și autoexilul lui Emil Cioran.

Mai incitante și mai pregnant analitice rămân câteva profiluri critice, precum cele despre Vintilă Horia, Aron Cotruș, Al. Busuioceanu ș. a. în care calitățile criticului literar și, câteodată, ale polemistului se manifestă plenar. E de remarcat, de altminteri, pe toată întinderea volumului, lipsa oricărei inhibiții a comentatorului. Cu o surprinzătoare dezinvoltură, Mircea Popa abordează cele mai diverse tipuri de discursuri literare, dovedind o bună aderență la text și, în fond, o familiaritate cu universurile prodigioase ale acestor scriitori. Cu toată solemnitatea, întrucâtva

poetică, imprimată propriului discurs, lecturile sale sunt mereu active. Spiritul critic funcționează eficient și necomplexat, uneori nuanțând, altădată revalorificând polemic, cărți marginalizate și evaluate incorect. Scoate, astfel, din uitare un volum al lui Al. Busuioceanu, *Figuri și cărți* (1922), volum pe care E. Lovinescu îl acuzase de „frazologie sămănătoristă” și demonstrează pertinent deschiderea europeană, cu această judecată de valoare asupra autorului: „Al. Busuioceanu era în acel moment unul dintre spiritele cele mai dotate ale generației, un fel de Mircea Eliade al anilor '20, cu colaborări numeroase și variate, cu o prestație intelectuală de calitate”. În altă parte, probează curiozitatea și gustul pentru literatura insolitului bizar a unui autor, el însuși plin de ciudățenii, Grigore Cugler-Apunake (pe care Mircea Popa l-a și restituit într-o ediție de referință, apărută în 1996 la editura „Cogito”), evocat de către Ștefan Baciu în volumul său de memorialistică *Praful de pe tobă*. Radiografia e precisă și expresivă: „Povestirile pe care el le include în volumul *Apunake și alte fenomene seamănă uneori cu niște «elucbrații», dar, la o analiză mai atentă, el pune în evidență o știință sigură a procedurii umorului care se naște din parodia stilurilor, a genurilor, a scriiturii literare, propunând în loc un limbaj al derizivității, dar și al monstruosului, al scabrosului, al violentării cu orice preț, al spiritului comun burghez” etc., etc.*

Înțesată de informații utile (mai ales în eseurile despre Horia Stamatu, Nicu Caranica, Lucian Boz sau C-tin Virgil-Gheorghiu), scrisă într-o manieră alertă, pe alocuri în proximitatea stilului „oral”, nutrită de un discret entuziasm al explorării unui miracol, **Reîntoarcerea la Ithaca** este o carte vie și extrem de eficientă. Ea reconfirmă eminentele calități de istoric literar ale lui Mircea Popa, legitimându-l totodată în cultura majoră și pe criticul literar.

nora iuga:

„E DREPT CĂ AM ÎNCEPUT SĂ FIU VĂZUTĂ CÂND NU MAI SPERAM NIMIC“

I.M.: Nora Iuga, ești unul dintre rarii scriitori a căror existență de zi cu zi se mântuie, se purifică numai în numele actului creator. Pentru mine reprezintă un model spiritual și uman greu de prins în tipare. Și, bineînțeles, și mai greu de imitat. Cum îți suportă condiția de poet, prozator, esecist și traducător?

N.I.: Sunt omul cel mai simplu și cel mai natural pe care l-am cunoscut vreodată. Îți dai seama că vorbele tale, care mă înalță foarte sus, mă deconectează, ba chiar mă inhibă. Nu sunt obișnuită cu asemenea cote, vorbele mari mă fac să devin suspicioasă. În ce măsură îți suportă condiția de scriitor? Foarte bine. Nu numai că mi-o suport, dar sunt și fericită că o am, așa cum este. La început eram numai poetă, eram încă tânără, îmi trebuia timp mult pentru viață, apoi s-au adăugat, rând pe rând, celelalte, pe măsură ce timpul pentru viață a început să fie tot mai puțin important. Acum toată viața mea e substituită literaturii, ea mă împlinește - e muncă, e iubire, e suferință și bucurie, bucurie continuă. Când un scriitor rămâne el însuși în tot ceea ce face, poate să scrie orice, fără riscul de a rata. Am ajuns la concluzia că una din condițiile esențiale de reușită e o mare dragoste de viață și de sine și o sinceritate totală, așa spune chiar nerușinata. Dacă te referi cumva la condiția mea materială de scriitor, fără îndoială că nu pot trăi din ce public, oricât de mult aș scrie, dar asta e o poveste despre care putem discuta la nesfârșit fără să rezolvăm nimic.

I.M.: Ce deplângi și ce îți este familiar în literatura română actuală?

N.I.: Ce deplâng? E trist că între tineri și bătrâni prăpastia se adâncește tot mai mult. Firește, e normal să fie așa, întotdeauna a existat o *querelle entre les anciens et les modernes*, dar la noi fenomenul se acutizează până la a ne ignora unii pe alții, la a nu vrea să știm că existăm. E dezolant să vezi la adunările Uniunii Scriitorilor atât de mulți bătrâni și atât de puțini tineri. Când afirm că mă dau în vânt după literatura tinerilor, mă uit în jur și mi se face frică să nu-mi pierd prietenii. Mă întreb cum mi este familiar în literatura actuală. Ei bine, toată literatura actuală. Dacă la treizeci, patruzeci de ani mi s-ar fi dat voie, probabil că aș fi scris cum scriu ei acum. Sunt sigură, pentru că altfel nu pot să-mi explic cum de mă regăsesc mult mai bine în poezia tinerilor decât în cea a generației mele.

I.M.: Ai primit cum toate premiile care pot fi primite într-o viață de scriitor. Au modificat ele ceva din ființa ta? Au avut o importanță covârșitoare?

N.I.: Premiile, în ce mă privește, nu au o importanță covârșitoare și, drept să-ți spun, n-au modificat nimic. Drumul meu probabil că a fost trasat dinainte. Până în '90 nu m-am bucurat nici pe departe de recunoașterea de acum, ba mai mult, m-am aflat la un moment dat pe o listă de indezirabili, opt ani de zile nu am avut voie să public nimic și, vezi bine, nu am capitulat. De ce-ți spun eu ție toate astea, când tu ai tăcut și mi e mult. Nu pot spune că premiile nu m-au bucurat, este extraordinar să vezi că ți se confirmă ceea ce crezi tu însuși despre tine, mica ta mândrie se gudură cu un câțel, e o stare de bine, simți că te distingi și, mai ales, că ești luat în seamă. Acum, sigur că se strecoară în toată această euforie și o frică secretă. După ce am luat premiile Uniunii Scriitorilor și pentru poezie, și pentru proză, și pentru traduceri, am simțit că cercul s-a închis. Ce ar mai putea veni după asta, doar premiul pentru Opera Omnia și pe urmă e ea și când ai fi ieșit definitiv din competiție. Ce dezolant.

I.M.: Ești foarte apropiată generațiilor tinere de scriitori. Ai vocație de mentor spiritual, totul vine din interior și nu faci nici un efort. Te

definești mai bine făcând acest lucru?

N.I.: Nu știu dacă e vorba de o vocație. Ador noul în toate formele lui. Am o curiozitate nedisimulată pentru ceea ce fac noii veniți. Mă surprind și mă seduc mereu. Probabil că ei intuiesc această afinitate care li se transmite și încep să mă simtă a lor. Poate că încă mai vorbim o limbă comună. Mă caută foarte mulți, îmi dau telefoane,

îmi arată ce scriu, vor să-mi afle părerea. În lunga mea viață de scriitor m-am aplecat de multe ori asupra unor texte abia ieșite din mașina de scris și care își așteptau confirmarea. Am crescut pe lângă mine mulți poeți din mai toate generațiile; îmi amintesc de vremea când Nino - mai trăia și mereu ne suna câte un tânăr la ușă și ne citea poeziile în atmosfera aceea unică încheată în prezența unui pahar cu vodcă, a unei cești de cafea, a poeziei. De fapt, ai dreptate, totul era spontan; nu am învățat pe nimeni să scrie poezie, era un schimb din care ne îmbogățeam și unii și alții. Mă și mir când îl aud azi pe câte unul spunând că îmi datorează atât de mult cu poet, când și eu aș putea să-i spun același lucru. Poezia se învață scriind-o, dar și încercând-o altora, e ca o confesiune, una dintre cele mai profunde, cum ai mărturisit un mare secret, nu se poate să nu te simți eliberat și întreg, nu se poate să nu simți cum te crești.

I.M.: Ai apărut de multe ori literatura de calitate, fie direct, scriind despre ea, fie luptându-te prin juriu pentru premiarea unor cărți de valoare, fie însușind enclavuri cum este cel de acum al Uniunii Scriitorilor. Vrei să vorbești despre acest lucru?

N.I.: Cred că literatura de calitate se apără singură. Eu nu am făcut decât ceea ce mi-a plăcut. Și ea să fie sinceră, gusturile mele sunt foarte diferite. Trebuie să-ți mărturisesc că am citit cu voluptate și *Contele de Monte Cristo* și *Pitigrilli*, chiar și colecția *Femel celebre*. Cu traducerea a fost o șansă pe care o datorez editurilor Univers și Humanitas că mi-au încredințat traducerea unor cărți de prestigiu care m-au sedus și imobilizat deopotrivă. De altfel, când traduc mă transpun atât de mult în text, pătrund atât de adânc în ființa secretă a autorului, încât simt că eu însămi, creierul meu a produs acele înălțimi de gândire. Nimic nu mi-a hrănit vreodată orgoliul mai mult decât vecinătatea familiară a lui Hamsun, a lui Strindberg, a lui Günther Grass, a lui Ernst Jünger, de *Cabală* ce să

mai vorbim. Participarea la juriu mă și onorează, dar mă și măhnește peste măsură. Mereu mă simt vinovată pentru că niciodată nu poți da verdictul exact, nu poți să alogi valoarea dintre atâtea valori sensibil egale. Câteodată acționează într-un juriu subiectivismul, partipriul, interesele; tocmai de aceea la decernarea premiilor de poezie ale Asociației pe anul 1997, m-am luptat ca poezii să aibă dreptul la patru premii și tot au fost unii nedreptățiți, nu i-aș numi aici decât pe Gheorghe Iova, Saviana Stănescu și pe Rodica Draghinescu. În privința Cenaclului literar al Uniunii Scriitorilor, două au fost motivele principale care m-au făcut să mă zbat pentru realizarea lui. Mai întâi, dorința de a-i apropia pe scriitorii vârstnici de cei tineri, de a crea o emulație, de a nu-i mai auzi mereu contestându-se reciproc, fără să se cunoască, fără să se citească. Și, în al doilea rând, nostalgia mea după acel Cenaclu al Uniunii Scriitorilor de la sfârșitul anilor 'șaizeci, când poezia atinsese una din perioadele ei de maximă înflorire, când mai trăiau Dimov, Virgil, Turcea, mai trăia Nino, Ivănceanu nu plecase încă în Austria, și eu eram tânără. Când se iscau ducluri pasionante între tradiționaliști și „cosmopoliți”, între poeții câmpiei și poeții orașului, când onirismul intra în arenă cu Joben, cu mănuși glace și cu floare la butonieră, când eram, în ciuda grilajului, nebuni și frivoli și atât de inconștienți. Ei bine, această nostalgie după acel cenaclu seducător, care a murit odată cu moartea lui M. R. P. și cu intrarea oniricilor în ilegalitate, m-a făcut să doresc atât de mult să-l reînființez. Din păcate, îmi dau seama, de la o ședință la alta, că truda mea e zadarnică. Nu mă sprijină nimeni. În afară de Balogh Jozsef, maestrul nostru de ceremonii, de Octavian Soviany, singurul critic care ne onorează cu prezența lui, și de câțiva prieteni permanent prezenți ca să susțină zidul care se surpă nevrând deloc să se consolideze, alți oameni nu vin. Fie pentru că lipsește numele mai atractive și, mai ales, pentru că Uniunea nu le oferă nici un avantaj material celor care citesc, așa cum se obișnuiește la Cenaclul de Joi de la Muzeul Literaturii. Din păcate, azi cu idealismul nu se mai face nimic. Mă gândesc că poate ar fi bine să extindem accesul la serile de lectură și pentru începători, care nu sunt încă membri ai Uniunii Scriitorilor, să-i redăm cenaclului rostul lui inițial de școală, în cel mai strict sens al cuvântului. Nu știu ce o să iasă până la urmă din proiectul meu. Toată povestea asta îmi dă o stare de disconfort pentru că e unul dintre puținele mele eșecuri.

I.M.: Ce crezi că s-a schimbat (dacă s-a schimbat) în mentalitatea cititorului de poezie, după explozia editorială din ultimii ani? Această schimbare ar răspunde unei necesități?

N.I.: Explozia editorială din ultimii ani e un semn de normalitate. După o seecă atât de îndelungată de literatură de toate categoriile și pentru toate categoriile - nu mă refer la clasicii literaturii universale, ei s-au bucurat și în perioada neagră de un statut aparte - avalanșa de carte din librării și de pe tarabele bulevardelor, din gările metroului, din anticariatele improvizate pe scările Universității, reînviind atât de emoționant aerul din București de altă dată; îmi vine în minte cum anticarii de la Mihai Vodă, de pe Malul Dâmboviței, când îmi schimbam tabletele de logaritmi pe Freud și pe Weininger, și ce extraordinar, să-i regăsești după atâția ani traduși și la îndemâna oricui și atâția alții, filosofi și eseciști, un Heidegger, un Nietzsche, scriitorii contemporani de primă mărime, scriitorii interziși cu zece ani în urmă, Mircea Eliade, Cioran, atâtea literatură religioasă și profană, atâtea maculatură iefină care face deliciul unora, atâtea pornografie căutată cu febrilitate de adolescenți și de sexagenari, atâtea *science fiction* și literatură paranormală, atâtea memorialistică, să ți se dea deodată ceva după care ai tânjit mereu, cum să nu simți că descoperi viața, lumea, chiar dacă lași cârțile în vitrină pentru că nu ai cu ce să le cumperi, te bucuri pentru alții, e minunat că există și te consolezi cu gândul că poate altădată. Mă întreb dacă această abundență de carte răspunde unei necesități. Eu cred că orice carte satisface o așteptare. Nu sunt deloc supărată pe atât de hulita Sandra Brown, ce necesară le e ea celor care nu ajung la Virginia Woolf.

I.M.: În ce fel ar trebui mai marii demnitari culturali ai țării să-și arate respectul față de scriitori? Ești unul dintre scriitorii care cred că

merită mai mult?

N.I.: Din păcate, aici am să te decepționez. Nu mi place să cânt în cor, am mai spus asta undeva. Dacă toată lumea se lamentează, mie începe să mi se pară că e bine. Luând apărarea puterii mă simt în opoziție - singurul climat propice artistului. Eu nu mă simt deloc nerespectată de guvernanti. Sigur că mi-ar plăcea să am multe privilegii, totdeauna crezi că ți se cuvin mai multe privilegii, dar când nu sunt bani, când vistieria e goală îți pui pofta-n cui. Parcă m-aș rușina să cer când stăpîna au mai puțin ca mine. Eu nu cred că scriitorul este un semizeu, ca să mi se pară mereu minimalizat și nedreptățit. De emisiuni culturale nu mai ducem lipsă. Apărem la televizor, la radio, după vîrstă, după înălțime, după charismă. Plecăm și în străinătate destul de des, suntem invitați și la colocvii organizate în țară, cam o dată pe lună, unde suntem întâmpinați cu mare pompă de elita municipalității, orașele ne dau și premii, ne declară cetățeni de onoare, ni se acordă și burse, scriitorii noștri au început să fie traduși în străinătate. Se pare că, încet, încet, fiecare găsește până la urmă o modalitate să obțină ceva. Poate că sunt complet aeriană, poate că nu pot scăpa de o modestie congenitală, pe care mi-a inoculat-o din uter acel timp cumplit când nimic nu ne era îngădui, poate sunt prea cuminte, dar mie mi-e destul. Mă consider chiar sfîșiată. Din discuțiile pe care le-am avut cu scriitorii din Austria și Germania, toți mi-au mărturisit că nici acolo nu se poate trăi din scris, dacă nu ești Gunther Grass sau Herta Müller.

I.M.: Pensiile foarte înalte, drepturile de autor înalte sau inexistente fac din foarte mulți scriitori români o categorie care trăiește de azi pe mâine. Avem colegi care nu-și pot permite să-și cumpere nici măcar o revistă literară și o eltece împrumutând-o de la chișcoul Muzeului Literaturii.

N.I.: Ei bine, cu pensiile e o poveste. Majoritatea sunt echivalente cu niște ajutoare sociale. S-a întâmplat ceva revoluționar, inuman. În momentul în care pensiile de boală - de care beneficia majoritatea scriitorilor, mai mult sau mai puțin justificat - și pensiile de vîrstă au trecut la stat, au fost alinate la salariul minim pe economie. S-a explicat faptul că oamenii care aveau în regimul trecut pensii de 3000-4000 de lei, ceea ce reprezenta pe atunci un venit satisfăcător, acum primesc în jur de 500.000, o sumă derizorie care nu ajunge nici pentru coșul zilnic. Adăugând la aceasta și faptul că majoritatea editurilor nu plătesc drepturi de autor, situația materială a scriitorului este grea, în așa timp cât nu intră în vigoare legea sponsorizării. În privința revistelor, personal nu mă pot plînge și știu că nu sunt singura în această situație; un număr foarte mare de publicații au generozitatea să acorde colaboratorilor exemplare gratuite. Primesc reviste de la *România literară*, *Luceafărul*, *Contemporanul*, *Contrapunct*, *22*, *Vatra*, *Apostrof*, uneari și de la atât de controversata *panoramă*. Mai mult nici nu aș putea citi. Oricînd mi pretindem că există iubitori de carte lipsiți de mijloace care își procură informații culturale înșoind, ore în șir, cărți și reviste prin librării. Cîte cărți extraordinare și reviste n-am citit eu, zile întregi, prin bibliotecile publice, sau împrumutate de la prieteni.

I.M.: Pentru scriitorul român în general, și pentru tine în special, această tranziție atât de mult invocată este un purgatoriu, sau un semnal de alarmă cu grave consecințe în plan spiritual?

N.I.: Of, tot în domeniul asta mă îmi, care îmi nitează gândurile și nu mă lasă să spun nimic interesant. Tranziția nu e un purgatoriu, pentru că la ne nu are ce purifica, nu e un semnal de alarmă, pentru că sunt siguri că la capătul ei nu mă așteaptă nici raiul, nici iadul. Nu vreau decât să fiu lăsată în pace cu foile mele de hîrtie ca și acum, sperînd și zînd, din ce în ce mai mult, că ziua de mâine... mie n-am vrut în viață mai mult decît să rămân înșămi. Și am rămas. De aceea nu mi-e frică de o tranziție, e ca o apă prin care trecem și pe la celălalt ne regăsim mersul și respirația mală. Cît despre consecințele în plan spiritual, auzit de oameni care au scris în pușcării, de

scriitorii cărora după ce au pierdut tot, nu le-a mai rămas decît spiritul. Maxic Wander, o superbă prozatoare germană, și-a scris jurnalul, sub morfină, până în ultima zi când a înfrînt-o cancerul. M. R. P. a tradus cu patimă și disperare, până la ultima suflare, *Calca regală*. De ce să folosim vorbe mari? Totul e atât de simplu, dacă îți iubești spiritul mai presus de orice, și-l salvezi.

I.M.: Revenind la tine, spune-mi dacă de-a lungul anilor și-ai propus proiecte care nu s-au putut materializa, sau altele care, odată împlinite, și s-au părut a fi un eșec? Eșecul este strâns legat de glorie sau ceva?

N.I.: În general sunt un om care trăiește fără proiecte. Acest lucru te face să suferi mai puțin, dar nici să ajungi prea departe. Și, pe urmă, în anii în care s-a consumat viața mea, gîndește-te că aveam 10 ani când a început războiul și 59, când am ieșit din comunism, nu prea puteai să-ți faci proiecte, nici măcar legate de scrisul tău. Pentru că nu am avut proiecte, nu prea am avut nici securi. E drept că am început să fiu văzută tîrziu, când nu mai speram nimic. Îmi fixasem locul pe undeva, mult mai în spatele sălii, dar am fost invitată mai în față, fără să fac nici un efort, decît acela de a aștepta. Sună bine „eșecul e strâns legat de glorie”, dar e periculos, nu e valabil decît pentru cei care se ridică din pumni,

Nu pot spune că premiile nu m-au bucurat, este extraordinar să vezi că și se confirmă ceea ce crezi tu însuși despre tine, mica ta mîndrie se gudură ca un căfel, e o stare de bine, simți că te distingi și, mai ales, că ești luat în seamă. Acum, sigur că se strecoară în toată această euforie și o frică secretă. După ce am luat premiile Uniunii Scriitorilor și pentru poezie, și pentru proză, și pentru traduceri, am simțit că cercul s-a închis. Ce ar mai putea veni după asta, doar premiul pentru Opera Omnia și pe urmă e ca și când ai fi ieșit definitiv din competiție. Ce dezolant.

celorlalți le poate fi fatal.

I.M.: Ai fost căsătorită o viață cu poetul George Almosino (pentru apropiași, Nino). Sunteți printre puținele cupluri de poeți care au rezistat timpului, până la despărțirea atât de dureroasă. Ți-a fost mai ușor alături de el?

N.I.: Da, am stat alături de Nino treizeci și patru de ani. Ne-am cunoscut la un cenaclu literar de cartier, pe Moșilor, și poezia ne-a însoțit toată viața. A fost un poet rar - la atîta valoare, atîta discreție - dar poate că tocmai asta demonstrează calitatea omului și a artistului. Am învățat poezie unul de la altul. Poezia era pâinea noastră cea de toate zilele și a comunicarea cea mai profundă. Era haina noastră de casă când veneam din lumea de afară, era preludivul nostru și formula magică a tuturor împăcărilor. Dacă n-ar fi fost Nino în viața mea probabil că nici n-aș fi devenit poetă, pentru că altfel - cum aș putea să-mi explic faptul că am început să scriu poezie la douăzeci și nouă de ani, adică exact în anul în care ne-am întîlnit. Una dintre cele mai mari dureri ale mele rămîne opacitatea criticii la poezia lui. A murit fără să fie văzut decît de cîtiva extrem de fini receptori de poezie, Gh. Grigurescu, Fl. Mugur, Constantin Abăluță. Antologiile îl ocolește, ca și când pe morți e mai ușor să-i nedreptățim, privirea lor nu ne mai dojeneste. Anul ăsta o să-i apară la Editura Eminescu, în colecția „Poezi români contemporani”, un volum antologic. Îl aștept cu pe o reintîlnire cu el. Mai presus de toate a fost un om bun, cel mai bun om pe care l-am cunoscut, înțelegea și ierta orice. După ce a murit mi-am dat seama că el e și un mort bun, nu a avut egoismul de a pune stăpînire pe gândurile mele. În loc să plîng, m-am desțertat întrecînd în poezie și l-am regăsit acolo, și singurul loc în care ne mai întîlnim, dar ce păcat că nu-i mai pot citi ce scriu.

I.M.: Am fost în vara asta la Festivalul Internațional de la Struga și, pentru prima oară în viață, am văzut o mare de oameni ascultînd poezie cu un respect nefabricat. Nu ești de părere că, sacrificîndu-și scriitorii, o societate se autoutilizează?

N.I.: Nici o țară nu-și poate sacrifica scriitorii, pentru că poezia e o sîmînță care nu moare niciodată. Mă gîndesc acum la autodafe-ul cărților din Germania anilor treizeci și la exilul scriitorilor și, totuși, literatura și spiritualitatea germană nu au

murit, dar Rusia cu Siberia ei, dar noi cu cenzura noastră, cu exilul, cu pușcăriile și atîtea alte popoare în care scriitorii sunt mereu sacrificați, fiecare generație cu victimele ei, pentru că literatura este periculoasă, atîta timp cît va exista politica, scriitorii vor fi sacrificați. Nu spuneați tu că eșecul este legat de glorie, nu crezi că s-ar potrivea și aici? Poate de aceea se face literatură, și din ură, și din răzburare, și din mutilare, poate de aceea martirii sunt sanctificați.

I.M.: Nora Iuga, cultivi o boemă aristocratică rară, superbă, în peisajul literar în care desocri asistăm la mimetisme, complexe, lipsă de scrupule ș.a.m.d. Cum de ești atît de senină, atît de tu înșăși, atît de autentică?

N.I.: Doamne, ce sintagmă superbă „boemă aristocratică”, din care, vai, pentru mine a murit boema și a rămas nota de aristocrație cu care amăgese lumea, pentru că mă urăt rar, vorbesc puțin, nu mă las sedusă de coterile zilnice, o aristocrație derizorie care îmi amintește de ceea ce mi-a spus mai demult o doamnă, trecută de prima tinerețe: „Cînd ai pierdut tot, nu-ți rămîne decît demnitatea”. De fapt această aură pe care o eman e răsplata singurătății. Eu nu știu dacă ai cunoscut vresolată - ești cu mult mai tînăr decît mine - voluptateu, aproape viciul, de a renunța la lumea trîită pentru lumea citită, de a-ți face prieteni din autori și din personaje, de a te simți mai în largul tău cu ei, decît cu toți oamenii vii care-ți stau în preajmă. Dendată totul, în afara acestei relații secrete, aproape perverse, devine mediocre și complet neinteresant. Este minunat că, ieșind din lumea diurnă, ead automat de pe tine toate mimetismele, toate complexele, toate orgoliile, începi să înțelegi tot, să îngădui tot, pentru că în lumea ficțiunii descoperi adevărata lume. Uneori mi se face frică,

am impresia că mă dezumanizez, nu mă mai supără nimic, nu mai condamn nimic, încep să cred că tot ce mi se întîmplă e spre bine. Oare un scriitor își poate permite atîta seninătate? Sunt produsul propriei mele singurătăți. Pe ea o iubesc mai presus de orice, în casa ei trăiesc, cu ea mă sfîșuiesc, la ea mă închin să mă apere.

I.M.: Te deranjează sintagma „lirică feminină”, o consideri ea a fi o discriminare în cadrul poeziei? Are ceva dezonorant în ea?

N.I.: Departajarea dintre lirică în general, și lirică feminină în particular, nu m-a interesat niciodată și nici nu m-am simțit minimalizată de ea, pentru că sub această etichetare n-am văzut un criteriu valoric. Dacă m-aș revoltat împotriva calificativului de poezie feminină, ar trebui să mă revolt și pentru că unele cărți - aproape tot ce spiritul uman a creat mai fin și mai nobil -, cum sunt *Micul prinț*, *Prințul fericit sau Alice în țara minunilor*, figurează în toate fișierele lumii la literatură pentru copii și tineret. Cît despre militantele pentru feminism, puține lucruri mi se par mai ridicole, ele seamănă atît de bine cu un cal cu panaș roșu, mușcîndu-și turbat zăbala. Dar oricît ne-am supăra, lirica feminină e totuși o realitate, până și Angela Marinescu, pe care o consider cea mai puternică poetă a noastră, este covârșitor de femeie. Cum Maria Bănuș altădată, la fel de puternică și totuși captivă în *Tara fetelor*, sau, mai nou, Rodica Draghinescu, a cărei singurătate își aruncă chiloții în stradă, un gest pe care nu-l poate face decît o femeie. Eu cred că poezia cea mai autentică e cea legată de sexul nostru. Poate din cauza asta se spune despre o poetă care sparge toate canoanele că scrie cu „eojones”, ceea ce e profund greșit, pentru că, de fapt, ceea ce îi dă forța și nerușinarea e răsplata soliculinei, hormonul dragostei și al poeziei. Femeile nu ar trebui să se supere că sunt numite pe numele lor, cu nu vîd o discriminare în asta. Feminitatea nu e compromițătoare, nu minimalizează. Femeile dețin două arme sigure: seducția și maternitatea, prin care conduc lumea.

I.M.: Dragă Nora Iuga, închei mulțumindu-ți, bineînțeles, pentru că ai intrat în „jocul” acestui interviu-dialog, dar cu regretul că mai aveam multe priviri de aruncat în jurul nostru.

arthur porumboiu

Stare

Sunt singur. E o noapte de beton
ridicându-și pereții inexpugnabili
și izolându-mă.
De ce aș țipa?
De ce aș căuta înțelegere
când nașterea mea s-a produs
sub steaua sugrumătoare?
E liniște?
E dorința de-a mă-ntâlni
cu liniștea desăvârșită?
Poate doar resemnarea
tristă ca o mamă
ce-și îngroapă fiul

Târgul

Au vrut să mă facă
scriitoare
Mă chemau la circ
Mă închideau în cutii
Noaptea mă trezeau
și-mi strigau numele
Mălina, Mălina
falsă identitate cu fier înroșit
Mă legau la ochi
și-mi spuneau
„Scrie ca să-ți lăsăm viața”
drum presărat cu sticlă pisată
Ce-mi trebuie mie glorie, amară glorie,
Doamne
Ce-mi trebuie mie să știu
Că-n spatele măștilor
e doar
agonia cuvintelor

Întoarcerea

Ca un vierme în descompunere
lumea se târăște în inima mea
Te aștept ca și cum pasul tău
ar fi umbletul
zeului
De zeci de ori te-am vândut
Și tu m-ai alintat
frumoasa mea Iudă
Ca un vierme în descompunere
înebunesc
și încep să scriu
poeme

Poem

Trăsăturile tale se retrag din memoria
mea.
Zâmbetul e șters ca praful de pe
birouri,
Brațele ce luminau sunt înghițite ca
albina-n pasta de bitum,
Și vocea ta ocrotitoare,
acum e o gură de șarpe.
Nimic nu se mai adună-n lumina mea -
însăși amintirea ta e spartă..

Stare de noapte

Sufletul meu e un țarm
lovit de mânia Mării.
Privesc o stea albă
și-i cer vindecare!
Aud un râs cinic.
Sunt vulnerabil ca un nou născut:
mi se poate dărui sticlirea sabiei
lui Irod!

Moda

Anul acesta se vor purta
poeziile cu cataramă
Mic îmi plac
mai mult
poezile cu joben
Mă ajută să salut politicos
Bună ziua, doamnă virgulă, spun
Îmi dați voie
să mă spânzur
de dumneavoastră?
Îmi dați voie
să am în mine
o scârbă
excentrică?

Lui Ronald Gasparic

În fiecare noapte
vinc la mine un cal
alb
pe care mă urc
să ajung
până la tine
Tu m-ai uitat
au trecut sute de ani
de când
am făcut dragoste
Sunt singura ființă
Care își amintește
totul
Oricum
este atât de trist
să fii veșnic

Implorație pentru vânători

Vai, vânătorilor!
De ce-mi luați viața?
Banală-i ca o piatră
ce-o găsiți oriunde?
În auzul lor s-au zidit pietre
și țipătul meu nu pătrunde

Dragoste!

Voi fi liber ca iarba,
și ocrotit ca odoarele sfinte,
cât ochiul tău mă-nchide-n el
păstrându-mi imaginea
fierbinte.
Voi fi o primăvară
febrilă, pipăind sevele și curenții di
Nord,
și nelăsând uneltele lui Saturn
să traseze mauzolec pe cord!

mălina anițoaei

Privește moartea
Cum își așază pe mine
botul de pisică
și îmi toarce în creier
apropierea
Te mai zgârij
cu puțină viață
îmi spune
Și rănilor devin din ce în ce
mai puține
Doamne, mai lasă-mă
strig
dar în celula de spaime
nu mă aude
nimeni

Nu te voi mai aștepta
în gări
cu pasul tremurat
ca o lumânare aprinsă
la ambele capete
Doar un câine flămând
îmi va ține de urât
și din mine vor crește
toporași albaștri ca ochii
toporași albaștri ca ochii

CUVINTE ROMÂNEȘTI ÎN LIMBI STRĂINE (II)

de MARIANA PLOAE-HANGANU

Cercetările etnografice mai vechi și mai noi au scris despre marea rezistență etnică și lingvistică a poporului român. Se menționează astfel că „în vechime, înzestrați cu o forță de expansiune, mulțumită ocupației lor de căpetenie, păstoritul, românii au transmis aproape întreaga terminologie păstorească în țările din împrejurimi. Așa cum spun documentele, migrațiile păstorești ale românilor au început în secolul al XII-lea în două direcții opuse: una a păstruns mai întâi în Serbia, și de aici spre regiunile locuite de croați, până la Triest, lăsând în urma lor așezări românești ca cele din Istria și Veglia, cealaltă, spre nord-estul Europei, în Galiția, unde ființează un număr de așezări (Woloska, Walakowka, Wolochy), la început românești, dar care apoi s-au contopit cu rutenii, influențând limba acestora și pe cea a hușenilor. Lingvistul Mikliosch a studiat, încă din 1880 într-o lucrare apărută la Viena această terminologie păstorească împrumutată din română în limba popoarelor slave învecinate. Dăm mai jos câteva exemple: bacsa „baci” în polonă, haca în cehă și slovacă, breņa „brânză” în sârbă, brenda în slovacă, frula „fluier” în sârbă, fuiarka în polonă, merenda „merinde” în slovacă, taystra „trăită” în polonă, taneystra în slovacă, urda „urdă” în ucraineană (dialectal), horda în polonă, vatra „vatră” în slovacă, watra în polonă, vatra cu sens de „foc” în rusă (dialectal). Pe lângă aceste câteva exemple din lexic, există numeroase împrumuturi din română în toponimie, în special în toponimia din Galiția: Măgura, Negrawa, Lungul, Rotundul, Kapul, Strymba etc.

Dintre limbile slave cea care a împrumutat cele mai multe cuvinte românești este fără îndoială bulgara. Aceasta se datorează și unei îndelungate conviețuiri: de-a lungul Dunării se găsesse numeroase sate de români. Întâlnim, în această limbă, cuvinte ca: cer „cer”, disagi „desagi”, kapacina „căpățână”, kapistra „căpăstru”, furka „furcă”, gusa „gușă”, lega „lege”, placinta „plăcintă”, pazitor „păzitor”, puika etc.

Sunt doar câteva exemple care dovedesc că româna și-a afirmat de-a lungul secolelor individualitatea și a lăsat urme în evoluția ei istorică.

bujor nedelcovici

TRIPLA CATASTROFĂ

Un destin asemănător - dar nu similar l-a avut Churchill, care a fost „leader” al Marii Britanii în 1940-1945. Când Hitler a atacat Anglia, Churchill a declarat: „Nu am nimic de oferit, doar sânge, suferință și lacrimi”. El a organizat rezistența, debarcarea aliaților în Normandia și victoria împotriva germanilor. În 1945 a pierdut alegerile. A fost chemat la putere în 1951 și a rămas până în 1955.

Iată „doi oameni de stat” care după ce au câștigat războiul, au pierdut alegerile. Să fie oare aceasta recunoștința popoarelor?... De ce majoritatea acțiunilor se transformă într-un eșec? Uneori se întoarce chiar împotriva celor care au acționat! Cum se explică lipsa de finitudine? Nimic nu putem duce la bun sfârșit. Timpul? Mișcarea? Vremelnicia? Zădărnicia? Sisif?

* Nicolaus Cusanus a fost trimis în judecată printr-o „Bulă Papală” pentru că: A voit să știe mai mult decât i se cuvenea.

Păcatul cunoașterii! Elogiul ignoranței!...

* Recapitulez câteva date din istoria Ierusalimului:

- 961 (1 Hr.) - construirea Primului Templu.

- 587 (1 Hr.) - distrugerea Templului de către Nabucodonosor și exilul evreilor la Babilon.

- 37 - Herod cel Mare ocupă Ierusalimul și reconstruiește Templul.

- 33 - Isus este crucificat.

- 70 - războiul evreilor contra romanilor. Titus distruge Templul.

- 135 - după lupta de eliberare de la Bar-Kokheba, orașul redevine capitală, dar curând Adrian distruge din nou orașul.

Istoria poporului lui Israel mă preocupă de mult timp. Și nu numai istoria: iudaismul (Vechiul Testament, Thora, Talmudul, Zoharul, Cabala), rolul politic jucat în istoria țărilor în care au trăit (socialismul și comunismul), rolul diasporei, filosofia și filosofii, știința și savanții, convertirea și convertiții (marranismul), solidaritate (cât de mult o admir și o prețuiesc!), etnocentrismul, istoria trecutului mai recent, începând de la Congresul de la Băile (1978) organizat de Theodor Herzl, Declarația Balfour (1917) adresată lordului Rothschild și până la recentele convorbiri din SUA dintre israelieni și palestinieni...

Popor fondator, popor de „carte și lectură”, dar în special de „interpretare”...

* „Nimeni nu este atât de miserabil pentru a nu avea o stea. Dacă este nefericit se datorește faptului că nu și-a cunoscut steaua” - Baltasar Garcian. Eu mi-am întrezărit steaua de multe ori și în special atunci când am început să scriu și am vrut să devin scriitor. Uneori steaua mi-a dispărut din priviri, apoi a reapărut, dar trebuie să recunosc că nu am ținut tot timpul ochii ațintiți asupra ei și poate de aceea am eșuat... Să-ți recunoști eșecul? Slăbiciune sau putere?!

28 iunie 1992

* Cele două axe din simbolistica crucii (Le symbolisme de la croix, René Guenon) nu se întâlnesc la români. Ei nu se situează în Centru, în „Rayon Celeste, Rayon Divin”. Roata Istoriei se învârteste dar românii nu se pot aduna în „centrul roții”. Se află mereu într-un echilibru instabil al spițelor rupte care în rostogolirea lor îi strivește și se strivesc singuri...

* Dialectica! Aplicarea practică a logicii. Ce enormitate (necesară) moștenită de la Platon, Aristotel, Descartes, Kant, Hegel... De cele mai multe ori ne situăm în afara dialecticii și a logicii, care nu ne poate ajuta pentru a avea accesul la metafizică și sacru. Însă fără dialectică n-am putea fi conștienți de ne-cunoașterea noastră și n-am reuși să punem primul pas pe scara ce urcă spre gnoză, metafizică, hermeneutică, teologie și divin...

1 iunie 1992.

Determinism - libertate.

Marxismul a reprezentat o triplă catastrofă: o filosofie închisă (ideologie dogmatică în numele căreia au fost construite lagăre de concentrare), a inspirat neomarxismul și a provocat antimarxismul. Timp de aproape un secol „raportul cu realul” nu a lăsat loc decât unei singure gândiri de referință: marxismul, cu toate formele cunoscute: leninismul, troțkismul, stalinismul, maoismul etc. Cei care au încercat să-l critice, să-l conteste, să-l depășească, să-l ocolească... se definea în raportul cu același „model de referință” ce devenise „contra-model de repulsie”.

Eu m-am situat întotdeauna în cea de-a doua categorie: „contra-model de repulsie”. Dar raportarea mea se făcea tot la... marxism. Deci, am fost tot timpul determinat de ceea ce detestam! Niciodată liber... Cum, unde și când voi dobândi o gândire cu adevărat liberă?

CÂT DE MULT ÎL IUBIM PE JULIO CORTÁZAR

de GEO VASILE

Deși se cunosc de puțin timp, Pierre și Michele cred în iubirea lor, își dau întâlniri, se studiază, discută, compun un cuplu aparent integrat în tran-tran-ul cotidian al Parisului. Totul s-ar reduce la singurătatea standard a perechii înseriate pe fundalul grupului de prieteni și al metropolei nivelatoare, dacă cei doi protagoniști n-ar avea anume fulgurații de memorie ce vor declanșa hiatusuri de comunicare, suspiciunea, perplexități inexplicabile. În timpul ocupației Michele locuia la Enghien, în casa unor unchi, unde fusese violată de un soldat german. Ce va fi lichidat de Roland, un prieten din grupul lui Michele. După șapte ani de la eveniment, Michèle are halucinantă impresie că Pierre este unul și același cu violatorul, unele reacții ale ei de spaimă și respingere având loc în contrapunct cu obsesiile lui Pierre dintr-un timp revolut: amintirea unor detalii de itinerariu spre Enghien, a grădinii, casei, reconstituirea scenei violente cu Michèle, pe-atunci adolescentă, în fine viziunea propriei execuții în pădure. Sunt acestea „Armele secrete” ale unui psihism recurent, ce debordează dincolo de real, în fantasticul contagios.

Naratorul din *Liliana plângând*, știind că mai are câteva zile de trăit, își reprezintă cu lux de amănunte sfârșitul, funeraliile și reacțiile pe termen scurt ale prietenilor, rudelor și soției. Orgie fabulatorie de detalii, portrete și reflexe condiționate ale egoismului omenesc, încoronată de trădarea înlăcrimat-îndureratei Liliana, sedusă de etern-devotatul prieten de familie Alfredo. Lovitura de teatru nu întârzie însă: analizele de ultimă oră dovedesc că pacientul, aproape muribundul soț și tată, era complet vindecat.

Jorge Fraga se decide să scrie o monografie despre poetul Claudio Romero, convins că „omul, viața și opera trebuiau să fie expresia aceleiași trăiri”. Cartea va avea un succes răsunător, autorul ei fiind răsplătit cu Premiul Național. În timp ce-și redacta textul discursului pentru ceremonia premierii, Fraga realizează că „viața unui poet argentinian” era construită pe un fals hagiografic. De care se simțea vinovat la persoana întâi; ocolise aproape cu premeditare adevărul faptelor unui Claudio Romero feroc, ce-și împinsese iubita să se prostitueze, avid de parvenire și gloriole în mediile oficiale și aristocrate. Negându-și cartea cu vehemență, Fraga preferă să-i dezamăgească pe fani lui Romero, recunoscând, în al doisprezecelea ceas, că scrisese de fapt o autobiografie disimulată, chiar dacă mergând „Pe urmele pașilor lui”, că fatalitatea alegerii temei constase tocmai în faptul că biograful și poetul „se înfrățeau în farsă, în minciuna care țintise spre o strălucitoare ascensiune, lovindu-i și distrugându-i în cădere brutală”.

La un „loc numit Kindberg” ajunge frumoasa autostopistă Lina, un fel de răsfrângere a naturii și a candorii juvenile. Aventura de la motel cu Marcelo este relatată

ca într-o improvizație de jazz narativ. Lina este însăși spontaneitatea întrupată, trăind elipa necondiționat, fără prejudecăți, la o seară irespirabilă pentru Marcelo, comerciant de materiale prefabricate, prins definitiv în angrenajul trecutului său de argentinian hrănit cu certitudini. Fugind de Lina, de iubita sa de o noapte, intră, sinucigaș, în „trunchiul copacului care l-a primit cu o sută șaizeci pe oră, cu fața ascunsă în volan, asemeni Linei care-și coborâse privirea pentru că așa își coboară privirea ursoaicele când mănâncă zahăr”.

În *Sfârșit de etapă* Diana nimerind într-o galerie de provincie își recunoaște sfârșitul într-o suită de tablouri ce cuprind și chipul unei femei a cărei toropită îngândurare n-o poate înșela: „Femeia aceea era moartă, părul și brațul îi atârnavă iar încremenirea ei era în mod inexplicabil mai intensă decât imobilismul ființelor și al obiectelor din alte tablouri; moartea era aici o culme a tăcerii, a singurătății casei și a personajelor ei, a fiecărei mese și umbre și galerii”. Diana era pregătită să exploreze granița dintre nebunie și rațiune; fuga ei ar fi însemnat o încălcare și un refuz tardiv al unicei vieți imaginabile, la antipodul repețiției maniacale din recuzita căreia fac parte propria singurătate, contra timpul iubirii lui Orlando, vidul confortului curent.

Anibal trăiește doar pe jumătate fericirea de a o întâlni la Buenos Aires pe Sara, după ani și ani, pe Sara, sora mai mare a prietenului din copilăria lor de la Bánfield, pe Sara cea adorată și visată cu minte și inimă de copil. Sara care-i dăduse o lecție usturătoare atunci, și care, da, recunoaște acum, după ani și ani, că știuse că el Anibal tânjea după ea, și acum gata, e căsătorită cu un tip care bea, iar tu nu mai ești un copil. Anibal se va iubi la hotel cu Sara, cea pe-atunci visată, convulsiv, dar vai, era deja căsătorit și cu un copil. Un vis împlinit doar pe jumătate, cenzurat castrat de convenția socială în *Contratimp*.

Asemeni Linei, plămădită din autenticitate și imaginație, este Alma din *Orientarea pisicilor*, o prezență fermecătoare misterioasă, mediumnică față de reprezentările muzicale sau plastice ale vieții.

Îndrăgostiți de actrița de film Glenda, fanii respectivi se organizează într-un grup de analiză și comentariu, apoi într-un ceneclu de adorație, urmat de un club secret și exclusiv de idolatrie. Ridicat la puterea fanaticului, grupul operativ decide modificări și retușuri de ritm și montaj la unele filme ale Glendei ce nu corespundeau idealului perfecționist promovat de iubitorii de Glenda. În acest scop se operează pe toate copiile din lume, într-un vast laborator înființat întru desăvârșirea idolului. Care se și retrage din viața artistică, spre satisfacția grupului. Dar vai, Glenda își anunță revenirea pe ecrane. Soluția va fi una singură: eliminarea idolului. Fanaticii devin iconoclaști. Fisura în real pune în mișcare viața personajelor din *Poveste cu păianjeni migalasi*, și atinge cota fantasticului panicat în

Însemnări dintr-un carnet (despre neliniștitoare, palide holograme din subteranul metroului din Buenos Aires, răsfrângeri ale corporațiilor paramilitare de la suprafață?).

Puternic antrenate politic și social sunt povestirile *Tăieturi din ziare*, *Graffiti*, coteul fantastic conferindu-le acea stare de grație cu care Julio Cortázar ne delectează și ne pune la încercare forța de concentrare și de imaginație. Superbe șarade de iubire, gelozie și moarte sunt *Tangoul revenirii*, *Clon*, *Povești care mi le spun singur*, *Inelul lui Moebius*. Scrise princiar, la foc mic ce anticipă vâlvătaia pustiiitoare a finalului, poveștile din volumul *Cât de mult o iubim pe Glenda* (Ed. Alfa, 1998, 206 p.) excelează prin geniul creativității, al invenției inepuizabile, printr-un joc de-a masacrul între banalul repetitiv al realului și fatalitatea căderii în irealul și visul universurilor paralele. Mario din *Clon* va fi robit de modelul imaginar al lui Gesualdo de Venosa, compozitorul ce-și va fi ucis amanta acum patru veacuri. Omorând-o pe Franca din gelozie, îndrăgostitul fagolist de madrigalele lui Gesualdo, va aduce la împlinire o poruncă a coincidențelor ce se transmite din profunzimea unei demonologii febrile și neadormite în a se întrupa, în a acționa, în a-și afirma irealitatea imprevizibilă și violentă în cotidianul tern, cenușiu, stătut. În aceeași irealitate compozită, contagioasă se întâlnesc Oscar și Dilia, Janet și Robert etc. Traducerea acestei cărți, semnată de Luminița Voină-Răduț, este o încântare și o performanță nu numai filologică și literară, ci și una de adorație. Pasaje terifiante din *Jurnalul lui Moebius* sau veritabilele poeme în proză din povestiri ce dau măsura scriitorului total și suveran pe economia, ritmul și tensiunea în care cititorul este convocat și conjurat, sunt transpuse în românește cu aceeași detașare martelantă, cu aceeași învăluitoare, misterioasă stilistică a contrapunctului. Reușind să mărească numărul de admiratori ai lui Julio Cortázar (1914 Bruxelles - 1984 Paris) prin traducerea povestirilor, Luminița Voină-Răduț, așa cum se mărturisește în postfața intitulată „Le hazard qui n'existe pas...”, face parte din rarissima elită de hispaniști, interpreți și promotori ai geniului lui Julio dincolo de moarte și de bariere lingvistice, instaurând fascinația contopirii cu universul vieții și opereii marelui argentinian. Despre care se pronunță inimitabil, fastuos și la obiect Mario Vargas Llosa în prefața volumului, dedicată soției lui Cortázar, Aurora Bernárdez. Scriitorul peruan admiră temele fantastice, fondul neliniștit, irațional și violent, jocul ca soluție magică, antidot al fricii atavice a omului față de anarhia secretă a lumii, față de enigma originii sale. Prin joc se poate avea acces la misterul vieții. Faptul că „adevărata revoluție cortázariană are loc în povestirile sale” se datorează acelei inexplicabile simbioze între real și fantastic, purtat în narațiune pe aripile unor puteri misterioase, imprevizibil și nepremeditat. Fantasticul lui Cortázar nu este tehnică literară, ci o fisură a realității la presiuni oculte ce-o direcționează spre miraculos. Fantasticul operează în tandem cu realul într-o formulă de interregnum, epica înaintând și rămânând în teritoriul cotidianului, inapetentă la abstracțiune, deosebindu-se prin aceasta de narațiunea unui Poe, Borges, Kafka etc. Un fel mai uman, cel al lui Cortázar, de a exorciza prin ficțiune realitatea invadată de violență suferință, teamă, nebunie, de absurdul suveran dincolo de măștile amabile ale rațiunii.

OLTEANUL TUDOR ARGHEZI

de EMIL MANU

Oltenia, nu ca regiune geografică și istorică, deci dincolo de un îngust patriotism regional, ci ca spiritualitate, l-a preocupat obsesiv pe Arghezi. Imaginea acestui imens rezervor de energii românești este frecventă în articolele despre Brâncuși sau în mărturisirile autobiografice, dar pătrunde și în versuri. Astfel, luna zugrăvește iconele sobre pardosind șoseaua „cu joale din Jii și Mehedinji” (Cuvinte potrivite); poeziile scrise în 1943 în lagărul de la Tg. Jiu pot constitui o anchetă sociologică a Oltenei. Carnetul de prigoană redactat în anii războiului reprezintă, dincolo de critica necruțătoare adresată regimului antonescian, un atașament sincer față de Oltenia. Sunt paginile de după Baroane...!, care întregesc conținutul pamfletului.

Vom urmări, în mod succint, în publicistica argheziană, câteva din motivele oltenești ale operei și biografiei lui Tudor Arghezi.

Solicitat, prin 1944, să scrie o prefață la un debut al unui scriitor oltean, în speță gorjan (epigramistul C. Calotescu-Neicu), își mărturisește slăbiciunile: „În preferința de a refera oltenii și pe gorjeni înaintea tuturor omilor români, și nu fără pilde concludente din familia părintească, eu m-am obișnuit să socotesc tinerețea fără bătrânețe ca un bun gorjenesc”.

Tot Arghezi a scris, deși n-a intenționat s-o facă metodic, cele mai frumoase pagini despre Gorjul „care-și gonește talazele de ovăz albăstrui ca o lavandă” în timpul primăverii. „Sunt din județul Gorj”, mărturisește în 1964, într-un interviu din revista pariziană Les Lettres françaises, „cel mai sărac și mai pietros din regiune. Acolo locuitorii sunt țărani autentici, care au un folclor admirabil”.

La o șezătoare literară a vechilor Ramuri craiovene, prin 1929, poetul admiră peisajul frust al Oltenei, privit din balconul casei aceluiași scriitor oltean citat mai sus: „De pe terasă curg văile înainte, peste câmpia Dunării Oltenești, mai vie și mai frumoasă ca niciodată. La Filași, ca la Craiova și pretutindeni, trecând Aluta în Țara Banilor de la Olt, ne-au întâmpinat scoși pentru vânzare, znopii mari, fragezi, de turoi și mănunchiurile

grouse de ceapă verde, ridicate cu belșug în movili monumentale. Și odată cu pitorescul minuțios variat al pământului, inspirat aici, să se contruiască în dâmburi, coline, văcele, șerpuitor în sus și înlortochiat pe lat, înfrându-se în chirilice și arabescuri cu sensul ascuns, apare năframa albă a bătrânci și se ivește brăul împlinit pe soldul lager al nevestei din încolăcirile betelor succesive.”

Într-o sinteză din 1965, publicată sub forma unei tablete în revista Ramuri, Arghezi a condensat, numai în câteva pagini, o adevărată anchetă sociologică a Oltenei, pe care monografistii profesioniști ar fi întreprins-o diluat și incomplet în câteva tomuri. E o biografie morală a acestei regiuni și e, în același timp, un vocea autobiografic. Subliniind prezența umeșilor în mai toate profesiile intelectuale și făcând un istoric al acestor migrații oltenești, logiază spiritul de colectivitate al oltenilor: Oltenii nu vin câte unul, ci câte o sută cel puțin dată, buluc. E datina lor să năvălească râmădă...” Migrațiile, în flux și reflux ale înărilor olteni în București sunt comparate cu călătoriile rândunecilor. Oltenii cu „boțul de lămăligă” în traistă (un „sandwich cu brânză la mijloc”) au, în privința circulației în peisajul omânesc, un „temperament englezesc”. Ei sunt cei mai teleri dintre români și poate că, în afară

de bucovineni, cei mai români. Toată averea migratorului oltean e, la plecare, „traista și doina, păstrată în fluierul de-o șchioapă, vârat în bete, odată cu cușitul”. La plecare, în gara mică, despărțirile se fac cu o sobrietate sălbatică. „Oamenii ăștia nu se sărută niciodată”, citează Arghezi cuvintele unui moșier, deputat sau profesor: „Moșierul era oltean, dar învățase pupătura la oraș”, unde sentimentul de dragoste e zgomotos și dulceag. „nu făcut și aspru” ca-n satele oltenești.

În Oltenia sunt alte culori și alte linii; dovada: covoarele oltenești. „Oltul, ca într-o credință păgână, face parte din religia mea”, își încheie poetul această confesiune gravă și semnificativă.

În privința biografiei, apartenența lui Arghezi la Oltenia a suferit un adevărat seism. Prin 1976, revista Manuscriptum a declanșat o rediscutare a biografiei sale, operație egală cu un mare proces literar. De la Eminescu nu se mai întâmplase ceva similar. Autorul Cuvintelor potrivite este urmărit în arhive cu o insistență detectivistă de un cercetător cu pasiunea declarată a descoperirilor și contribuțiilor documentare (C. Popescu-Cadem) și așezat să circule pe alte canale biografice. Documentaristul în cauză descalifică biografia argheziană cunoscută până acum și acuză pe poet că și-ar fi creat o legendă oltenească nebazată pe adevărul documentar.

În arhiva revistei Ramuri (vechea serie) se află numeroase scrisori care, dincolo de prietenia dintre poet și directorul revistei, C. Șaban-Făgețel, concretizează legăturile sale permanente cu Oltenia. Într-una din aceste scrisori intervine, rugându-l pe Făgețel, să facă tot ce e posibil pentru punerea în libertate a unui socialist oltean; era prin 1921, în timpul Grevei generale: „Să nu te mire scrisoarea mea, cea dintâi pe care ți-o trimit și totuși cu o cerere de servicii. Când preoții și medicii au dat definitiv uitării pe cei închiși, este datoria intelectualilor să se îngrijească de dânșii: căci dacă nici cu asta nu suntem în stare, zadarnică e toată poezia cerurilor și a pământului, zadarnică toată literatura și toată cartea scrisă și învățată până azi”. (Scrisoarea din 26 septembrie 1921, publicată de C. D. Papastate în Ramuri, nr. 8/1967).

Memburu al Uniunii scriitorilor olteni în timpul dictaturii antonesciene, Arghezi a fost

ajutat de această organizație profesională condusă de Făgețel. Într-o scrisoare din 27 oct. 1943 îi mulțumește pentru sprijinul acordat familiei în timpul detenției din lagărul de la Târgu Jiu: „... și mai ales îți mulțumesc pentru ceea ce ai făcut fără să-mi spui...”

Simpatia lui Arghezi se îndreaptă și spre directorul vechilor Ramuri, criticul D. Tomescu (severineanul „nenea Mitiță de la Broscari”), pe care-l prețuia („un critic literar care știa să stăpânească ideea, fraza cuvântului”). Într-o carte cu totul remarcabilă (Atitudini politice și literare, 1932), D. Tomescu înregistra cu intuiție critică creația lui Arghezi, caracterizată „printr-o forță prodigioasă a imaginilor”, prin „noutatea și tăria cuvintelor, prin „sufletul lui de țaran desprins din pământul viguros al Oltenei”, acumulând îndelung „o energie țărănească care zburdește elementar în cuvinte”. Căutarea unui „suflet” olteneș în opera lui Tudor Arghezi nu e o exacerbare a unui patriotism regional pentru că, așa cum scria un alt fiu al Oltenei, în speță al Mehedințului, Al. Dima: „orice om de știință, orice artist, orice literat vine de undeva, dintr-un loc anumit și precis al patriei lui ... care nu poate să nu-i condiționeze într-o măsură, activitatea”. (Aspecte ale valorificării moștenirii literare în Ramuri, nr. 5/1965).

În privința biografiei, apartenența lui Arghezi la Oltenia a suferit un adevărat seism. Prin 1976, revista Manuscriptum a declanșat o rediscutare a biografiei sale, operație egală cu un mare proces literar. De la Eminescu nu se mai întâmplase ceva similar. Autorul Cuvintelor potrivite este urmărit în arhive cu o insistență detectivistă de un cercetător cu pasiunea declarată a descoperirilor și contribuțiilor documentare (C. Popescu-Cadem) și așezat să circule pe alte canale biografice. Documentaristul în cauză descalifică biografia argheziană cunoscută până acum și acuză pe poet că și-ar fi creat o legendă oltenească nebazată pe adevărul documentar. Actul de naștere al poetului și cercetarea ascendenței îl duc pe C. Popescu-Cadem la concluzia că Arghezi nu are legături cu Oltenia, fiind bucureștean „get-beget”.

Desigur, în cazul de față s-a iscat o polemică documentară între partizanii oltenismului arghezian, noblețe pe care poetul însuși o susținea și, între adepții bucureșteanului Arghezi. Dealtfel, nici poetul nu susținea că părinții lui sunt olteni în primă generație, ci numai descendenți de țărani din Cărbuneștii Gorjului; contribuția documentară găzduită de revista Manuscriptum rectifică câteva detalii dintr-o biografie mai puțin știută dar nu convinge pe nimeni că strămoșii lui Arghezi n-ar putea să fie olteni. Cercetarea trebuie continuată cu același zel pe linia ascendenților, pentru că mărturisirile marelui poet nu sunt o invenție gratuită și coroborate cu opera îi atestă tipologie apartenența la spiritul olteneș. Oricâte documente s-ar publica, biografia cea mai autentică a unui creator e opera sa și la Arghezi acest lucru este mai adevărat, mai pregnant adevărat, decât la alți scriitori.

(Fragment din volumul Prolegomene argheziene, ed. a II-a, în pregătire)

NICI PREA-PREA, NICI FOARTE-FOARTE...

de MARIA LAIU

Comediile domnului Tudor Popescu poartă, mai toate, însemnul unei ciudate melancolii; escrocii din piesele domniei sale sunt simpatici, sentimentali și, de cele mai multe ori, chiar „omenoși”. Ei înșeală/fură întotdeauna din necesitate și o fac cu o anume candoare. De aceea nu vom putea hănuși de la început cât de periculoși sunt cu adevărat. Însă, de multe ori, descoperim la capătul șirului pe altul „și mai și”...

Boala incompatibilă, pe care am putut-o vedea de curând pe Canalul 1 al Televiziunii Române, nu iese cu mult din tiparele știute. Eroii sunt hoși de profesie (unii la început de carieră, alții de mult specializați) și femei ușoare. Chiar dacă par animați de cele mai bune intenții, sunt de fapt reprezentanții tipici ai unei societăți ieșite din țâșni.

Meritul deosebit al acestui text rămâne

jocul subtil și mereu agreabil dintre aparență și esență.

Păcatele cele mari ale spectacolului realizat de Constantin Dicu (scenografia: Virgil Popa, regia muzicală: Lidia Danciu, director de producție: Eugen Martin, redactor: Ioana Prodan), la Teatrul Național de Televiziune, sunt: vulgarizarea excesivă a personajelor și lipsa unor relații veridice între acestea. În dorința de a se obține un succes cât mai ușor, actori talentați, actori temperamentalii: Victor Rehengiuc, Mitică Popescu, Manuela Ciucur, Anca Sigartau, Ovidiu Niculescu au fost împinși către exhibiții, hilare ce-i drept, dar nu mereu justificate.

Dacă scriitura sugera numai existența unei lumi corupte la toate nivelurile, Constantin Dicu a ținut să ne-o arate cu degetul îngroșând inutil trăsăturile fiecărui personaj. Interpreții sunt mai mult preocupați de a stârni râsul telespectatorilor prin giumbușlucuri oarcecum facile (o bătaie cu la carte între cele două protagoniste, o scenă erotică lungită fără rost...) decât de a juca situațiile. Rezultatul este probabil cel așteptat: se râde mult, se râde isteric, ce-i drept fără veselie. Este punctul ochit, punctul lovit al reprezentației. În plus, ne bucurăm să vedem că, în toată sărăcia, Televiziunea Română oferă locul cuvenit dramaturgiei românești contemporane. Nu-i puțin lucru!

aniversare

Ion Hangiu reprezintă nu numai un capitol, Tici o adevărată etapă din istoria presei Românești. De la N. Iorga cu *Istoria presei românești de la începuturi până la 1916* (București, 1922) și Ion Lupaș cu *Contribuțiuni la istoria ziaristicii ardelenice* (Sibiu, 1926) nimeni nu s-a aplecat cu atâta osârdie asupra trecutului zbuciumat al ziaristicii noastre ca Ion Hangiu. Cercetarea sa amplă și aprofundată s-a desfășurat în patru etape bine definite (eșalonate în timp cam la un deceniu una de alta). Mai întâi cercetătorul a realizat o amplă radiografie a presei românești în întregimea ei, selectând publicațiile cu ponderea cea mai mare în epocă și judecându-le în funcție de programul afișat de ele. A realizat astfel o masivă antologie de texte programatice, intitulată *Presa literară românească. Articole-program de ziare și reviste (1789-1948)*, apărută la Editura Minerva, în 1968, în două volume. De aici a trecut la o nouă etapă: aceea a demersurilor critice, etapă inițiată prin întocmirea unei priviri critice de sinteză care privea *Reviste(le) și curente(le) în evoluția literaturii române*, lucrare apărută la Editura Didactică și Pedagogică în 1978. Folosind din plin experiența acumulată cu ocazia cercetării de aproape a programelor anunțate de principalele publicații românești, autorul întreprinde studii de ierarhizare, de clasificare și valorificare a potențialului literar și expresiv reprezentat de presa românească în plan cultural și a definit principalele ei căi de evoluție în strânsă legătură cu fenomenul literar al epocii. Pentru Hangiu este limpede că literatura unei epoci depinde în mare măsură de dinamica presei literare, și că presa este nu numai vehiculul, adică purtătorul de cuvânt al literaturii, ci și climatul, atmosfera pe care a creează scrisului contemporan, creuzetul în

ION HANGIU LA 75 DE ANI

de MIRCEA POPA

care se pregătesc curente epocii și în care se configurează confruntarea de idei. De aici înainte n-a fost decât un pas până la viitoarea etapă de re-definire a muncii sale în raport cu obiectivul propus, etapa constructivă cea mai importantă marcată prin apariția *Dicționarului presei literare românești (1790-1982)*, apărut la Editura Științifică și Enciclopedică în 1987. Dacă anterior el își concentrase atenția doar asupra presei cu valoare literară și culturală bine definită, acum autorul întreprinde și o operă recuperatoare de vaste dimensiuni, scoțând din uitare fragmente mari de material inedit, uitat sau ignorat, readucând la viață o ascunsă rețea de determinări și interdependențe cauzale, care scapă la prima privire ochiului neavizat, făcând numeroase raportări între o revistă și alta, configurând trasee și redefinind pulsul fundamental care le animă din interior. Traseul junimist, modernist, sămănătorist sau socialist-muncitoresc dobândește acum alte amplitudini, alte accente sunt diseminate pe traseele directoare. Se pot urmări acum cu exactitate principalii animatori de presă, grupările și regroupările de forțe ideologice, polemica subiacentă, anvergura și forța liderilor de opinie. Intrând în analiza propriu-zisă a publicațiilor, intrăm propriu-zis în viața de epocă a jurnalisticii și criticii românești, asistăm la metamorfozele acestora, la zbaterele punctuale de conturare a unui program, de impunere a unor scriitori, de constituire a unor punți de legătură cu mișcările europene, de atragere a unor colaboratori de prestigiu. Sunt reținute și descrise peste 2000 de publicații literare,

politice sau științifice, cu rol important în promovarea literaturii, filologiei sau culturii românești, precizându-ni-se programul arborat rubricile mai importante, genurile promovate, colaboratorii interni și externi, domeniul lor de preocupări, precum și bibliografia critică asupra problemei. *Dicționarul* lui I. Hangiu se dovedește astfel o operă lexicografică și de mare utilitate, care a deschis drum la numeroase sugestii, interpretări și proiecte de lucru.

Prin firea lucrurilor, *Dicționarul* său a trebuit să suporte rigorile cenzurii din acel moment. Din această pricină n-au putut fi cuprinse în sumar o serie de reviste cu caracter așa-zis „naționalist” sau legionar, precum și reviste și ziare apărute în Basarabia, fapt care ar fi deranjat pe marele prieten de la Răsărit. Abia după evenimentele din 1989 s-a putut trece cu adevărat la etapa finală și ultimă a proiectelor sale, etapă concretizată prin apariția unei noi ediții a *Dicționarului presei românești*. Această nouă ediție, revizuită și îmbunătățită, a apărut în 1996, bucurându-se de o bună primire critică, mai ales că acum termenul ultim de analiză al publicațiilor a fost împins de la 1982 spre 1990. Dacă prima versiune s-a bucurat de Premiul Academiei Române și de o dezbaterie critică animată, după peste 30 de intervenții, noua ediție a stârnit aprecierile specialiștilor prin modul curajos și pertinent în care a știut să rezolve cazurile cele mai delicate ale presei legionare, pe care orice cercetător al culturii noastre îl consultă zilnic, cu interes și necesitate.

„Din nefericire, literatura română duce o lipsă cruntă de cercetări în această privință. Trebuie înțeles că teoria, istoria literară nu se limitează doar la aprecieri papagalicești asupra valorii sau non-valorii unei opere; târâmul acestor discipline este infinit mai larg și avem mare nevoie de asemenea cercetări aplicate. Nu știm

este lipsa statisticilor. N-avem statistici bune în nici un domeniu (ca să fac aici o paranteză de ordin socio-politic, se spune că românii trăiesc foarte prost, deși, dacă ar fi să mă iau după ce văd în jurul meu, am constata cu totul altceva). N-avem deci o statistică a publicului cititor. Pe de altă parte, suntem în situația ca unul din

fără comentarii

de pildă cui se adresau cărțile din perioada așa-numitei literaturi vechi, cine avea acces la carte, care era circulația cărții. Ca să revin la perioada modernă, părerea mea e că unul dintre numeroasele neajunsuri ale României

cinci români să nu mai poată citi. Și înainte de '89 a existat un analfabetism mascat, accesul la carte n-a fost de fapt niciodată atât de triumfal cum se spunea”.

(Dan Cristea - Tomis)

Asociația Scriitorilor din București anunță prelungirea termenului de depunere a manuscriselor de poezie, proză, dramaturgie, critică și debut pentru Colecția „Biblioteca București” pe anul 1999, până la data de 30 martie 1999.

Reamintim că sunt solicitate manuscrise: inedite, bătute la mașină, ale membrilor

Asociației Scriitorilor din București.

Se anunță, de asemenea, prelungirea termenului pentru depunerea manuscriselor inedite, bătute la mașină, la Concursul de proză cu tema „Ani de tranziție. Imposturi și realități” până la data de 30 mai, a.c. Manuscrusele pentru acest concurs vor fi însoțite de un motto separat.

- Miercuri, 10 februarie, pe Canalul România Cultural (C.R.C.), la ora 12,30 - „Presa culturală, încotro?”. În discuție revista „Vatra”. Participă Cornel Moraru și Virgil Doabă. Redactor: Eugen Lucan.

- La ora 20,45, pe C.R.C. - „București, istorii scrise și nescrise”. Călea Victoriei între Bulevardul Elisabeta și Piața Palatului Regal - o imagine din anii '30. Colaborează prof. univ. Ion Zamfirescu. Redactor: Victoria Dimitriu.

- Joi, 11 februarie, pe C.R.C., la ora 9,50 - „Poezie românească”. Ion Minulescu. Versuri în interpretarea actorului Iurie Darie. Redactor: Ioana Diaconescu.

- Vineri, 12 februarie, pe C.R.C. la ora 21,30 - „Dicționar de literatură universală”. Alexandr Griboedov - pionier al „realismului rus” în dramaturgie; Yannis Ritsos - poetul între mitologie și cotidian. Comentariu de Dinu Adam; Premiul Cervantes pe anul 1998: scriitorul cubanez Guillermo Cabrera Infante. Redactor: Titus Văjue.

- La 23,50, pe C.R.C. - „Poezie universală”. Poeți englezi: Oscar Wilde și Francis Joseph Thompson. Traduceri și lectură: Mihai Ladulescu. Redactor: Dan Verona.

- Sâmbătă, 13 februarie, pe C.R.C. la ora 19,50 - „Poezie românească”. Horia Stamatu. Versuri în interpretarea actorului Ștefan Belnicu.

- La ora 23,50, pe C.R.C., - „Poezie universală”. Versuri de Wislawa Szymborska, traducerea și lectura poetei Maria Ibanovici.

- Duminică, 14 februarie, pe C.R.C. la ora 19,50 - „Poezie românească”. Din poezia de vară a lui Lucian Blaga în interpretarea

actorului Florin Piersic Jr.

- La ora 17,15, pe C.R.C., - „Revista literară radio”. Din sumar: Tableta emisiunii sub semnătura lui Alex Ștefănescu; Impresii de lector: Florența Albu despre volumul „Salonul refuzaților” de Florin Șlapac. Redactor: Georgeta Drăghici.

- La 23,50, pe Canalul România Actualități (C.R.A.) - „Revista revistelor de cultură”. Redactor: Nicolae Breh Popescu.

- Luni, 15 februarie, pe C.R.C., la ora 12,30 - „Teatrul secolului XX”. Samuel Beckett și teatrul absurdului. Începuturi, influențe, receptări contemporane. Participă Eugen Nicoară și Dominic Dembinski. Redactor: Mariana Ciolan.

- La 21,30, pe C.R.C. - „Cărți, idei, manuscrise”. Din sumar: Autograf sonor - Barbu Brezianu despre volumul său de versuri, „Desferecare”; Jurnal de lector: Sorin Alexandrescu - „Paradoxul român” (eseuri). Scriitori la masa de lucru: Ana Blandiana. Redactor: Ileana Corbea.

- Marți, 16 februarie, pe C.R.C., la ora 12,30 - „Sfârșit de veac și de mileniu”. Tendințe și direcții în literatura actuală. Manifeste și programe literare. Participă Al. Cistelean și Dumitru Mureșan. Redactor: Eugen Lucan.

- La ora 21,30, pe C.R.C. - „Zări și etape”. Mircea Vulcănescu - scriitorul; Un critic literar interbelic: Octav Șuluțiu. Redactor: Cornelia Marian.

- La 23,45, pe C.R.A. - „Scriitori la microfon”. Emil Mladin. Redactor: Liviu Grăsoiu.

1) **Literatură și existență** (Iosif Cheie-Pantea), eseuri, Ed. Excelsior, 10.400 lei.

2) **În câmpul cel cu flori** (Ioan Cordoș), proză, Ed. Etios, preț neprecizat.

3) **Citiți-mă singuri** (Nicolae Neagu), versuri, Ed. Eminescu, preț neprecizat.

4) **Drumuri și întuneric** (Dumitru Andrecă), publicistică, Fundația Academia Civică, preț neprecizat.

5) **Vin americanii?** (Maya Belciu), proză, Ed. Cartea Românească, preț neprecizat.

6) **Educație târzie** (Mihai Zamfir), proză, Ed. Cartea Românească, preț neprecizat.

7) **Ochiul demiurgului** (Viorel Dianu), proză, Ed. Semne, preț neprecizat.

8) **Urma de foc** (Denisa Comănescu), versuri, Ed. Axa, preț neprecizat.

9) **Iarna bolnavă de cancer** (I. D. Sârbu - ediție Cornel Ungureanu), corespondență, Ed. Curtea Veche, preț neprecizat.

10) **Sinceritatea pomilor** (Teodora Moțet), versuri, Ed. Amurg Sentimental, preț neprecizat.

11) **Tineri poeți...** (Antologie - Gellu Dorian), versuri, Ed. Timpul, preț neprecizat.

12) **La umbra unui enciclopedist...** (Florin Oncescu), proză, Ed. Omniscop, preț neprecizat.

13) **Elegiile corvine** (Eugen Evu), versuri, Ed. Emia, preț neprecizat.

14) **Unchiul meu, aerul** (Marcel Turcu), versuri, Ed. de Vest, 5000 lei.

15) **Poetul multimiliardar** (Robert Petrescu), versuri, Ed. Emia, preț neprecizat.

GREȘEALA...

Nemții au ocolit regiunea Polesie. Ei nu se grăbeau să o ocupe deoarece știau: acest ținut misterios nu va fugi niciunde de ei. Cu atât mai mult, cu cât soarta victoriei se decidea acum nu lângă Pinsk, ca în primul Război Mondial. Au înțeles situația și eroii povestirii noastre. Erau patru - trei în haine civile după modelul tovarășului Stalin, iar cel de al patrulea, un NKVD-ist, fără semne distinctiv pe petlițe. Spaima de a cădea în încercuire, ca un atac de ciumă, îi gonea la răsărit, de aceea ei se salvau ca în fața ciumei, cu foc și fum. Înțelegându-se să se întâlnească la încrucișarea drumurilor Jâtkavică-Recița și Mazâr-Jlobin ei dădeau foc la tot ce era mai aproape de drum și ce putea să ardă - clăi și șire de paie, lanuri de grâu și ovăz, acolo unde nu erau încă culese, precum și staule ale colhozurilor, de vaci, de cai, animalele din acestea ridicau acum praful spre cer, îndreptându-se spre răsărit.

Dădeau foc, nu ci înșiși, adică civilii îmbrăcați ca Stalin, ci șoferii lor, cărora li se ordonase să ia cu ei canistre suplimentare cu benzină. Dădeau foc cu ură nu numai față de cotropitorii germano-fasciști, ci și față de populația locală. Erau mirați și indignați - după ce calculau câți, în ultimul timp, au curățat, evacuat, condamnat și împușcat chiaburi și elemente antisovietice din acest ținut blestemat, dar localnicii pareau au trecut ca gâsca prin apă. Nu numai că nu dau foc la nimic ei singuri, ignorând directiva Comitetului Central și indicațiile tovarășului Stalin, dar chiar aleargă să stingă incendiile, pe care avioanele sovietice reușesc să le provoace ici-colo. Chiar mai mult, nimeni, în afară de ciobani, pe care i-au silit să mâne animalele cât mai departe de front, nu intenționa să-și părăsească satele. Toți considerau o prostie să fugi undeva în lume, cu atât mai mult să-și părăsești averea și locuința. Cei din Polesie, se știe, se bucurau că de această dată militarii nu reușiseră să-i alunge și să-i facă refugiați, așa cum s-a întâmplat în primul Război Mondial cu nemții. Șefii, gândeau înțelepții din Polesie, desigur, trebuie să fugă, mai ales activiștii de partid și NKVD-iștii. Acest lucru ei îl știau din manifeste aruncate din „eroplane” încă din primele zile ale războiului. Nemții sunt un popor precis, ce promit aia și fac. Și șefii fugeau, se salvau. Ce altceva le mai rămânea de făcut? Ei, odată cu salvarea proprie căutau să dăuneze cotropitorilor germani și trădătorilor neprinși până atunci, lăsând cocoșul roșu al incendiului să se răspândească, acolo unde reușeau, ca apoi să poată într-un fel raporta conducerii despre îndeplinirea directivei de partid și a indicațiilor tovarășului Stalin.

Așa, lăsând în urma lor praful, fum și scrum în Polesie, eroii noștri au ajuns la încrucișarea stabilită pentru întâlnire. Întărindu-și forțele și

marcând întâlnirea cu o stacană de băutură, n-au pierdut timpul și, într-o cavalcadă de patru mașini de teren cu farurile stinse, au luat-o în direcția răsăritului. Înainte de Gomel, care devenise acum capitala de front a Belorusiei ocupate, de două ori au nimerit la posturi rutiere de ostași sovietici, care, văzând mașinile și pasagerii în costume „a la Stalin”, au verificat cu mare atenție documentele lor pentru a se convinge că aceștia sunt, într-adevăr, șefi de-ai noștri, și nu nemți îmbrăcați în haine de ale noastre.

Același lucru s-a repetat la postul întărit cu mitraliere din fața clădirii, unde se afla primul secretar. În clădire disciplina era și mai severă, de pază fiind în principal comandanții ai trupelor NKVD. Mergând spre cabinetul „primului”, a trebuit de trei ori să prezinte documentele, iar pistoalele și revolverele, de care șefii nu se despărțeau nu numai de la începutul războiului, ci cu mult timp înainte, au trebuit predate încă de la parter.

Ajutorul „primului”, care îi cunoștea pe toți patru, a raportat imediat „stăpânului” despre vizitatorii neașteptați din Polesie. Acesta nu i-a lăsat să aștepte în cabinet și i-a invitat la el.

Bucuroși de atenția și considerația din partea „primului”, cei patru au pășit cu siguranță în încăpere. Au pășit și au înmărmurit. I-a impresionat uniforma de general, poate de mareșal, cu toate podoabele, pe care, ca și la NKVD-ist, nu era nici un semn distinctiv. În asemenea postură nu-l văzuseră pe „primul” niciodată și nu este de mirare că s-au pierdut. Dar această stare a durat numai o clipă. Unul din cei patru, luând poziția de drepti, ca și cum ar fi înghițit o sabie în fața generalului sau a mareșalului, și-a dus mâna la chipiu și a spus cu voce fermă:

- Tovarășe prim secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist al Belorusiei, permiteți (în limba rusă în text - и т.)...

Și s-a poticnit, pentru că mărețul comandant de oști a spus cu o voce nu prea sonoră, dar foarte impunătoare:

- Lasă asta (în rusă în text) - și amenințător s-a ridicat de la masă. - Cum să înțeleg acest lucru?! (în rusă) aproape că îl cita pe Vasiliu Ivanovici Ceapaev, dar în locul constatării lui Ceapaev: „îl jefușiți tot pe țărânul nostru”, a pus o altă întrebare neașteptată - Cine v-a invitat pe voi aici? Sau din cauza fricii iepurești ați uitat de locul vostru? Sau, poate, eu în locul vostru voi desfășura războiul de partizani și activitatea ilegală în Polesie, iar voi veți sta departe în spatele frontului sovietic?... Nu, bunii mei tovarăși. Nu în spatele frontului sovietic, ci în spatele frontului german veți sta... și nu veți sta, ci veți lupta! Veți lupta pe viață și pe moarte, până la ultima răsulare! Sau pe toți, fără să ieșiți de aici, vă trimit la tribunalul militar! - pronunțând amenințător separat rusește fiecare cuvânt „primul” și

pumnul lui greu cu atâta putere s-a lăsat pe masă, încât călimara a sărit în sus și a căzut cu fundul la locul său. În aceeași zi, ilegaliștii-incendiatori s-au îmbrăcat în haine țărănești, la armele lor au adăugat un PPȘ cu un set de discuri cu gloanțe și o cutie de grenade pentru toți. Pe bază de cunoștințe, au obținut la serviciul de gospodărie comunală un camion vechi de o tonă și jumătate, la prânz au plecat în întâmpinarea ocupanților, ca să facă în spatele frontului acestora nu un foc din clăi de fân, ci un adevărat incendiu al luptei ilegale și de partizani.

Acum nu-i mai oprea nimeni, nu-i mai verifica nimeni. Trei mergeau în spate, în lada mașinii, iar cel de al patrulea - cel care voise să raporteze „primului” - în cabină cu șoferul. Hainele țărănești îi mascau atât de bine, încât, dacă nu ar fi avut fețele sătule și bine rase, nimeni nu ar putea crede că, iată, se întorc în Polesie niște șefi. Pe drumuri, iar acum treceau prin sate, din timp în timp, întâlneau mașini, venind din sens invers și căruțe cu ostași roșii răniți. Soldații, în stare de luptă, dar obosiți, mergeau pe jos. Nu de rare ori aceștia mergeau împreună cu turme de vaci, oi, care încă erau mănate spre Gomel și dincolo de Gomel. Nimeni din cei cu care se întâlneau nu acorda atenție faptului că dacă toți merg, pe jos sau cu mașina sau fug la Răsărit, acești proști se înghesuie în mașina lor prăpădită spre apus.

Și nu se știe cât ar mai fi mers, dacă într-un loc îngust, între niște mlaștini, animalele nu ar fi blocat drumul, dar în așa fel încât nu se putea merge nici înainte, nici înapoi și nici măcar să cobori din mașină. Iar nenorocirea nu vine niciodată singură - dracul știe de unde a apărut un avion și a trecut deasupra drumului atât de jos, încât se vedeau clar crucile pe aripile lui. În loc să coboare din mașină, să culce în șanțul de la marginea drumului, până când avionul nu vine din nou, ilegaliștii noștri au început să-i injure pe ciobani și să ceară și să comande ca șoferul să treacă prin obstacolul viu. Între timp avionul s-a întors și a început să toarne din mitralieră asupra oamenilor înnebuniți de groază și asupra animalelor. La a treia trecere, avionul a lansat câteva bombe. Ele zburau cu un asemenea șuierat îngrozitor, încât oamenii și animalele au fugit în mlaștinile învecinate: mocirla a înghițit imediat tot ce era viu și ce era neînsușit. Groaza și pericolul de moarte au scos din camion și pe eroii noștri. Explodau bombe, răspândind în jurul lor schije, iar acelea care cădeau în mlaștină, scoteau un sunet surd, ridicând în aer coloane de nori negri. Una din bombe a căzut nu departe de mașină. Mașina a explodat imediat, ca și cum ar fi fost de hârtie - șoferul nici nu a reușit să iasă din cabină. Poate că a fost însă ucis deja la al doilea atac. Acel din cei patru care se apucase să raporteze „primului”, la Gomel, despre faptele sale de eroism, s-a dus la mașină pentru a salva din flăcări automatul PPȘ și mâncarea, și n-a reușit să fugă când au început să explodeze grenadele.

Când grupul celor patru, acum răvășiți, s-au adunat din nou, pe locul distrugerii nu mai erau nici mașina, nici armele, nici mâncarea. Numa animalele rămase în viață se agitau, mugeau behăiau. Mirosul de anvelope arse, de mlaștină

putredă se amesteca cu mirosul de sânge.

Stăteau în tăcere. Să vorbească despre ceea ce fiecare de abia văzuse și trăise, nu avea nimeni chef. Nu doreau nici să discute ce-i așteaptă în viitor. Tăcerea apăsătoare a fost întreruptă tocmai de acela care dorise să raporteze „primului” și care se dusese primul să salveze armele și mâncarea. A fost laconic. N-a spus decât atâta:

- Nu vă demoralizați, tovarăși! Puneți-vă hainele în ordine. Lupta de acum începe. O să mai vedem lucruri ca acestea (în rusă în text).

Aceasta a fost suficient ca cei trei să-l recunoască pe cel de al patrulea drept cel mai mare - trebuie cineva să comande, intrând în mod natural și ușor în rolul său, ca și cum așa ar fi trebuit să fie. Este clar, s-ar fi dorit să se comande în stil mare, ca la război, mii și zeci de mii de oameni. Dar încearcă să comanzi, când mii de oameni au cules cartofii, au pus la murat varza, ceea ce nu arse, au treierat și au început să aștepte ce noulăți le mai aduce războiul. Și, când deja au suflat prin coșuri de război, când trei ori vânturi reci și a început să scârșească sub picioare fânul înghețat, s-au băgat cei din Polesie în văgăunile lor, în tăcere, înainte de a veni nemții: știau că dacă nu au venit pe noroi, sigur vor veni atunci când drumurile au început să înghețe. Iarna este pentru cei din Polesie, ca

și cum ar fi toate porțile deschise. Cine vrea, acela poate să vină.

Acest lucru l-au simțit pe pielea lor nu numai locuitorii băștinași din Polesie, ci și cei care fugeau din încercuire și cei care au fugit din prizonieratul de la nemți și, desigur, cei patru eroi ai noștri. A devenit imposibil să

opțezi în clăii, era pericolul să apari în sate, să mănânci iarbă nu era încă pe gustul celor în nevoie, iar să furi de la cei din Polesie era un fapt pentru care puteai plăti cu capul. Din acest motiv a trebuit schimbat amplasamentul, după cum spunea cel de al patrulea „Cel de al patrulea” sau „tovarășul al patrulea” - acesta a devenit pseudonimul lui de ilegalitate, deși aici nu era încă nici un fel de activitate ilegală. Cu toate acestea, „tovarășul al patrulea” era un optimist convins și credea în mod ferm că războiul de partizani și activitatea ilegală în Polesie va începe și va căpăta amploare, dar numai atunci când aici vor apărea nemții, că ce uptă poate fi fără dușman. Să cauți dușmanul în alte locuri, în afară de Polesie, „cel de al patrulea” nu avea de gând și nici nu-i sfătuia e subordonații săi.

- Zona noastră este Polesie! (în rusește) firma el fără posibilitatea de a fi contrazis. Dacă nu creăm aici o mișcare ilegală și de partizani - ne-am prăpădit toți, nu de mâna nemților, ci de alor noștri.

Pentru a justifica axioma „nu există dușman, nu există război” a prezentat un gument literar istoric, foarte țepăn:

- Dacă nu ar fi venit soldații la clăia de fân lui Talaș - Martin Râl nu ar fi creat un detașament de partizani, moșul Talaș nu ar fi venit erou național, iar Jakub Kolas nu ar fi scris „Mlaștina”. Despre eroism în general și spre locul său posibil printre viitorii eroi naționali, „cel de al patrulea” se gândea tot mai

des și considera că situația devine zi de zi mai bună - în curând nemții vor apărea în Polesie pentru a pune în mișcare pe urmașii moșului eroic Talaș (eroul unui cunoscut poem al lui Jakub Kolas care glorifica lupta de partizani împotriva polonezilor - n.t.).

Dar nemții nu aveau încă treabă cu clăile din Polesie. Și capul și coada nemților trecuse de Smolensk, fără să ajungă la Moscova. Numai cu detașamente puțin numeroase intrau în diferite sate din Polesie, pentru a crea acolo o autoritate de a lor, cu ajutorul căreia să poată colecta dări de la aborigeni. Nu reușeau să facă acest lucru peste tot, însă acolo unde reușiseră să găsească pe cineva pe post de primar sau de șef de plasă, acesta nu era cel mai prost dintre țărani, care nu slujea atât ocupanților, cât consătenilor și celor ai lui. Dând nemților ceea ce le prisosea - cereale, cartofi, o oaie sau zece găini, restul, țărani ascundeau cum puteau, deoarece aveau destulă experiență din timpurile „comunismului de război”. Iar să ia arma în mână împotriva ocupantului nu le venea, deși nu exista gospodărie în care să nu fie arme ascunse în pod sau în pădure. Fugind fără să se uite înapoi, salvându-se de încercuire, unitățile militare au risipit multe lucruri pe drumuri și în păduri. Și nici nu se schimbaseră convingerea omului din Polesie că

Avea dreptate „tovarășul al patrulea”: „Nu există dușman - nu există război. Iar dacă nu există război, nu există nici dușman”. Iar tribunalul - el era peste tot. Înseamnă că, indiferent de mijloace, trebuie început războiul, să se provoace represalii ale nemților împotriva populației, deoarece numai după aceasta va izbucni flacăra, care va face să sufere și pe dușmani și pe ai noștri. Poate, după una și alta, vor înțelege și alții că puterea sovietică nu este un fleac, iar bolșevicii sunt oameni de un fel deosebit.

într-o gospodărie e bună și o mitralieră. Iar unii avuseseră noroc și de un tun de 45 mm, nemaiavând de arme antitanc. Nu trebuie să ne îndoim de faptul că atitudinea față de mitralieră se născuse aici deja în primul război imperialist, când frontul traversa regiunea Polesie. Iar apoi a urmat Războiul Civil și războiul de partizani împotriva nemților și polonezilor.

Avea dreptate „tovarășul al patrulea”: „Nu există dușman - nu există război. Iar dacă nu există război, nu există nici dușman”. Iar tribunalul - el era peste tot. Înseamnă că, indiferent de mijloace, trebuie început războiul, să se provoace represalii ale nemților împotriva populației, deoarece numai după aceasta va izbucni flacăra, care va face să sufere și pe dușmani și pe ai noștri. Poate, după una și alta, vor înțelege și alții că puterea sovietică nu este un fleac, iar bolșevicii sunt oameni de un fel deosebit.

Până la începutul lui noiembrie frigul i-a cuprins de tot pe cei patru în clăile de fân și ei au început să se aventureze în cătune și în sate mai mici sub privirea celor care fugiseră de încercuire, care de la Brest (de la frontieră - N.T.) încercau să se strecoare la răsărit, pentru a apărea cu pieptul lor Moscova. Lozinca precum că Moscova și puterea sovietică sunt în pericol de moarte era folosită ca o piatră de încercare, din care trebuia să reiasă simpatia sau antipatia celor din Polesie față de puterea sovietică. Dar cei din Polesie, șmecheri, în cel

mai bun caz evitau discuția, iar în cel mai rău caz, spuneau că Moscova este acum departe. Acum, spuneau ei, capitala noastră este Pinsk sau Mazâr. „Cel de al patrulea” se agăța de Pinsk și Mazâr ca de un fir de păr, pentru a întinde discuția și pentru a afla ce se întâmplă acum acolo - nu numai în capitala celor din Polesie, dar și în fostul lui sediu. Iar interlocutorul, parcă din răutate, spunea că el fusese acolo pe vremea sovietelor, înainte de război, iar în timpul nemților n-a apucat încă. Au riscat cei patru să se întâlnească și cu foști activiști, chiar de partid, adevărat, din alte raioane, doar nu era să rămână în locurile unde erau cunoscuți chiar de orice câine. Aceștia parcă erau de acord că probabil nu trebuie să stea cu mâinile încrucișate, dar nu se grăbeau să ia arma în mână și să intre în pădure. Și într-adevăr, ce rațiune avea aceea de a lăsa copiii, femeia, casa caldă și să mergi în pădure în prag de iarnă, ca să îngheți în bordei. Și cum sapi acum un bordei, în pământul prins de ger? Nu, spuneau și membrii, și nemembrii de partid, și foștii activiști care cândva cu atâta entuziasm ajutau la nimicirea dușmanilor poporului și spionilor polonezi, mai bine să se aștepte până la primăvară și să nu se aducă nenorocirea pe capul omului. Până la primăvară va fi cumva și atunci vom sta de

vorbă. Și nu este de mirare că „tovarășul al patrulea”, ca și cum ar fi fost de acord:

- Membru sau nemembru de partid, dar încearcă să-l obligi să facă ceva fără tribunal sau fără „treime” (Sentințele de deportare sau de condamnare la moarte se dădeau de către trei reprezentanți ai NKVD-ului, constituiți

în tribunal, care delibera în absența acuzatului - n.t.). Încearcă numai să-l obligi, adu-i aminte de tribunal și el te denunță nemților, așa cum ni-i denunța nouă pe ai lui. Dar nemții sunt alături - vin pe la Pinsk, Mazâr, Turava, Liuban. Vin, încercuiesc - aici poți s-o încurci și fără tribunal.

Aproape că nici nu s-ar fi întâmplat dacă nemții n-ar fi început să-i adune pe cei fugiți din încercuire și pe foștii prizonieri, care se salvaseră din lagăre și fugiseră în pustiu din Polesie, pentru a se adăposti sau să stea alături de o văduvă sau nevastă de soldat.

În satul unde cei patru se opoșiseră, și ei nemții au venit pe neașteptate, dintr-odată, parcă ar fi căzut din cer, dar n-au reușit să înconjure satul, i-a împiedicat mlaștina dincolo de care începe pădurea. Tocmai aici, în haia din casa de la margine, conspiratorii noștri se adunaseră, nu numai pentru a se spăla înainte de sărbătoarea Marelui Octombrie, dar și pentru a examina planuri de viitor. Observând pericolul de moarte, ilegalității au luat în mâini haine și încălțăminte și, în pielea goală prin fața nemților, au fugit în pădure prin mlaștină. Nemții i-au observat pe fugari, au început să tragă, au început apoi au dat drumul la câini, dar aceștia nu sunt oameni, n-au intrat în apa rece ca gheața. Asta i-a salvat pe eroii noștri.

(continuare în numărul viitor)

POSTMODERNISM ȘI OPTZECISM⁽¹⁾

de ADRIAN DINU RACHIERU

Până ne vom delecta cu lectura Postmodernismului românesc, teza de doctorat a lui Mircea Cărtărescu (stărnind, deja, comentarii entuziaste, chiar euforice cronici literare, fără economie de superlative, salutând evenimentul), propunem, la rândul-ne, o descindere în peisaj. Și, dacă prin pomenita Teză, M.C. dă la iveală, cum s-a scris, „un adevărat manifest al Postmodernismului și al generației sale”, noi cutezăm a cerceta, din unghi sociologic și culturologic, relațiile optzeciștilor cu paradoxala paradigmă, fără a precede la o relectură (neapărat spectaculoasă) a literaturii noastre, valorizată - fatalmente - prin grila postmodernității.

Fie că a fost considerată o răbufnire a „clasicismului corupt” (1, p. 6-7), un simptom al dezorientării sau o expresie a devitalizării sfârșitului de veac, fie - mai rău - că e doar o modă, deja decedată prin alte părți, problematica Postmodernismului a confiscat și persecută gândirea ultimelor decenii. Va avea ea soarta ideilor de bibliotecă? Este, oare, gândirea slabă, în contextul „glorificării simulacrelor” (Deleuze), al prăbușirii triumfalismului logic sau istoricist doar o metaforă? Dobândind o expresie culturală și estetică, adunând semne disperate pentru a coagula o conștiință a postmodernității, noua paradigmă trăiește sub teroarea că „totul a fost spus”. De aici „anxietatea influențelor”, denunțată de un H. Bloom. Și tot de aici, dezințându-se de criteriul cronologic, prelungita criză de identitate; fiindcă postmodernismul are orgoliul că nu se include tradiției ei, inclusivit fiind, o asimilează. Analizând „începuturile (post)modernismului european” și ajungând la concluzia că acesta „nu are o identitate precisă” (2, p. 41), Codrin Liviu Cuțitaru sesiza, printre altele, că în cristalizarea unei conștiințe postmoderne s-a făcut saltul de la identitatea autocratică la pierderea auctorialității; prin teoria barthiană a „morții autorului”, o inteligență centrală preia rolul de a fi o conștiință narativă integratoare. Alfel spus, autorul omniscient, cândva o prezență demiurgică, devine un biet scriitor într-un context alienant care întreține o confuză „identitate plurală”.

Cum în cultura noastră, suspectată de a fi literaturocentristă, postmodernismul a devenit o modă cotropitoare („aproape monomaniacă”, spunea N. Breban), ar fi interesant și necesar de urmărit nu doar incredibila carieră a termenului, ci, mai ales, „roadele” lui literare. Fiindcă optzeciștii s-au autodecretat generația postmodernă, rămân de discutat dacă există un postmodernism românesc și dacă el, în câmpul literaturii, primește validarea estetică. Nu lipsesc, se știe, vocile potrivnice sau doar dubitative. Monica Spiridon contestă existența unei literaturi postmoderniste la noi și, dacă noua paradigmă înseamnă un fenomen perceptiv, un „fel aparte de a vedea” (3, p. 128), observăm, în treacăt, că ea nici nu e neapărat necesară, indispensabilă, existența fiindu-i decretată prin delir interpretativ și subtilități analitice, cu efecte „scientizante”.

Este cert că nebulosul termen a fost și continuă a fi folosit în mod abuziv, inflaționar, în discuții dezordonate, puțin interesate de rigoare. Încât, fie că e acceptat doar ca un

curent literar, fie că, extensiv, exprimă o realitate culturală generalizată în cadrele societății postindustriale, respectivel concept pare unor tineri critici totalmente inadecvat dacă îl raportăm la poezie (4, p. 64). Cum la noi s-a vorbit îndelung și pasional despre postmodernismul românesc, convocate fiind - din necesități demonstrative - cu deosebire producțiile poeticești, vom încerca să discutăm, cântărind argumentele, îndreptățirea acestor puncte de vedere. Experimentalismul a fost cuvântul-cheie pentru literatura ultimului val, cu indiscutabile rădăcini livești, denunțând i-realitatea lumii. Neispitită de „gândirea comunicațională”, literatura optzecistă părea, mai degrabă, interesată de a se comunica pe sine (propria-i convenție și propria-i producere), cultivând descentrarea. Deși Ciprian Șiulea (4, p. 64-67), cercetând - e drept, prin sondaj - tabloul liricii optzeciste, nu trage concluzii definitive (recunoscând că recitirea i-a procurat, totuși, „impresii noi”), el strecoară dubiul. Și nici alternativa lui Al. Mușina, teoretician al „noului antropocentrism”, nu pare a avea acoperire. Pledoaria pentru reconstrucția integralității, pentru recuperarea coerenței umane, pentru saltul de la explorarea imaginarului la ferma angajare existențială (palpând „absolutul din omul concret”), primește o lovitură mortală din partea doctrinarilor postmodernismului, propovăduind disoluția, relativismul, pulverizarea certitudinilor; deci instalarea în haosmos. Al. Mușina propune o replică la Postmodernism, încercând o rezolvare a crizei, dar nu-l poate înlocui. Câți îl vor urma? Și, mai ales, cu ce rezultate? Fiindcă, judecând drept, din interiorul optzecismului, nu putem trece sub tăcere decalajul dintre febrilitatea unor intervenții, mustind de inteligență și savantlăc, și modestia (estetică) a „producțiilor” de serie, menite tocmai a ilustra superlativ noua direcție.

Dar o discuție serioasă despre optzecism obligă la o cercetare contextuală. Dacă generația '60 a traversat euforic, după golul proletcultist, momentul recuperării tradiției, momentul '80 semnifică, în pofida obstrucțiilor din „țarcul comunismului” o conectare planetară prin accesul la informație. Mentalitatea „reînnoării firului” primea acum, dincolo de răzvrătirea - firească - a noilor veniți, urmând a duce greul literaturii vii, o replică ținând de o altă epocă. Se putea acum vorbi de un „planiglob liric” (ca să preluăm sintagma aceluiași Al. Mușina), cu efecte știute, deloc râvnite: globalizare lirică, poezie clonată ș.a.m.d. Dar premisa

optzecismului viza o altă priză a concretului și o altă raportare la cotidianitatea coborâtă în derizoriu: de la adversitatea fricoasă (să recunoaștem) a predecesorilor la indiferență, indicând o detașare mentală, o altfel de „trăire”, implicând chiar - va încerca să demonstreze Magda Cârneci (5) - „o doză de subversivitate”. Este indiscutabil că poezia optzecistă a fost vedeta artei anilor '80. Și dacă putem vorbi, în cazul optzeciștilor, de o generație genofagă, infiltrarea Postmodernismului a echivalat cu descoperirea unui „continent estetic” (va aprecia, peste ani, M. Cărtărescu). Îndeosebi prin biografism, cultivând, pe urmele lui Frank O'Hara, poezia personistă, literatura optzecistă s-a „îmbolnăvit” de prozaim și stil plebeu, oferind direcțețe, spontaneitate, oralitate. Adică, renunțând la exuberanța imagistică, ea se oferea ca „mesaj mediatic”, ceea ce a șocat și a sedus. Pericolul pândea pe-aproape și M. Cărtărescu a tras semnalul de alarmă: trebuia evitat dogmatismul optzecist. Ceea ce, din păcate, nu s-a împlinit. „Închistarea în optzecism” a însemnat mitizarea unui grup literar (e vorba de ramura bucureșteană), forțând o „clasicizare” preimpuric. Sigur că spiritul tinerec, anticonvențional, oralitatea degajată păreau a defini optzecismul standard, așa cum se prefigurase în cele două antologii colective, Aer cu diamante și, respectiv, Cinci. Abia peste ani o comparație cu antologia celor zece tineri poeți germani, Vânt potrivit până la tare (1982), punea în cumpănă imanentismul optzecist cu plusul de conștiință civică, lesne sesizabil în antologia tinerilor poeți germani, interesați și ei de laconism și realism brut, născând „efecte de autenticitate” pentru a biciui oroarea cotidiană.

Paradigma optzeciștilor, chiar dacă, în context românesc, nu e legată de starea de postmodernitate, nici nu trebuie suspendată cercetată cu un alifant dispreț pentru context. Paradoxul postmodernismului de a fi stărnit interes (în mediile literare, îndeosebi), manevrând concepte neagreate de deosebul totalitar fără a exista și suportul postmodernității s-a prelungit, după „seismul decembrist”, într-o altă ciudățenie: într-o societate acum democratică, încurajând pluralismul și toleranța, problematica postmodernistă a fost eclipsată și abia ultimi ani par a indica o reactivare a interesului. E vorba de o ambianță nouă, distinctă, prematur botezată și anexată, „posttranziției”, dificil de a fi „prinsă” într-o definiție larg acceptată. Dacă starea de post-modernitate e departe postmodernismul e lângă noi, a rodit în ultimele (două) decenii și misiunea criticilor rostind judecăți ferme, amestecând obtuzitate cu generozitatea, e deocamdată amânată. Politizarea criteriilor încercă valorizarea. Oricum, dacă s-a vorbit de istorii literare alternative și literaturi paralele contrazicând ierarhiile „oficializate”, de rezistența elipticilor și „esopiștilor”, dispoziția combativă a criticilor va propune, presupunem, noi clasamente. Sunt ele compatibile cu sensibilitatea postmodernă care nu suportă imobilismul, definitiv certitudinile? Acceptă postmodernismul ierarhizarea, un relief axiologic accidentat sa mai degrabă, atentează, prin aplatizare, „alcătuirea piramidală a literaturii”, cu sugera N. Manolescu? Sigur, harta ur literaturii e necurmată în prefacere dar, întrebăm, e firesc să dispară reperele și relativismul triumfător?

DISCURSUL GASTRONOMIC

de ION CREȚU

„Răposatul Marchiz de Cussy, cu reputația lui de pretențios, spunea despre dumneavoastră că risipiți prea mult spirt la masă pentru a ști să mâncați bine”. (Alexandre Dumas)

Apariția, în ultima vreme, a unor cărți de gastronomie semnate de scriitori - vezi Dicționarul de artă culinară al lui Alexandre Dumas și *Bucate, vinuri și obiceiuri românești* de Radu Anton Roman, pentru a le aminti doar pe acestea - ni se pare un prilej potrivit pentru a ne apleca puțin asupra acestui tip de literatură și să-l „degustăm” puțin. Aceasta cu atât mai mult cu cât cărțile care fac mâncării un loc mai mult sau mai puțin important în economia lor nu sunt puține la număr. Cât despre tradiția lor, aceasta se pierde în negura timpurilor.

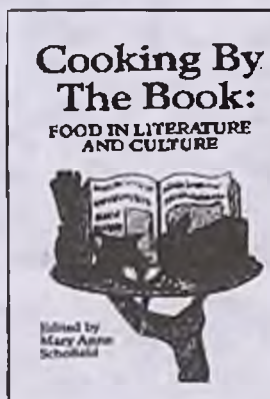
Cititorului chiar mai puțin avizat trebuie să-i fie încă vii în memorie descrierile ospetelor romanilor din *Saturnalia* lui Macrobiu - *le pâté de foi gras*, de pildă, se pregătea din ficatul găștelor îndopate cu sămbure de nucă din nuci udate cu vin - după cum „*la grande bouffe*” - pentru a împrumuta titlul unui film francez care a făcut epocă la vremea lui - *rablaisiană* continuă să fie luată și azi ca etalon altru capacitatea de înfulecare a hominidelor.

Chiar în paginile acestei reviste am recenzat mai acum câțiva ani un roman - *Como aqua para Chocolate*, de Laura Esquivel - un mare succes de librării, dar și o adevărată încântare pentru gustul rafinat pentru lectură. Romanul, o pasionantă poveste de dragoste, este „presărat” cu rețete culinare scrise într-o limbă simplă, nesofisticată, reprezentând o veritabilă voce paralelă filonului epic, care comentează metaforic personaje principale și cultura acestora. Despre succesul de public al romanului ajung câteva cifre: *Como aqua* este tradus în 30 de limbi și s-a vândut, în întreaga lume, în peste 3 milioane de exemplare.

O altă carte provocatoare construită cu ajutorul substanțial al mâncării este *Reckless Appetites* de Jacqueline Deval, apărut toamna trecută. Personajele principale sunt o doamnă, *Pomme-Bouquin* (de origine franco-anglo-americană!), și un bucătar. Trama în sine nu se întinde pe mai mult de trei capitole, celelalte capitole reprezentând corespondența dintre doi bucătari care pregătesc un festin literar. De notat că în roman nu se schimbă nici măcar un sărut și nu se mănâncă nimic. Apetitul este testat prin memorie și cel mai adesea prin text. Personajele lui Deval trăiesc o viață de citate culinare; pentru ele a mânca este înlocuit cu lecturi despre a mânca. Să mai reținem că, la un moment dat, Deval face o declarație dintre cele mai incitante, și anume că nu există două arte mai apropiate decât scrisul și gătitul. Ironia acestei notații constituie chiar unul din substraturile ideatice de bază ale romanului.

Acest tip de literatură este etichetat drept „roman culinar”! Numai că, pentru un roman, cele paisprezece pagini bibliografice care întregesc romanul se potrivește ca nuca în perete, fără să mai spunem că *Pomme Bouquin* (Măr Carte veche) este un nume al naibii de livrese (căutat).

Poate că ar trebui să spunem că, deși literatura universală este plină de chiothanuri și de mâncăcioși - coperta cărții lui Radu Anton Roman, opera lui Mihai Oroveanu, mi se pare un extraordinar de elocvent eseu fotografic! - se poate vorbi despre „roman culinar” doar de relativ curând, respectiv din 1925, isprava datorându-se, potrivit lui John Thorne, lui Marcel Rouff, autorul romanului *La vie et la passion de Dodin-Bouffant, Gourmet* (apărut în traducere engleză, în 1962, sub titlul *The Passionate Epicure*). Romanul debutează cu momentul în care lui Dodin-Bouffant (sic!),

magistrat pensionar dintr-un mic oraș provincial și amator de mâncăruri fine, îi moare bucătarul. Atunci demarează și trama romanului, odată cu încercările lui Dodin de a-și găsi un nou bucătar. Seric un critic: „Sunt descrise feluri de mâncare, sunt gândite menu-uri și este dezvăluită arta

gastronomică, uneori cu mult spirit. Dar, în cele din urmă, cititorul se simte închis într-o sufragerie franțuzească neacrisită cu ochii așintii asupra unor bătrâni care înfulecă mâncăruri mult prea bogate ca să le facă bine”. Potrivit lui G. P. Biasin, autorul unui eseu intitulat *The Flavors of Modernity: Food and the Novel* (1993), de la celebrarea vinului de către Rabelais la *madeleina* lui Proust și la *le beef en daube* din romanul *La far de Virginia Woolf*, mâncarea a jucat un rol semnificativ în literatura lumii. În nici o literatură însă, nu a jucat un rol atât de important, se pare, ca în romanul italian. Ca semn al valorilor culturale și al relațiilor sociale și economice, mâncarea reprezintă o cheie esențială în aprecierea bogăției textului în romane ca *Ghepardul* lui Lampedusa, *Logodnicia* de Manzoni, *Supraviețuitor de la Auschwitz* de Primo Levy sau *Sub cerul Jaguarului* de Calvino. Potrivit lui Biasin, importanța semnelor culinar în ficțiune constă în aceea că el înmucșează relația orală dintre mâncare și limbaj, creând un sens al materialității. Mâncarea contribuie la producerea senzației de real într-un cadru ficțional, dându-i credibilitate și coerență: un țaran lombard mănâncă *la polenta* în *Logodnicia*, în vreme ce un prinț sicilian oferă *macaroni timbale* la o cină în *Ghepardul*. De asemenea, Biasin arată cum folosesc autorii mâncarea pentru a sublinia o trăsătură psihologică de caracter, pentru a contrui un story făcându-i pe protagoniști să se întâlnească la o masă etc.

Tot anul trecut, Mary Anne Schofield a editat o culegere de texte intitulată *Cooking by the book: Food in Literature and Culture* (Să gătim după carte: mâncarea în literatură și cultură). Intenția autoarei este, firește, să arate că există o relație strânsă, de un symbolism dens, între mâncare și cuvântul scris, fie că este vorba despre ficțiune sau nu. Clifton Fadiman, unul dintre autorii antologiai, subliniază că tomurile despre mâncare aparțin „literaturii puterii”. Făcând legătura dintre

creier și stomac, ele eterealizează euforia hrănirii cu esența cea mai fină a reflecției. *Cooking by the book* este tocmai o astfel de explorare, tocmai a unei atari puteri - de la puterea bucătarului de a da o rețetă la cea de a pregăti un fel de mâncare, de la scriitorul gastronomic, care-și controlează structura retorică prin matrice alimentare, la persoanele suferinde de dezordine alimentare, care-și structurează prea mult timp din viață în jurul ritualului alimentar. Este corect, concluzionează Fadiman, să spunem că mâncarea - atât pregătirea cât și consumul ei - înseamnă putere în secolul al XX-lea”.

G. K. Chesterton scria, cândva, în *The Spice of Life and other Essays*: „Orice persoană sănătoasă trebuie odată și odată să se hrănească atât din ficțiune cât și cu fapte”. Iar Thackeray a spus: „Imediat după plăcerea provocată de o cină bogată, omul sănătos, cu o înclinație binevoitoare a minții, trebuie să încerce și plăcerea lecturii despre o atare cină”.

Revenind la dicționarul lui Dumas, să amintim că discursul gastronomic datorează foarte mult Franței. La întrebarea cum a devenit bucătăria franceză, în ochii francezilor dar și în ai întregii lumi, grație unui anumit tip de literatură, un punct de referință esențial pentru identitatea națională franceză, răspunde Pascal Ory printr-un studiu intitulat - cum altfel? - *Le Discours gastronomique français*. Esențialul acestui eseu se regăsește într-un articol al lui Ory apărut în 1992. Planul general al lucrării cuprinde mai multe părți: textele lui Brillat-Savarin și Grimod de la Reynière - părinții fondatori; textele lui Gouffe, Honore Blanc, Charles Monselet sau Alexandre Dumas etc., ajungând la „ultimul avatar glorios al instituției gastronomice, acești intelectuali care îi aduc onțiunea gândirii, fără care, în Franța, nimic nu este legitim: Roland Barthes, Jean-Paul Aron, Michel Serres, Michel Onfray...” Potrivit lui Ory, gastronomia este un gen literar, așa cum este critica operelor de care adeseori este aproape: este o judecată asupra gustului, a cuvintelor și bucatelor (*des mot et des mets!*). El nu s-a născut în Franța întâmplător, și nici întâmplător în primele zile ale secolului al XIX-lea, odată cu victoria Republicii moderate. Gastronomia aruncă o punte între vechiul regim și cel nou, între fastul culinar al marilor case aristocratice dispărute și bogăția noilor îmbogățiți dornici să guste din rafinementele existenței, dar care nu posedă codurile de acces.

Și dacă, în acest context, este să politizăm, să spunem despre cartea de bucate a lui Radu Anton Roman că ea reprezintă, în plan literar, triumful restaurației capitaliste, o splendidă revanșă a (hogatei) tradiții culinare românești asupra (odiosului) salam cu soia comunist.

1). Și poeta Adela Greceanu a fost aproape de a obține premiul pentru debut la festivalul de la Botoșani.

2). Proaspăt ca un buletin de știri, Jean Grosu îi tâlmăcește pe scriitorii cehi și slovaci.

3). Doi actori timorați în fața camerelor de luat vedere: Ion Caramitru și Ștefan Radof.

4). Când nu-i execută pe alții, Paul Goma rămâne ca la dentist sub luminile reflectoarelor.

5). Poezia, pacea și societatea multilateral dezvoltată a slăvit, dintotdeauna, Violeta Zamfirescu.

